

“ ΝΕΑ ΖΩΗ ”

ΜΗΝΙΑΙΟΝ ΟΡΓΑΝΟΝ

ΤΟΥ ΕΝ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑ,

ΟΜΩΝΥΜΟΥ ΦΙΛΟΛ. ΣΥΛΛΟΓΟΥ

ΕΤΗΣΙΑ ΣΥΝΔΡΟΜΗ

ΕΝ ΑΙΓΥΠΤΩΙ Γρ. Δ. 30.

ΕΝ ΤΩ ΕΞΩΤΕΡΙΚΩ Φ. Χ. 9.

ΤΙΜΗ ΕΚΑΣΤΟΥ ΦΥΛΛΑΔΙΟΥ ΓΡ. Δ. 3

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

- Ι. Α. ΓΚΙΚΑ, *Κωστή Παλαμά, Γράμματα, Σειρά δευτέρα.*
 Α. ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗ, *Τὰ Ρόδι' Ἀκρογιάλια, τέλος.*
 ΣΤΕΦ. ΜΑΡΤΖΩΚΗ, *Κρύο - Πείνα - Θάνατος, ποίημα.*
 ΔΗΜΟΣΘΕΝΟΥΣ ΒΟΥΤΥΡΑ, *Γιὰ ἐκδίκησι, διήγημα.*
 Π. ΜΑΝΤΑΔΑΚΗ *Ἀπὸ Πατρῶν μέχρις Ὀλυμπίας, ἐντυπώσεις.*
 Γ. ΒΛΑΧΟΓΙΑΝΝΗ, *Χαμένο Ὄνειρο, διήγημα.*
 ΧΡ. ΠΑΠΑΖΑΦΕΙΡΟΠΟΥΛΟΥ, *Ἀθηναϊκὰ Γράμματα, Μία γενικὴ ματιά. — «Τὸ Χελιδόνι», «Οἱ Πετροχάρηδες».*
Γράμματα, Τέχνη, Ἐπιστήμαι, Emile Faquet, Ἡ κριτικὴ καὶ ὁ ἀναγνώστης, Μετάφρ. Β. Π. — Ἀπὸ τὰ Ἱστορικὰ Ξεγυμνώματα τοῦ κ. Ἐρταλιώτη, Ὁ Ἐρωτόκριτος, Τὰ Δημοτικὰ μας Τραγούδια. — Nicolas Lejkine. — Ἀρχαιολογικά. — Διάφορα.

ΔΙΑ ΠΑΝ ΑΦΟΡΩΝ ΤΩΝ ΣΥΛΛΟΓΩΝ ἢ ΤΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΑΠΕΥΘΥΝΤΕΩΝ :

“ ΝΕΑ ΖΩΗ ”

ΝΕΑ

ΖΩΗ

ΜΗΝΙΑΙΟΝ ΟΡΓΑΝΟΝ

ΕΝ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΙ

ΤΟΥ

ΕΤΟΣ Δ'.

ΟΜΩΝΥΜΟΥ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ

ΑΡΙΘ. 46

— ΙΟΥΝΙΟΣ 1908

ΚΩΣΤΗ ΠΑΛΑΜΑ

ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΤΟΜΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ

Ἡ Διεύθυνσις τῆς «Νέας Ζωῆς» μοῦ ἐξή-
τησε κριτικὴν μελέτην διὰ τὰ «Γράμματα», Τό-
μος Δεύτερος, τοῦ κ. Κ. Παλαμᾶ. Τὴν γράφω
εὐχαρίστως, καὶ λυποῦμαι μόνον πὺ δὲν θὰ
ἠμπορέσω νὰ ἐκταθῶ ὅσον πρέπει, διότι διὰ νὰ
κρίνη κανεὶς τὰ «Γράμματα» τοῦ κ. Παλαμᾶ
πρέπει νὰ γράψῃ τοῦλάχιστον ἄλλας 230 σελίδας,
τόσας δηλαδὴ ὅσας ἀκριβῶς περιλαμβάνει τὸ
βιβλίον του. Κάθε σελίδα τῶν «Γραμμάτων»
τοῦ κ. Παλαμᾶ γεννᾷ καὶ ἓνα ἐρώτημα, πὺ
θέλει τὴν ἀπάντησιν, φέρει εἰς τὸν νοῦν μας
καὶ μίαν ἀπορίαν, πὺ ζητεῖ τὴν λύσιν τῆς. Ὁ
συγγραφεὺς εἶναι, κατὰ τὴν ἰδέαν μου, ἐπανα-
στάτης εἰς τὰς ἰδέας του, ὑπερμέτρως πρωτότυ-
πος εἰς τὰς ἀντιλήψεις τοῦ πνευματικοῦ κόσμου,
ὑποκειμενικώτατος εἰς ὅλα, καὶ, χαρακωμένος εἰς
τὰ δυσπόρθητα κάστρα τῆς φαντασίας του,
μάχεται ἥρωϊκῶς, εἶναι ἀλήθεια, διὰ τὸν θρίαμ-
βὸν τῶν φιλοσοφικῶν καὶ γλωσσικῶν ἰδεῶν

του κατὰ παντὸς νεοῦλλητος, πὺ δὲν παραδέχε-
ται τὰς ἀρχὰς του. Αἱ ἀρχαὶ τοῦ κ. Παλαμᾶ
συννοεῖσονται, ἂν δὲν ἀπατῶμαι, μὲ δύο λέξεις
εἰς τὸ ἐξῆς σύμβολον τῆς Πίστεως : «Γράφε
ἀποκλειστικῶς διὰ τὸν ἑαυτὸν σου ὅτι θέλεις
καὶ ὅπως θέλεις: ποιήματα, δράματα, φιλοσοφι-
κὰς μελέτας· γράφε τα ὅμως ὅλα κατὰ τὰς γλωσ-
σικὰς θεωρίας τοῦ κ. Ψυχάρη».

Ὁμολογῶ ὅτι, ἐγὼ τοῦλάχιστον, εἰς τὸ σύμ-
βολον τοῦτο ἀδυνατῶ νὰ ὁμολογήσω πίστιν καὶ
ἐπομένως οὔτε τὸν τρόπον τῆς ἀντιλήψεως
παντὸς ζητήματος τοῦ κ. Παλαμᾶ οὔτε τὸν
τρόπον τῆς ἐκφράσεώς του ἠμπορῶ νὰ συμμε-
ρισθῶ. Καὶ πρῶτον θὰ γράψω διὰ τὴν
γλῶσσαν, μὲ τὴν ὁποίαν ἐξωτερικεῖται τὰς
ἰδέας του ὁ κ. Παλαμᾶς. Ἡ γλῶσσα αὕτη δὲν
εἶναι γλῶσσα, πὺ ὁμιλεῖ ὁ ἑλληνικὸς λαός.
Οὔτε οἱ τύποι τῆς οὔτε ἡ σύνταξις τῆς εἶναι
τύποι καὶ σύνταξις τῆς δημοτικῆς μας γλώσσης.

Σὰς φέρω μερικά παραδείγματα συντάξεως πρώτα: «'Από τέτοιες ιδέες κρατούμενοι...» (σελίς 7) «παιζόμενο» (209). Ο λαός μας δεν μεταχειρίζεται συνήθως παθητικάς μετοχάς ενεστώτος. Ἐπίσης σελίς 9: «Ἐνας Νορβηγὸς ἀπόκοτος κριτικὸς, ὁ Ὄλα Χανσόν, ἀπὸ τὴν ἀφορμὴ τῆς νέας ποιητικῆς ζωῆς τῆς Γερμανίας, ὄχι τοῦ λόγου, μὰ τοῦ χρωστήρα τεχνίτη ἀνέβασε στὴν κορφὴ τῆς ζωῆς αὐτῆς». Ἔτσι δὲν ἐκφράζεται ὁ ἑλληνικὸς λαὸς, ἡ δὲ σύνταξις τῆς ἀνωτέρω φράσεως εἶναι καθαρὸς γερμανισμὸς, διότι κυρίως οἱ Γερμανοὶ θέτουν τὸ ρῆμα εἰς τὸ τέλος τῆς προτάσεως κατὰ γενικὸν καὶ ὀρισμένον κανόνα. Ἄλλὰ τέτοιους γερμανισμοὺς ἔχει πολλοὺς ὁ κ. Παλαμᾶς. Εἰς τὴν σελίδα 14 γράφει: «Ὅμως ὁ μέγας ποιητὴς τῆς Ἰταλίας κ' ἕνας ἀπὸ τοὺς πιὸ μεγάλους τοῦ αἰῶνα, ὁ Λεοπάρδης εἶναι.» Ἐπίσης (σελίς 130): «'Απὸ τὰ πρῶτα χρόνια μου, μαζί με τὴν πρώτη μου ἀγάπη, τὸ πρῶτο ἐκστατικὸ ξάφνισμα μου φύσηξε.» Ἐπίσης (σελίς 110) «... γλαμύδα δὲν ξέρω ἀπὸ πιὸ ἀρχαῖο τάφο, πὸν θαματοουργὰ εἶχε μέσα του φυλαχτὴ, βγαλμένη». Γενικῶς ὁ τρόπος τῆς ἐκφράσεως τοῦ κ. Παλαμᾶ δὲν ἔχει σπουδαίας ὁμοιότητας μετὰ τὴν γλῶσσαν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, μετὰ τὴν δημοτικὴν. Ἐκφράσεις καθὼς «ὄργιστοί μοι τοῦ συμβολισμοῦ» (σελίς 18), «τὰ κομματιαστὰ ξεφωνητὰ» (σελίς 32), «νὰ κολυμπήσῃ τὸ νοῦ του» (σελίς 38), «ἀφαιρεμένη ἰδέα» (σελίς 42) «ξεφυλισμὸς» (σελίς 61), «τῆς ἐπιμελημένα μπαλσαμωμένης» (σελίς 77), «χρηιάζεται νὰ τὴν δουλέψουμε τὴν Ἐταιρία» (σελίς 92), «τὰ διανοητικὰ ὄπλα θὰ μᾶς ταμπουρώνουν τὸ νοῦ» «Δούλεψαν (οἱ λογιώτατοι) σπύρτα εὐκολόσβυστα (σελίς 115), «χάος κωμικοτραγικὸ» (σελίς 115) «τὸ πρῶτο ἐκστατικὸ ξάφνισμα» «οἱ μεσημερινοὶ» (μεσημβρινοὶ δηλαδὴ) (σελίς 145), «συγγεφροσκέπασμα» (σελίς 160), «ἰδεατὸ μυστήριον» (σελίς 175), «τὸ ἐγὼ μας... πιὸ τρικυμιστὸ ἀπὸ πέλαγα» (σελίς 178), «ὁ ποιητὴς... βουταίει στοὺς βυθοὺς τοῦ εἶναι του» (σελίς 179). «τὴν παλαίκα ἀπλότη» (σελίς 182), «ἡ τέχνη τῶν μυθοϊστορικῶν ξαναπαρισμάτων» (σελίς 189), καὶ πλεῖστοι τοιαῦται ἐκφράσεις δὲν ἔχουν κανένα λογαριασμὸν, ὑποθέτω, μετὰ τὴν γνησίαν δημοτικὴν γλῶσσάν μας. Τοῦλάχιστον εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὅπου ἐγεννήθηκα καὶ ἔζησα

πλεῖστα χρόνια καὶ ἐσπούδασα, κανένας ἄνθρωπος τοῦ λαοῦ δὲν ὠμιλοῦσε κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον. Πῶς λοιπὸν νὰ παραδεχθῶ ὅτι ἡ γλῶσσα τῶν «Γραμμάτων» τοῦ κ. Παλαμᾶ εἶναι αὐτὴ ἡ δημοτικὴ μας, ἔστω καὶ καλοπελεκημένη; Ἐγὼ νομίζω ὅτι ἡ γλῶσσα αὕτη εἶναι ἡ σχολαστικὴ γλῶσσα τοῦ λαοῦ ἔχουσα τὰ ἴδια ἐλαττώματα τῆς λεγομένης καθαρηνούσης, δηλαδὴ εἶναι γλῶσσα πὸν δὲν διαβάζεται εὐχαρίστως, διότι εἶναι φκιασιδωμένη. Καμμίαν δὲ ἀπολύτως ὁμοιότητα δὲν ἔχει μετὰ τὰ κλέφτικα τραγούδια μας καὶ μετὰ τὴν γλῶσσαν τοῦ Σολωμοῦ μας, τοῦ Κορνάρου μας καὶ τοῦ Μηνιάτη μας. Αὐτῶν τῶν ἀθανάτων ψαλτῶν ἡ γλῶσσα μοσχοβολᾷ ὅπως τὰ λούλουδα τῶν κάμπων καὶ τῶν λειβαδιῶν τῆς ἀγαπητῆς πατρίδος μας, εἶναι ἀπλὴ καὶ ἀπέριττη ὅπως τὰ γαλιναῖα καὶ γαλανώτατα ἀκρογιάλια τῆς Ἑλλάδος μας καὶ εἶναι καθαρῶτα ὅπως ὁ ἀπριλιάτικος οὐρανὸς τῶν μερῶν μας. Δὲν ἔχει τίποτε τὸ υπερβόρειον καὶ τὸ σκοτεινόν. Τρέχει σὰν τὰ χαριτωμένα ρυάκια τῶν νησιῶν μας, καὶ ἡ ἀρμονία τῆς μᾶς μαγεύει ὅπως μᾶς μαγεύουν τὰ περιβόλια τῆς ἀγαπημένης πατρίδος μας. Καὶ ὁ Μηνιάτης φιλοσοφεῖ μετὰ τὴν γλῶσσαν τοῦ λαοῦ· καὶ ὁ Σολωμὸς ἐκφράζει θαυμασίας σκέψεις του μετὰ δημοτικὰς λέξεις· καὶ ὁ Κορνάρος ἔχει ὑποκειμενισμοὺς εἰς τὸν Ἑρωτόκριτόν του, ἀλλὰ ὅλοι μας, καὶ σοφοὶ καὶ ἄσοφοι, καταλαβαίνουμε εὐκολὰ τί θέλουν νὰ εἴπουν καὶ τοὺς θαυμάζουμε καὶ τοὺς ἀγαποῦμε καὶ τοὺς σεβόμεθα διὰ τὰ ὑψηλά νοήματα τῶν ἐκφράσεών των, ἴσα-ἴσα διότι εἰς τὰς σκέψεις των τὰς φιλοσοφικὰς δὲν ἔχουν τίποτε τὸ ἐξεζητημένον καὶ τὸ ψευδές, δὲν ζητοῦν νὰ μᾶς ἐκπλήξουν μετὰ μεγάλας λέξεις καὶ μετὰ τρισβαθὰ νοήματα, τὰ ὅποια δῆθεν δὲν ἠμποροῦμε νὰ ἐπιμησοῦμε διότι εἴμεθα πνευματικῶς ἀδύνατοι. Αὐτὰ ἠμποροῦν νὰ τὰ λέγῃ (ὅπως καὶ τὰ λέγει ὁ κ. Παλαμᾶς) εἰς τὰ «Γράμματά του» καὶ ὁ κ. Ψυχάρης εἰς τὰ «Ρόδα καὶ Μῆλά» του. Ἄλλὰ βέβαια εἶναι ἀνοησία νὰ παραδέχωνται αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι ὅτι ἄνδρες τῆς πνευματικῆς ἀξίας ἐνὸς Χατζιδάκι (ὁ ὁποῖος θαυμάζει τὴν χάριν τῆς δημοτικῆς γλώσσης) καὶ ἐνὸς Γαβριηλίδου (ὁ ὁποῖος γράφει τὴν δημοτικὴν γλῶσσαν, ἀλλὰ σιχαίνεται τὴν Ψυχαρικὴν) δὲν εἶναι εἰς θέσιν

νὰ ἀντιλαμβάνονται τοὺς ἀνεκτιμήτους γλωσσικούς θησαυροὺς, πὸν ἐγκλείουν τὰ ἔργα τοῦ κ. Ψυχάρη καὶ τοῦ κ. Πάλλη καὶ τοῦ κ. Παλαμᾶ. Τὰ ἔργα ταῦτα δὲν ἀντιλαμβάνόμεθα ἀπλούστατα, διότι εἶναι ἀκατανόητα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον διὰ τὸν ἀφύσικον τρόπον τῆς ἐκφράσεώς των. Ἴδου λόγου χάριν μερικὰ ἐκφράσεις ἐκ τῶν «Γραμμάτων» τοῦ κ. Παλαμᾶ, ἀπὸ τὸς ὁποίας ἐγὼ δὲν βγάξω κανένα νόημα—ὁμολογῶ τὴν ἀμαρτίαν μου καὶ τὴν στενοκεφαλιά μου—ἴσα-ἴσα, ἐπαναλαμβάνω, διότι αἱ ἐκφράσεις αὗται ἀποτυπώνονται μετὰ γλῶσσαν, πὸν δὲν εἶναι γλῶσσά μας: Εἰς τὴν σελίδα 31 γράφει ὁ κ. Παλαμᾶς. «Σὰ μὴ ψυχὴ ὅλη συγκίνηση καὶ ἰδέα ὅλη (ἡ ποίησις μᾶς παρουσιάζεται), πὸν ζωηρὰ καὶ ἀνίσως φαίνεται πῶς τὸ λαχταρεῖ, δὲν τῆς εἶναι βολετὸ νὰ μιλήσῃ παρὰ μετὰ σύντομα καὶ ἀπτόμα καὶ κομματιαστὰ ξεφωνητὰ». Ἐπίσης εἰς τὴν σελίδα 33 γράφει: «Ὅμως κ' ἔτσι πὸν τάφησα (τὸ ἄρθρον), νομίζω πῶς μπορεῖ νὰ διαβαστῇ, καθὼς διαβάζονται κάποια κομμάτια μᾶς ἐργασίας πὸν δὲ φάνηκε, γιὰ τὸ στοιχεῖόν του, ἴσα-ἴσα, τὸ κομματιαστὸ». Ἐπίσης εἰς τὴν σελίδα 206 γράφει: «Μιλώντας γιὰ τὸ θέατρο, κ' ἄς εἶναι τοῦτο ἰδεατὸ, βοηθῶ τὴ γέννα τοῦ πραγματικοῦ καὶ συντομεύω τὸ χρόνο τοῦ φανερωμοῦ ἐκείνου». Σημειώσατε δὲ ὅτι τοιαῦται φράσεις εὐρίσκονται συχνά, πολὺ συχνά εἰς τὰ «Γράμματα» τοῦ κ. Παλαμᾶ. Καὶ δὲν φθάνει ὅτι εἶναι ἀκατανόητοι αἱ τοιοῦτου εἶδους ἐκφράσεις, ἀλλὰ στεροῦνται καὶ τῆς ἀναγκαίας κυριολεξίας, διὰ τὴν ὁποίαν ἐξαιρετικῶς ἐνδιαφέρεται ὁ κ. Παλαμᾶς. Εἰς τὴν σελίδα 61 λόγου χάριν γράφει: «'Απὸ τὴν κριτικὴν τοῦ Μᾶξ Νορδάου (Ξεφυλισμὸς (sic) κ.τ.λ.) παίρνοντας κανεὶς τὸ φύσημά του, νὰ σταματήσῃ στὴν κριτικὴν τοῦ Λέσιγγ». Ἐγὼ ἐγνώριζα ἕως τώρα ὅτι πέρνει κανεὶς τὴν ὀμπρέλλα του, τὸν ναργελέ του, ἢ, τὸ πολὺ-πολὺ, τὰ βρεμένα του, ὄχι ὅμως καὶ τὸ φύσημά του.... Εἰς τὴν αὐτὴν σελίδα μεταφράζει τὰ «Κατὰ συνθήκην ψεύδη» τοῦ Νορδάου «τὰ συμφωνημένα ψέμματα», ἐν ᾧ συμφωνημένα ψέμματα εἰς τὴν γλῶσσαν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ θὰ εἴπῃ πασαρεμένα πρῶτον ψέμματα, ψέμματα, διὰ τὰ ὅποια συνεννοηθήκαμε πρῶτα μεταξύ μας, ἐκλείσαμε συμφωνίας καὶ

ὑπεχρεωθήκαμε νὰ διατηρήσομε τὰς συμφωνίας μας, ἐν ᾧ ὁ Μᾶξ Νορδάου μετὰ τὸν τίτλον τοῦ βιβλίου του δὲν θέλει νὰ ἐκφράσῃ ἀποκλειστικῶς τοιοῦτόν τι. Ἐπίσης εἰς σελίδα 74 γράφει ὁ κ. Παλαμᾶς: «Ἄμεση γνωριμιά μετὰ τὰ γερμανικὰ γράμματα δὲν ἔχω πλέξει». Λέγει ὁ ἑλληνικὸς λαός: «πλέκω γνωριμιά»; Ἐπίσης εἰς σελίδα 189 γράφει: «Ὁ νοῦς πὸν δουλεύει χειροπόδαρα»—ὁ νοῦς δὲν εἶναι χαμάλης γιὰ νὰ δουλεύῃ χειροπόδαρα. Ἐπίσης εἰς σελίδα 211 γράφει: «Ἐνας ἄνθρωπος πὸν μετὰ μετὰ τὸ δυνατόν λικέρι τοῦ ἀτομισμού». Ἔτσι οὐδέποτε, οὐδέποτε ἐκφράζεται ἡ ψυχὴ τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Ἐπίσης εἰς σελίδα 149 γράφει: «χῶμα γιὰ τὴν ὑποκειμενικὴν λυρικήν ποίησιν κατὰλληλο δὲν μποροῦσε νὰ δώσῃ ἡ Βυζαντινὴ ἐποχὴ»—«χῶμα γιὰ λυρικήν ποίησιν!» εἶναι ἐκφρασις αὐτὴ ἑλληνικὴ, κοσμοπολιτικὴ, λογικὴ ἐπὶ τέλους; Ἐπίσης εἰς σελίδα 152 γράφει: «Οἱ σύγχρονοὶ του καὶ οἱ ὑστεροὶ του». Μετὰ τὸ «ὑστεροὶ» ὁ κ. Παλαμᾶς θέλει νὰ εἴπῃ «οἱ μεταγενέστεροι», ἀλλὰ «ὑστεροὺς» λέγων ὁ ἑλλ. λαὸς ἐννοεῖ τοὺς τελευταίους ὄλων, ὅπως «τὸ στερνὸν μου τραγοῦδι σου στέλνω» κτλ. «Νὰ δοῦμε τὰ στερνὰ του» «Κατὰ στερνὰ θάχῃ αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος» κτλ. Ἐπίσης εἰς σελίδα 173 γράφει: «Πατώντας (ἢ Ἐπιστήμη) στοὺς νεκροὺς ἀπάνω τῶν ἴδιων τῆς γνωμῶν». Ποιὸς θὰ εἴπῃ ποτέ: «οἱ νεκροὶ τῶν ἴδιων μου γνωμῶν»; Ἡ φράσις οὔτε καλαίσθητη εἶναι οὔτε λογικὴν ἔχει μέσα της. Ἐπίσης εἰς σελίδα 183 γράφει: «Τραγοῦδι πάντα συντροφεμένο ἀπὸ τὴν κιθάρα τῆς.... φύσης!» «Ἡ κιθάρα τῆς φύσης»—τί γνησία ἑλληνικὴ ποίησις καὶ ἐκφρασις!

Ἄλλὰ εἰς τὸ «μεταχείρισμα» (ὅπως μεταφράζει τὴν «χοῆσιν» ὁ κ. Παλαμᾶς) τῆς γλώσσης τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ ὁ συγγραφεὺς τῶν Γραμμάτων ἐκτὸς τῶν φράσεων, ὅπως τὰς ἀνωτέρω, πὸν δὲν ἔχουν καμμίαν σχέσιν μετὰ τὸ πνεῦμα τῆς δημοτικῆς μας γλώσσης, σφάλλεται καὶ εἰς τοὺς τύπους τῶν λέξεων ἀκόμη, καὶ παρατηρεῖ κανεὶς τὰ αὐτὰ ὀνόματα πότε κατὰ ἕνα τρόπον, πότε κατὰ ἄλλον ἢ τονιζόμενα ἢ κλιόμενα, ὥστε νὰ μὴ καταλαβαίνουμε ποίου εἶδους γραμματικὴ κυβερνᾷ τὴν γλῶσσαν τοῦ κ. Παλαμᾶ. Παραδείγματα ὅσα θέλετε. Ἴδου μερικά: τοῦ Ὀμήρου (σελίς 64, 141, 146), ἀλλὰ τοῦ

Ὁμηρου (σελῖς 139, 160). Ποιὸ ἀπὸ τὰ δύο νὰ γράφουμε; Ἐπίσης αἰσθαντικῶν (σελῖς 11), ἀλλὰ αἰσταντική (σελῖς 216), αἰσθάνομαι (94), αἰσθάνονται (121), καλαισθητικὸ (171) αἰσθάνεσαι (214) αἰσθηματικώτερος (214), ἀλλὰ ἀσθενικώτερος (7) ἀσθενικὸς (197) αἰσιάνεσαι (222) κ.τ.λ. Ἐπίσης τὸ πρῶγμα (152), ἀλλὰ τὰ πράγματα (191), τὸ παράδειγμα (103), ἀλλὰ τὸ ξετύλιμα (159), γλύπτῃ (204), λεπτό (95), λεπτομέρεια (192), λεπτοκάμωτη (174), ἀνάπτωξι (194), ἀλλὰ λεφτεπίλεφτα (213). Ἐπίσης τοῦ Λουκρήτιου (46), ἀλλὰ τοῦ Ἰουλίου (49) τοὺς δάσκαλους, ἀλλὰ τοὺς λογίους (100) τοὺς ὁμοτέχνους (29), ἀλλὰ τοὺς ὁμοτέχνους (55) τοῦ Λούθηρου (75), ἀλλὰ τοῦ Σακελλαροπούλου (73), τοῦ Πίνδαρου (63), ἀλλὰ τοῦ Ὀλύμπου (102) τῶν προγόνων (105), ἀλλὰ τῶν πρότυπων (96), τῶν ἐναντίων (116), ἀλλὰ τῶν ἀνάξιων (137) τοῦ ὀσίου (59), ἀλλὰ τῶν ὑπερουσίων (109) καὶ τὰ λοιπὰ καὶ τὰ λοιπά. Ἐπιμένω τόσον εἰς τὴν παράθεσιν τῶν γλωσσικῶν αὐτῶν ἀνακολουθιῶν, διότι ὁ κ. Παλαμᾶς εἰς τὰ «Γράμματά του» ἴσα-ἴσα ὑποστηρίζει (καὶ πολὺ ὀρθῶς) ὅτι ὁ συγγραφεὺς πρέπει νὰ κανονίῃ τὴν γλῶσσάν του «μὲ τὸ νῦ καὶ μὲ τὸ σῖγμα σὲ κάθε τῆς λεπτομέρεια» καὶ ἐπὶ λέξει προσθέτει (σελῖς 192). «Γιατὶ ἓνας ποιητὴς σὲ ὅλα τῆς πρέπει νὰ τὴν προσέχη τὴ γλῶσσά του καὶ τίποτε νὰ μὴν ἀφίνη νὰ τοῦ ξεφεύγῃ ἀπὸ κείνη, ἴσα μὲ τὸ ἐλάχιστο ψηφίον τῆς». Τὶ νὰ εἰποῦμε λοιπὸν, κ. Παλαμᾶ, διὰ τὰς ἀνωτέρω γλωσσικὰς ἀνακολουθίας σας; Ὅτι δὲν ἐπροσέξατε τὴν γλῶσσάν σας; Τοῦναντίον, τὴν ἐπροσέξατε τόσον, ὥστε ἠθελήσατε νὰ κάμετε νέαν γλῶσσαν μιμούμενος τὸν κ. Ψυχάρην, καὶ, ἐν ᾧ κατηγορεῖτε (σελ. 105-120) τοὺς ἀκολουθοῦντας μίαν μέσσην ὁδὸν ὡς ἀκρίτους, ὡς γράφοντας «μιά γλῶσσα συμβιβαστικὴ κοραϊκῆ», ὡς ἔχοντας mezza voce, σεῖς, οἱ Ψυχαρισταί, δυστυχῶς εἰς κάθε γραμμὴν ἀνακατεύετε τύπους καὶ συντάξεις ἀρχαίας, μεσαιωνικῆς καὶ νεωτέρας ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ νομίζετε (δικαιωμά σας εἶναι ἄλλως) ὅτι γράφετε τὴν καθαρὰν δημοτικὴν γλῶσσαν. Τὰ ἀνωτέρω ὅμως παραδείγματα μόνον τοὺς τυφλοὺς δὲν θὰ καταπέσουν ὅτι καὶ σεῖς, οἱ μεγάλοι ἱεροφάνται τῆς γλώσσης τοῦ λαοῦ, σεῖς πρὸ πάντων τὰ κάνετε θάλασσα

καὶ ἐπιφέρετε τὴν μεγαλυτέραν σύγχυσιν εἰς τὸ γλωσσικόν μας ζήτημα.

Καὶ ταῦτα μὲν γενικῶς ὡς πρὸς τὴν γλῶσσαν τῶν «Γραμμάτων» τοῦ κ. Παλαμᾶ, διὰ τὰς ἐλλείψεις τῆς ὁποίας καὶ πολλὰς ἄλλας παρατηρήσεις θὰ ἠμποροῦσα νὰ κάμω, ὅπως λόγου χάριν διὰ τὰς περιττολογίας εἰς τὰς ἐκφράσεις (σελ. 96) «πατροπαράδοτη παράδοσις» «ἡ λέξις» «ἡ μετὰ τὴ ζωντανή τῆς τῆ ζωῆς» (σελ. 130), «ἀπὸ τὸ μεθύσι τῆς ὑγείας μεθυσμένων» (182), «ἡ ἀληθινώτερη ἀλήθεια» (σελ. 225) κ.τ.λ. καὶ διὰ μερικὰς ἀσυνταξίας ἀκόμη, ὅπως (σελ. 104) «Ἐνας ἀπὸ τοὺς λογογράφους μας, ποῦ πρῶτος ἔβαλε σοφὰ καὶ δυνατὰ τὴ βοῦλλα του στὴν ἀτίμητη αὐτὴ ἐργασία, τὸν ἄκουσα νὰ λέη κτλ.»

Ὡς πρὸς τὰ θέματα δὲ, ποῦ πραγματεύεται εἰς τὰ «Γράμματά του» ὁ κ. Παλαμᾶς, δὲν ἠμπορεῖ κανεὶς νὰ τοῦ ἀρνηθῆ πολυμάθειαν, εἰλικρινῆ θαυμασμόν καὶ λατρείαν πρὸς τὰ μεγάλα ἰδεώδη τῆς ποιήσεως καὶ τῆς ἐπιστήμης καὶ σπουδῆν φλογερὰν νὰ συζητήσῃ, κάθε θέμα, ποῦ τὸν ἐνδιαφέρει. Δυστυχῶς ὅμως εἰς τὰς συζητήσεις του αὐτὰς ὁ ἀτομικισμὸς του εἶναι τόσος, ὥστε πολλάκις αἱ σκέψεις του εἶναι παρακινδυνευμέναι, ἂν ὄχι ἐπιτόλαιοι. Δὲν ἐνθυμοῦμαι κανένα συγγραφεῖα ἀπὸ ὅσους ἐδιάβασα νὰ συνζητήσῃ τὰ θέματά του μὲ τόσην δόσιν ὑποκειμενισμοῦ μὲ ὅσην ὁ κ. Παλαμᾶς. Ἄλλ' ἀκριβῶς διὰ τοῦτο νομίζω ὅτι ἐπιστημονικὴν ἀξίαν τὰ «Γράμματα τοῦ κ. Παλαμᾶ δὲν ἔχουν. Διότι ἄνθρωπος ποῦ γράφει, ὅπως ὁ κ. Παλαμᾶς: «Ἐνα παρὰ δὲ δίνω γιὰ τὸν κόσμον» (σελ. 63) καὶ κατόπιν ἔχει τὴν ἀξίωσιν νὰ θεωρηθῶν αἱ γνῶμαί του περὶ ποιήσεως, περὶ γλώσσης, περὶ παιδείας, περὶ δράματος κ.τ.λ. ὡς ἔχουσαι ἐπιστημονικὴν ἀξίαν, ὡς ἀποτέλεσμα δηλαδὴ ἐξαιρετικῆς καὶ βαθείας συγκριτικῆς μελέτης καὶ πείρας τῶν ζητημάτων, ποῦ πραγματεύεται, βεβαίως ἀποδεικνύει ὅτι δὲν κρίνει τὰ πράγματα ὅπως εἶναι ἢ ὅπως ἠμποροῦν νὰ ἦναι, ἀλλ' ὅπως θέλει αὐτὸς νὰ ἦναι. Εἰς τὸ κεφάλαιον λ. γ. «Γιὰ τὸ δράμα, ὄχι γιὰ τὸ θέατρο», ἀναπτύσσει μερικὰς ἰδικὰς του θεωρίας περὶ τοῦ δράματος, ποῦ τόσον ἀντίθετοι εἶναι πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ δράματος, ὥστε νὰποτελοῦν ὑλικὸν ἀξιόλογον πρὸς συγγραφὴν εὐφρεστικῆς κωμωδίας. Ὅλοι γνωρίζουμε

ὅτι ἓνα δράμα ὄχι μόνον ἐπὶ σκηνῆς παιζόμενον δὲν χάνει τὴν πραγματικὴν του ἀξίαν, ἀλλ' ἴσα-ἴσα, ἂν εἶναι ἔργον ἀξίας, ἐπὶ σκηνῆς θὰ τὸ δεῖξῃ καλύτερον. Ὁ «Οἰδίπους Τύραννος» λ. γ. ὅταν τὸν διαβάζουμε ἀπλῶς, μᾶς κάμνει βέβαια ἐξαιρετικὴν ἐντύπωσιν, διότι εἶναι μεγαλοφυῆς δράμα ἀλλὰ πόσον ἢ ἐντύπωσις εἶναι μεγαλυτέρα ὅταν παριστάνεται! Ἄλλως ἓνα δράμα διατὶ γράφεται; Διὰ νὰ παρασταθῆ βεβαίως, διὰ νὰ δράσῃ τὰ πρόσωπά του, καὶ ἀπὸ καταβολῆς κόσμου μέχρι σήμερον ὅσα ἀληθινὰ δράματα ἐγράφησαν, ἐγράφησαν διὰ νὰναβιβάζονται ἐπὶ σκηνῆς, ἢ δὲ σκηνῆς εἶναι ἀναπόστατον μέρος τοῦ δράματος, εἶναι τὸ δικαστήριον καὶ τὸ κριτήριον τῆς ἀξίας του. Ἐπὶ σκηνῆς θὰ ἰδοῦμε ζωντανὴν τὴν ἐποχὴν, εἰς τὴν ὁποίαν ἀναφέρεται τὸ δράμα, τὸ ἦθος τῶν ἀνδρῶν τῆς ἐποχῆς, τὴν ἐξωτερικὴν περιβολὴν καὶ τὰ τοιαῦτα ποῦ ἀδύνατον νὰ ἀντιληφθοῦμε καλῶς ὅταν διαβάζουμε ἀπλῶς ἓνα δράμα, διότι τότε δὲν θα ἔχουμε τὸ ἀρμονικὸν σύνολόν του, καὶ ἐν ᾧ ὅταν διαβάζουμε ἓνα δραματικὸν ἔργον θὰ τὸ ἀντιλαμβάνομεθα ἐν μέρει μόνον καὶ ὀπτικῶς, ὅταν θὰ τὸ βλέπουμε ἐπὶ σκηνῆς θὰ τὸ ἀντιλαμβάνομεθα καὶ ὀπτικῶς καὶ ἀκουστικῶς, καὶ ὅλαι ἐν γένει αἱ αἰσθήσεις μας θὰ συνταράσσονται καὶ ἡ ἀρμονικῶς θὰ εὐχαριστούμεθα ἢ θὰ συμπάσχουμε ἢ, ἂν τὸ δράμα εἶναι κακόν, θὰ ἀηδιάζουμε διὰ τὴν ἀτέλειάν του. Ἄλλ' ὁ κ. Παλαμᾶς, ἀντιθέτως πρὸς ὅλον τὸν κόσμον ὄλων τῶν ἐποχῶν, ὑποστηρίζει ὅτι «δράμα ποῦ δὲν ἐντυπώνεται ἀγαθὰ ἀπὸ τὸ διάβασμά του δὲ μπορεῖ νὰ εἶναι ἀγαθὸ ἔργο, μῆτε ἀπάνω στὴ σκηνὴ καὶ ὅσο θέλει ἄς συγκινεῖ παιζόμενον, κ' ἄς πιτυχαίνει!» Ἄλλ' ἔχει δίκαιον νὰ γράφῃ ταῦτα ὁ κ. Παλαμᾶς, διότι καὶ ὁ ἴδιος ὁμολογεῖ ὅτι «εἶναι ἀπὸ κείνους ποῦ σπάνια φαίνονται στὸ θέατρο» (σελ. 203). Ἄλλ' ἐν ᾧ σπάνια φαίνεται στὸ θέατρο, ἐν τούτοις γράφει (σελ. 206) ὅτι «πάντα βρῖσκεται σὲ κατάστασι νὰ μιλήσῃ γιὰ τὸ θέατρο οὐσιαστικώτερα κ' ἀπὸ πολλοὺς φανατικοὺς ξενύχτιδες θεατρόφιλους!» Στοχασθῆτε τὸν Σαιντ-Μπερ ἢ τὸν Σαρσὲ ἢ τὸν Λεμαίτρ ἢ τὸν Μπρισσὸν νὰ γράφουν τὰς θεατρικὰς τῶν ἐπιφυλλίδας χωρὶς νὰ πηγαίνουν εἰς τὸ θέατρον καὶ νὰ τὰς γράφουν εἰς τὴν ἐντέλειαν μὲ τὸ νὰ

διαβάζουν μόνον τὰ δράματα, ποῦ κρίνουν! Ἄλλ' ὁ ἀληθινὸς κριτὴς ἐνὸς ἔργου πρέπει νὰ τὸ κρίνῃ ὑφ' ὅλας τὰς ιδιότητας αὐτοῦ, τὸ δὲ δράμα διὰ νὰ κριθῆ εἰλικρινῶς πρέπει καὶ νὰ διαβασθῆ, ἔστω, ἀλλὰ πρὸ πάντων νὰ παρασταθῆ διὰ νὰ ἰδοῦμε κατὰ πόσον καὶ σκηνικῶς εἶναι ἀμεμπτον καὶ κατὰ πόσον ὁ συγγραφεὺς του κατέταξε ἀρμονικὰ τὸ ὑλικόν, ποῦ ἐξεμεταλλεύθη. Ἐν γένει αἱ κρίσεις τοῦ κ. Παλαμᾶ εἰς τὰ «Γράμματά» του διὰ κάθε θέμα ποῦ πραγματεύεται ἐξαρτῶνται ἠγρώως ἀπὸ τὴν φαντασίαν του, μὲ τὸν φακὸν τῆς ὁποίας πότε βλέπει τὰ ζητήματα πολὺ μεγαλοποιημένα καὶ πότε πολὺ σκοτεινά. Καὶ δι' αὐτὸ καὶ πολλάκις, ὅπως καὶ εἰς τὴν γλῶσσάν του, περιπίπτει εἰς πολλὰς ἀντιφάσεις καὶ εἰς τὰς σκέψεις του. Εἰς σελίδα λ. γ. 11 γράφει: «Τὸ λυρικὸν δράμα τοῦ Ἀγγλοῦ Σέλλεϋ «Ἑλλάδα», ἀξιο νὰ βαλθῆ παράπλευρα μὲ τοὺς Πέρσες τοῦ Αἰσχύλου», ἐν ᾧ εἰς σελ. 151 γράφει: «Ὅσο γιὰ τὸ χριστιανὸν Αἰσχύλο δὲ θὰ πηγαινα νὰ τονὲ γυρέψω στὴν Ἀγγλία... θὰ τὸν ἔβρισκα μέσα στὴν καθολικώτατη Ἰσπανία». Ἐπίσης εἰς σελ. 43 γράφει: «ὁ ποιητὴς φιλόσοφος εἶναι», ἀλλ' εἰς σελ. 57 γράφει: «Ὁ Daudet καὶ ὁ Βαλαωρίτης... καὶ οἱ δύο τους εἶναι ζωγράφοι λογοτέχνες, ὄχι φιλόσοφοι», ἐν ᾧ τὸν Βαλαωρίτην ὁ κ. Παλαμᾶς τιμᾷ ὡς μεγάλον ποιητὴν. Ἄλλως διὰ νὰ πεισθῆ κανεὶς διὰ τὰς ἀνακολουθίας τῶν σκέψεων τοῦ κ. Παλαμᾶ εἰς τὰ «Γράμματά του» δὲν ἔχει καὶ τόσην ἀνάγκην νὰ διαβάσῃ ὅλον τὸ βιβλίον του. Τὸ ἐξωφυλλὸν του τὸν πείθει εὐθὺς ἀμέσως περὶ τούτου, διότι φέρει ρητόν: «Ἐτοιμάζουμε καὶ τᾶσθρα μας καθὼς συνθέτουμε τὰ τραγούδια μας». «Μὲ τὸν ἔρωτα καὶ μὲ τὸ μεθύσι» ὅπως γράφει εἰς σελίδα 106. Ἄλλὰ μὲ τὸν ἐνθουσιασμόν μονάχα, ἔστω καὶ μὲ πολυμάθειαν συνοδειόμενον, αἱ ἐπιστημονικαὶ ἀλήθειαι δὲν εὐρίσκονται ἀπαιτεῖται πρὸ πάντων ψυχραιμία κτῆσεως καὶ ὑποταγῆ εἰς αὐτὴν καὶ τοῦ αἰσθήματος καὶ τῆς φαντασίας. Ἡ ἀλήθεια ὅμως εἶναι ὅτι τὰ περισσότερα βιβλία τοῦ κ. Παλαμᾶς ἔγραψε διὰ τὴν γλῶσσαν μᾶλλον κατὰ τὰς Ψυχαικὰς θεωρίας παρὰ διὰ συζητήσεων ἐπιστημονικῶν τῶν θεμάτων ποῦ πραγματεύεται. Ἄλλως καὶ ὁ ἴδιος, τὸ ὁμολογεῖ γράφων (σελ. 206) «ὁ μέγας μας

ὁ ἀγώνας ὁ διανοητικὸς ποὺ βασιζέται στὴν γλῶσσα ἀπάνου» καὶ εἰς σελίδα 134 «Τὸ Ἄλφα (στὸν κλάδο τῆς Παιδείας) εἶναι τὸ γλωσσικό μας σύστημα». Τὸ δυστύχημα ὁμως εἶναι ὅτι

καὶ τὸ γλωσσικὸ σύστημα τοῦ κ. Παλαμά, ὅπως ἀνωτέρω ἐδειξαμε, οὔτε εἰς τὸ ἄλφα τῆς εὐθείας ὁδοῦ εὐρίσκεται, οὔτε ἀρχὴν, οὔτε τέλος ἔχει.

Ι. Α. ΓΚΙΚΑΣ.

ΠΕΙΝΑ - ΚΡΥΟ - ΘΑΝΑΤΟΣ*

Γύρισε ἐδῶ, θνητὲ, μεμιᾶς τὸ μάτι
Νὰ φρίξῃ ὁ λογισμὸς σου
Δὲν εἶνε φαντασία, δὲν εἶνε ἀπάτη
Ὅ,τι θὰ ἴδῃς ἔμπρὸς σου.

Εἶν τῆς ζωῆς τὸ δράμα ποὺ ἡ ψυχὴ σου
Θωρεῖ δίχως λαχτάρα,
Τὸ δράμα ποῦ στὴν ὕστερη στιγμή σου
Θὰ βλέπῃς μὲ τρομάρα.

Λίγο ψωμί, καταραμένη πλάσι,
Στὸ γέρο ποῦ πεθαίνει,
Ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς τὸν ἔχει πλάσει
Ποῦ σ' ἔχει ἐντυχομένη.

Ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς ὅπου σοῦ δίνει
Καὶ πλούτη καὶ παλάτια,
Κ' ἐκεῖνο μοναχὸ στὸ δρόμο ἀφίνει
Γυμνὸ καὶ δίχως μάτια.

Λίγο ψωμί ζητεῖ κ' ἓνα κουρέλι
Τὸ σῶμα νὰ σκεπάσῃ,
Πλούτη, τιμὲς ὁ δύστηνος δὲ θέλει,
Δειλὴ κ' ἄδικη πλάσι.

Στῆς γυναικὸς τοῦ τὸ πλευρὸ γυρμένος
Στοὺς δρόμους παραδέρνει,
Τὸ χέρι του σ' ἀπλώνει πεινασμένος
Καὶ τὸ κορμὶ του σέρνει.

Καὶ σὺ, θεριὸ ἀνημέρευτο, κνιτάζεις
Μ' ἀδιάφορο τὸ βλέμμα,
Καὶ σὺ δὲν κλαῖς καὶ δὲν ἀνατριχιάζεις
Δίχως καρδιά καὶ αἷμα.

Λυσομαχᾶ τὸ πέλαγο κ' ἀφρίζει
Τὸ κύμα φουσκομένο
Καὶ τὸ φτωχὸ καλύβι σειέται, τρίζει
Γυρτὸ καὶ γκρεμισμένο.

Χοντροὴ βροχὴ κ' ἀδιάκοπη ἐκεῖ πέφτει
Μὲ μάνητα μεγάλη,
Κ' ἐκεῖνοι σὲ μὴν ἄκη σὰν τὸ κλέφτη
Κρύφτονται ἀγάλι γάλι.

Μὲ κρύο, μὲ πείνα δλότρευμοι παλεύουν,
Μ' ἀδάμαστα στοιχεῖα
Ἐνα κουρέλι οἱ δύστηνοι γυρεύουν
Στ' ἀνθρώπινα θηρία.

Θνητὲ, σηκώσου ἀχνὸς καὶ δειλιασμένος
Ἄφ' τὸ θερμὸ κρεβάτι,
Στὸ δράμα ποῦ δὲν εἶσαι μαθημένος
Στρέψε μεμιᾶς τὸ μάτι.

Ἄσε γιὰ μιὰ στιγμή τὴν κωμωδία
Ποῦ τόσο σὲ δοξάζει,
Κι' ἄνοιξ' ἐνθὺς στὸν πόνο τὴν καρδιά
Ποῦ τόσο σὲ τρομάζει.

Μαζωμένοι κ' οἱ δύο τους λαχταροῦνε
Στὸ φτωχικὸ κρεβάτι
Ἄφ' τὴν πείνα, ἀφ' τὸ κρύο δὲν ἠμποροῦνε
Νὰ κλείσουν τὸ μάτι.

Ἄχ! ἡ φωνὴ δὲ φθάνει στὰ παλάτια
Ποῦ βγαίνει ἀφ' τὸ καλύβι
Κι' ἂν δὲν περνᾶ τὰ τόσα σκαλοπάτια,
Φθάνουν φωτιά, μολύβι.

(*) Ἐναν ἀντρόγυνο ποῦ στὸν τόπον μου πέθανε ἀπὸ τὴν πείνα καὶ τὸ κρύο.

Τὸ σῶμά της σπαράζει στὰ στρωσίδια,
Παύει ἢ πνοὴ στὰ στήθεια,
Τοῦ κάκου κουλουριάζονται σὰ φείδια
Γυρέοντας βοήθεια.

Κανεῖς, κανεῖς βοήθεια δὲ σὰς δίνει,
Δυστυχομένοι γέροι.
Κατάρρα στὴ γυναικεία τὴ γαλήνη,
Στὸ σταυρωμένο χέρι.

Τὸ στόμα τους μὲ ἀγῶνα ἀνοικοκλειοῦνε,
Καμμιὰ φωνὴ δὲ βγαίνει...
Οἱ πλούσιοι μὲ στὴ γῆ πρέπει νὰ ζοῦνε,
Νὰ σβένονται οἱ θλιμμένοι!

Πλούσιε, σηκώσου ἀχνὸς καὶ δειλιασμένος
Ἄφ' τὸ θερμὸ κρεβάτι,
Στὸ δράμα ποῦ δὲν εἶσαι μαθημένος
Στρέψε μεμιᾶς τὸ μάτι.

Ὅλα σ' ἐσὲ γεμάτα φλόγα βγαίνουν
Νὰ σοῦ κτυποῦν τὰ στήθεια
Ἡ ἐδνυχία, τὰ δνειράτα πεθαίνουν,
Ζῆ ὁ ποιητὴς κ' ἡ ἀλήθεια.

ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΜΑΡΤΖΩΚΗΣ

ΤΑ ΡΟΔΙΝ' ΑΚΡΟΓΙΑΛΙΑ*

— Τί ἔκαμε ἡ Δεσποινὸς ἢ γυναικὴ τοῦ εἰς τὴν ὑπόθεσιν αὐτήν; ἠρώτησεν ὁ Ἀγάλλος.

— Θαρρῶ πῶς ἔπαιξε τὸ κυριώτερον μέρος, ἀπῆντησεν ὁ Ἀταίριαστος.

Ἰδοῦ. Ἰδοῦ. Ἄφου εἶχε χηρέψει ὁ Γιάννης ὁ Μουστάκας, ὅταν ἔπαυσαν πλέον τὰ διάφορα ἀνταρτικὰ κινήματα, τὰ πετώματα καὶ κλεφτολογήματα, εἰς τὰ ὁποῖα εἶχε λάβῃ μέρος, μὴ εὐρίσκων πλέον πουθενὰ πλιάτσικο, ἀνίκανος νὰ δουλέψῃ, ἐκατάφερε μὲ φοβέrais τὴν Δεσποινὸς τοῦ Παρισάκη, μαζί μὲ τὴν προικὰ της, νὰ τὸν νυμφευθῆ, ἐνῶ θὰ ἦτον εἰκοσιπέντε χρόνια νεωτέρα του, ὑποσχεθεὶς εἰς αὐτήν ὅτι θὰ ἦτον

ἱκανὸς νὰ καλλιεργῇ τ' ἀμπέλια καὶ τοὺς ἐλαιῶνάς της. Σὰν ἔγεινε ὁ γάμος τὴν Ἀποκρηά, κ' ἐμβῆκε ἡ Σαρακοστή, ἐπῆγαν μαζί στὸ ἀμπέλι νὰ δουλέψουν. Ἡ Δεσποινὸς μοναχὴ της κ' ἐκλάδευε κ' ἔσκαφε. Ὁ καπετὰν Γιάννης, πρωτοπαλλήκαρο τοῦ Τσώμη Καρατάσου, ὅπως ἐκανχᾶτο μόνος του, εἶχε μαζί του μίαν τσάπα ἓνα κλαδευτήρι, κ' ἓνα τουφέκι. Ἐκαμε πῶς ἤρchiσε νὰ σκάφῃ, ἀλλὰ κάθε τέταρτον τῆς ὥρας, κάθε πέντε λεπτά, αὐτιαζετο, ἠμροᾶτο κατὰ τὸ δάσος, κ' ἔξαφνα ἀφῆνε τὴν τσάπα, ἔδραχνε τὸ τουφέκι, κ' ἔτρεχε στ' ὄρμάνι νὰ κνηγήσῃ τ' ἀγρίμια. Ἐρριχνε πολλὰς τουφεκιὰς στὸ βρόντο, καὶ δὲν ἔσκοτωνα κανένα πουλί. Τέλος ἡ Δεσποινὸς τὸ ἐκατάλαβε, ὅτι δηλαδὴ

* Ἰδε σελίδα 837.

ὁ σύζυγός της, ὡς πρωτοπαλλήκαρο κ' ἀρχικλέφτης, δὲν ἦτον ἄνθρωπος γιὰ δουλειά, κ' ἐπῆρε τὴν ἀπόφασίν της, νὰ δουλεύη καὶ νὰ τὸν τρέφῃ. Ὅταν ὁ Στάθης ἔδω, ὁ φίλος μας, ἀπηλπίσθη ἀπὸ τῆς μάγισσας τῆς Χαλκίδος κ' ἀπὸ τὴν Μαριὼ τῆς Σουσάνας, ὁ γέρο—Γιάννης τὸν ἐκατάφερε καὶ τὸν ἔκαμε νὰ πιστεύῃ πῶς αὐτὸς μόνος ἠμποροῦσε νὰ τοῦ χαλάσῃ τὰ μάγια μὲ τὴ Σολομονική. Τὸν ἐπῆρε μίαν νύκτα στὸ σπίτι, ἄνοιξε κάτι παληόχαρτα μὲ κάτι παληὰ-γράμματα, κ' ἄρχισε νὰ μουρμουρίζῃ καὶ νὰ κἀνῃ πῶς διαβάξῃ. Τώρα, σὰν ἀκούσης, τοῦ εἶπε, πέτρες νὰ πέφτουν στὰ κεραμίδια μας, νὰ καταλάβῃς πῶς μᾶς ἤκουσαν τὰ Τζίνια κ' ἦρθαν, καὶ τότε θὰ εἶνε ἡ στιγμή ποῦ θὰ τὰ παρακαλέσουμε νὰ μᾶς χαλάσουν τὰ μάγια.

Ἐξηκολούθει ὁ Γιάννης τοὺς ἔξορκισμούς, καὶ, πράγματι, ἠκούσθησαν μικρὰ χαλίκια νὰ κτυποῦν ἐπάνω στὴ σκεπὴ τοῦ σπιτιοῦ. Σημεῖον ὅτι ἦρθαν τὰ πνεύματα—τὰ Τζίνια—τὰ ὁποῖα ἐπεκαλεῖτο ὁ γέρο-κλέφτης. Ἄλλ' οὕτως, ὡς καλὸς μηχανικὸς, εἶχε προβλέψει διὰ τὸ σκηρικὸν τοῦτο.

Δηλαδή, ἀπλούστατα, εἶχε δασκαλέψει τὴν Δεσποينوῦ τὴν γυναῖκά του καὶ τῆς εἶχεν εἶπῃ: Τώρα ποῦ θάρθῃ αὐτὸς ὁ Τσόμπανος, νὰ τοῦ διαβάσω τὴν Σολομονική, ἐσὺ νὰ βρεθῆς ἔξω ἀπὸ τὸ σπίτι, καὶ σὲ λίγο ν' ἀρχίσῃς νὰ ρίχνῃς χαλάζι τὰ χαλίκια ἀπάνω στὴ σκεπὴ τοῦ σπιτιοῦ μας. Ἡ Δεσποينوῦ, ἂν κ' ἐλυπεῖτο τὰ κεραμίδια τοῦ σπιτιοῦ της, ποῦ θὰ ἔσπαζαν, ἠναγκάσθη νὰ συμμορφωθῇ καὶ μὲ τὴν ἀπαίτησιν ταύτην τοῦ γέρο-κλέφτη, τοῦ ἀνδρός της. Ἀφοῦ τὰ εἶχε κάμῃ ὅλα γυαλιὰ-καρφιά, ἀφοῦ εἶχε φάγῃ ἐλαιῶνας καὶ χωράφια, τί τὴν ἔμελε πλέον διὰ τὰ κεραμίδια τῆς σεσαθρωμένης καλύβης της.

Ἔτσι λοιπὸν, μὲ ὄλας αὐτὰς τὰς τόσας ἐπιχειρήσεις καὶ τὰ πειράματα, ἐπροσπάθησεν ὁ Στάθης ἔδω ὁ φίλος μας, νὰ κατορθώσῃ νὰ τοῦ χαλάσουν τὰ μάγια—καὶ τὰ μάγια ἔμειναν ἀγάλαστα.

Εἶτα ἐστράφη πρὸς ἐμὲ, κ' ἐπρόσθεσε χαμηλῇ τῇ φωνῇ.

— Ἐκτός ἂν δὲν ὑπῆρχαν μάγια γιὰ χάλασμα.

— Ποιὸς ξεύρει; εἶπεν, αὐτὴν τὴν φορὰν, ὁ Ἄγάλλος.

Γ'.

Καθὼς ἔφεγγε τὸ πυροφάνι στὸν αἰγιαλὸν, καὶ κατέλαμπεν ὄλον τὸν βυθὸν εἰς τὰ ριχὰ κύματα, καὶ τὴν μαύρην ἀκτὴν καὶ τοὺς θάμνους τοὺς πυκνοὺς τοὺς ἐπιστέφοντας γύρω τοὺς βράχους, καὶ τῆς ξέροις καὶ τὰ νησάκια τὰ μικρὰ ὁποῦ ξεχώριζαν μακρὰν πρὸς τὸ πέλαγος—καὶ ἄφηνε τὸν οὐρανὸν ἀόρατον, κ' ἐκάπνιζε μαυρίζον τ' ἀστέρια—ὁ Ἄγάλλος ὀρθὸς εἰς τὴν πλώρην τῆς βάρκας, ὑψηλὸς, ἐπιβλητικὸς, βαθυγόνατος—μὲ τὰ ὑποδήματα ἕως ἄνω σχεδὸν εἰς τοὺς βουβῶνας—μὲ τὸν μακρὸν του γάντζον δι' οὗ ἔξηρεῦνα ὡς Ποσειδῶν τὴν θάλασσαν, δὲν ἔπαυε νὰ στέλλῃ βραχέα, τῇ φωνῇ προστάγματα εἰς τὸν Σταμάτην, τὸν κρατοῦντα μὲ ἄκραν ὑπομονὴν τὰς κόπας.

— Σία!... Ἄλα!... Γιαλό... Ὅλο γιαλό... Δούλευέ τα!... Γιομάτα!

— Σὺ μὲ παρασάστισες μὲ τὰ παραγγέλματά σου, Διαμαντῆ, ἔλεγε μὲ γέλοια ὁ Σταμάτης. Τί νὰ πρωτοθυμηθῆς ἀπ' ὄλ' αὐτά;... Ὅριστε, τώρα, παρακαλῶ... «Σία! Ἄλα! Δούλευέ τα! Γιομάτα!» Μωρὲ, τί κουμμάντα εἶν' αὐτά; Αὐτὰ συγκρούονται μεταξύ των, ὅπως αὐτὴ ἡ βάρκα, ἂν μοῦ κατεβῇ ἔξαφνα νὰ τὴν ρίξω ἐπάνω ἔς ἐκείνην τὴν ξέρα... Τότε θὰ κάμουμε ὄλο ἀπὸ ἓνα λουτρόν, κ' ὁ Ἄγάλλος δὲν θὰ ἔξῃ πλέον βάρκα, ὅπως δὲν ἔχω ἐγὼ κανένα μύλον κληρονομιά, οὔτε ἀπὸ τὴν μητρειάν μου, λόγου χάριν, οὔτε ἀπὸ τὴν συμπεθέρα μου.

Ὅλο λόγια εἶσαι! εἶπεν ὁ Ἄγάλλος. Κύτταξ' ἔδω, δάγκασε αὐτὸ τὸ χταπόδι!... Πλάκωσε ἐκείνη τὴν καβούρα μὲ τὴν κόφα ἐπίστομα, μὴ μας φύγῃ! Καὶ τότε τί θὰ πῆσομε' ἐπάνω στὰ κόρβουνα!

Ἐγὼ ἤμοιν ἐξαπλωμένος κατὰ πλάτος τῆς πρῶμνης, ἐνανουριζόμεν ἀπὸ τοὺς μαλακοὺς λικνισμοὺς τῆς βάρκας, ἀνέπνεα τὸν καπνὸν τοῦ δαδίου, κ' ἐπροσπάθουν νὰ διακρίνω τὰ ἄστρα εἰς τὸν ἄνω βυθόν.

— Πλέον μακάριος κ' ἀπὸ σένα, μοῦ εἶπεν αἴφνης ὁ Σταμάτης, ὡς νὰ ἐμάντευε τὸ κενὸν τῆς σκέψεώς μου, εἶνε ὁ Πατισοστάθης, ποῦ ροχαλίζει χωμένος εἰς ἓνα σχοῖνον, τυλιγμένος μὲ τὴν κάπα του, καὶ, στοιχηματίζω, πῶς ἀκούει δι' ὄνειρά του τὸ ἀναχάρασμα τῶν γι-

διῶν, ποῦ βρίσκονται πλαγιασμένα τριγύρω του.

Ἔδειξεν ἓνα μαύρισμα εἰς τὴν ἀκτὴν. Ἦτο τῷ ὄντι ὁ βοσκὸς, πλαγιασμένος ἐκεῖ, ἀνάμεσα εἰς τὸ κοπάδι του. Τὸν εἶχε μεθύσει τὴν ἡμέραν ὁ Σταμάτης, καὶ τὸν εἶχε πείσει ὅτι ἔπρεπε νὰ μείνῃ νὰ κοιμηθῇ ἐκεῖ ἐπὶ τῆς παραθαλασσίας ἂν ἤθελε νὰ χαλάσουν τὰ μάγια.

— Λόγω, ὅτι αἱ ἐχθραὶ του, ὅσαι τὸν ἐκακομελετοῦσαν τὴν νύκτα, θὰ τὸν ὑπέθετον κοιμώμενον εἰς τὴν στάνην του, ἀλλὰ πλησίον τῆς θαλάσσης τῆς πικροκυματούσας δὲν θὰ ἦτο δυνατὸν ποτὲ νὰ τὸν εὔρουν τὰ μάγια.

* *

— Βαρύνεσαι νὰ σηκώσης τὸ κεφάλι νὰ κυττάξῃς τὸν Πατισοστάθην, μοῦ εἶπεν ὁ Ἀταϊριστος. Τόσον βαρεῖα σ' ἔκυριευσεν τὸ ραχάτι!... Καὶ ποῦ νὰ σ' ἔβλεπε τώρα, ἀπὸ πουθενά, ἡ Περχαχούλα!

— Ποιὰ Περχαχούλα; εἶπα ἔξαφνισθεῖς ἐγώ.

— Ἐκεῖνη ποῦ ξεύρεις... Ἡ λατρευτὴ σου!

— Δὲν εἶνε καμμία... λατρευτὴ μου! εἶπα μετὰ δυσφορίας.

— Ἄ! τὴν ἀρνεῖσαι; Ἀπὸ τώρα! εἶπε μὲ ἀλλόκοτον ἦθος ὁ Σταμάτης.

— Μὴν ἐτρελάθῃς, φίλε μου;

— Ἐγώ;... Καὶ τί σοῦ φταίω; Ἐσὺ γνωρίζεις τὸν τρόπον... Εἰμπορεῖς νὰ τὴν καταρασθῆς ν' ἀσχημήσῃ κ' αὐτὴ, ὅπως ἡ ἄλλη.

— Ποιὰ ἄλλη;

— Τοῦλάχιστον ἔτσι ἔγραφες τὰ παλαιὰ χρόνια, ἔς ἓνα ποίημά σου. Δὲν θυμᾶσαι;

— Πότε;

— Τὸν καιρὸν ποῦ ἔγραφες στίχους... Ὅταν ἔκατοικούσαμε μαζὶ, κάτω ἀπὸ τὴν Ἀκρόπολιν,

στὸ Ῥιζόκαστρο... Ὅταν ἐγὼ εἶχα τρία χρόνια στὴν πρώτην τοῦ Γυμνασίου.

Ἐγὼ ἔκλεισα τοὺς ὀφθαλμοὺς κ' ἐσιώπησα.

— Ἐνθυμοῦμαι κάτι στίχους σου... Μὰ πολὺ ρωμαντικούς... Μήπως ἐμμεῖσο τὸν Ἀχιλλέα τὸν Παράσχον, τότε; Ἄκουσε.

Εἰς ἓνα μνημ' ἀγνώριστον, μικροῦ κοιμητηρίου, δὲν θέλω νὰ τὸ βλέπωσιν ἀκτίνες τοῦ ἡλίου μηδὲ κυπάρισσος σκαῖα, μηδ' ἀπεχθὴς ἰτέα νὰ τὸ σκιάξῃ καταγίς ἄς τὸ κτυπᾷ βιαία! καὶ δὲν ποθῶ θυμίαμα, δὲν θέλω ψαλμωδίαν νὰ ἔλθῃς μόνον σὲ ζητῶ μίαν θαμβὴν πρωΐαν, νὰ βρέξῃς μ' ἓνα δάκρυ σου τὸ διασπασμένο χῶμα, κ' ἄς σβύσῃ μὲ τὸ δάκρυ σου καὶ τ' ὄνομά μου ἀκόμα.

Τοὺς θυμᾶσαι αὐτοὺς τοὺς στίχους; ἠρώτησεν ὁ Σταμάτης;

— Δὲν ξέρω.

— Ἔτσι ἐτελείων' ἓνα ποίημά σου. Ἐν' ἄλλο ἄρχιζεν ὡς ἐξῆς.

Δὲν ἔχω πλειὰ παράπονο ἔς ἐσέ, δὲν ἔχω, κόρη! τὸν πόνον ποῦ τὸ στήθος μου ἔξερνα, δὲν ἔχωρεῖ, θὰ τὸν χωρέσ' ἡ ἄβυσσος, ἡ γῆ θὰ τὸν χωρέσῃ! εἶνε βαθὺ τὸ πέσιμο ποῦ ἡ φτέρνα μου θὰ πέσῃ.

Κι' αὐτοὺς τοὺς ἔξέχασες;

— Βέβαια, εἶπα.

— Ἐνθυμῆσαι τοῦλάχιστον τὴν συνέχειαν αὐτῶν τῶν στίχων ποῦ ἔγραφες ἓναν καιρὸν.

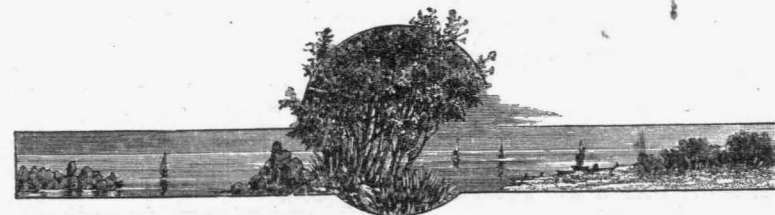
Σὺ ποῦ θάμπωσες τὸν ἥλιο, ποῦ σ' ἐζήλεψ' ἡ ἀυγή, σπέρμα οὐράνιο, ἔιχμενο, ποῦ σ' ἐβλάστησε στὴ γῆ...

Ἐνθυμῆσαι;

— Ὅχι.

Α. ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗΣ

ΤΕΛΟΣ

ΓΙΑ ΕΚΔΙΚΗΣΙ

Ο Ζίλας στάθηκε σὲ μιὰ ἄκρη τοῦ πεζοδρομίου. Ἡ πλατεία ἦταν γεμάτη κόσμος, ἄμαξες, φωνές, κρότους μαστιγίων, κάρρων σφυρίγματα καὶ σαλπίσματα τραίμ. Μέσα του αἰσθάνθηκε πάλι κείνο, ποῦ εἶχε ταφῆ νὰ θέλῃ νὰ ἀναστηθῆ γεμάτο λύπη, ἀλλὰ κάτι ἄλλο, ἓνα μῖσος γιὰ κείνο κεῖ τὸ πληθος νὰ θέλῃ νὰ μείνῃ μόνο καὶ νὰ κυριαρχῆ καὶ ἦταν αὐτὸ ὅμοιο μὲ γεράκι ἄγριο, ποῦ συντρίβει πουλὶ μηνυτὴ καλῶν ἀναμνήσεων.

Κοντὰ του, γιὰ λίγο, σταμάτησαν περιμένοντας νὰ περάσῃ μιὰ ἄμαξα, μιὰ ὑπρέτρια μένα κοριτσάκι ντυμένο σὰν κοῦκλα, μὲ ἄσπρα πολὺ κοντὰ φορέματα καὶ μὲ μιὰ πλατεῖα κορδέλα θαλασσιὰ στὴ μέση ποῦ ἔπεφταν πίσω μπόλικες ἢ ἄκρες της.

Στὸ νοῦ του ἦλθε τὸ δικό του. Αὐτὸ ἦταν φτωχικὰ ντυμένο, δὲν περιπατοῦσε ἔτσι, μαὐτὴν τὴν εὐχαρίστησι!. Τὸ πλουσιόπαιδο δὲν θὰ ἔβλεπε στὸ σπῆτι του τὴν δυστυχία, τὴν πείνα!.. Τώρα;..

Τὰ μάτια του δάκρυσαν, ἀλλὰ εὐθὺς γι' αὐτὸ τὸν κατέλαβε μανία.

— Ὅχι, ὄχι! δάκρυα ὄχι!.. Τὶ θέλουν τὰ δάκρυα τώρα;

Τὰ φῶτα ἀναβαν.

Προχωροῦσε γιὰ τὴν παλιὰ γειτονιά του, ἐκεῖ κοντὰ ἤξερε, ὅτι καθόταν ἡ γυναῖκά του.

Πῆς ὅτι πᾶει στὸ σπῆτι του, ὅτι εἶνε ὁ παλιὸς καιρός!.. Ἡ λαμπίτσα κρεμασμένη στὸν τοῖχο, φωτίζει τὸ μαγεριὸ καλὰ, τὸ τζάκι, τῆς κόκκινες πλάκες του. Ἐκεῖνὴ ὄρθια κοντὰ μαγερεύει... Τὸ χενάκι στὸ κεφάλι της. Τὸ παιδί στὸ καρεκλάκι... ἔτσι! Ὁ ψυρούκας μὲ ὀρθωμένη τὴν οὐρὰ γυρίζει νιαουρίζοντας... Θεέ μου, θεέ μου!

Ἐνα κλάμμα ξέσπασε ἔξαφνα σὰ βγαλμένο σιγὰ ἀπὸ βάρη.

— Ὅλα χαθῆκαν! ὅλα!

Στὸ νοῦ του φάνηκε ὁ Σαρόπουλος. Δὲν τὸν γνώριζε, ἀλλὰ εἶχε σχηματίσῃ στὸ νοῦ κάποιο πρόσωπο.

— Θὰ λογαριασθοῦμε τώρα! εἶπε στὸ πρόσωπο, ποῦ φάνηκε στὸ νοῦ του.

Ἡ συγκίνησι ἔφυγε καὶ μόνῃ ἡ ἐκδίκησι ἔμεινε σὰ τίγρις ποῦ ξεκουράζεται.

Ἐξαφνα σταμάτησε.

— Νὰ πάω; ῥώτησε τὸν ἑαυτό του.

Ἦθελε νὰ πάῃ νὰ δῆ τὴ γυναῖκα του καὶ αὐτὸ τοῦ τὸ ζητοῦσε, ἔβγαινε σὰν εὐχὴ ἀπ' τοὺς τάφους τῶν ὄνειρων του καὶ τὰ συντρίμια τῆς ἀγάπης του. Ἀλλὰ πάντοτε αὐτὸ πάλευε μὲ τὸ ἄλλο, ποῦ μέσα του, εἶχε γείνη ῥωμαλαῖο ἀπ' τὴ δυστυχία, ἀπ' τὴ φυλακὴ, πάλευε μὲ τὴν τιμωρία τὴ σκληρὴ ἢ ὁποῖα ζητοῦσε νὰ τὸν κἀνῃ νὰ περιφρονῆ τὰ λόγια, τὴν συγκίνησι!

Τὰ συμβίβασε γιὰ νὰ προχωρήσῃ. Δὲν θὰ μποροῦσε ἡ ἐκδίκησι, ἢ ἡ τιμωρία ἢ δικαία νὰ χτυπήσῃ, ἂν δὲν ἔβλεπε!..

Καὶ ἦταν καὶ περιέργος νὰ δῆ!

Κάτι σταγῶνες τὸν χτύπησαν. Ὁ οὐρανὸς κατάμαυρος ἐτοιμαζόταν γιὰ βροχὴ.

Μιὰ ρουκέτα ἔσχισε τὸ σκοτάδι καὶ βρόντησε πέφτωντας, ἔπειτα, σὲ φωτεινὰ συντρίμια. Θάταν ρουκέτα θεάτρου. Ἀνάμνησι σὰ βαριά καταπλακωμένη ἔκανε νὰ σηκωθῆ, ἐσπάραξε, ἀλλ' αὐτὸς δὲν προσπάθησε νὰ τὴν βοηθήσῃ.

Ἡ βροχὴ ἄρχισε.

Ἐστριψε τὴ γωνιὰ τοῦ φούρνου, ἔπεσε σένα παληόδρομο μὲ παληόσπιτα...

Πόσες φορὲς περνοῦσε! ἴσα πέρα ἀκόμα ἦταν τὸ σπῆτι του... Καὶ πάλι ἔστριψε καὶ μπῆκε σένα δρομίσκο σκοτεινὸ. Ἡ καρδιά του χτυποῦσε. Γιατί;

Τὸ σπῆτι ποῦ ζητοῦσε ἦταν κοντὰ του. Ἐνα φῶς ἔβγαινε ἀπ' τῆς κλεισμένες γρούλλιες.

Κάνοντας μιὰ προσπάθεια μπῆκε στὴν ἀυλὴ. Τὸ νερὸ χτυποῦσε δυνατὰ ἐκεῖ, πέφτωντας πάνω στὴν λαμαρινένια στέγη τῆς γαλαρίας. Ἀνέβηκε μιὰ σκάλα πέτρινη καὶ χτύπησε τὴν πόρτα.

— Ποιὸς εἶνε;

Γνώρισε τὴ φωνὴ τῆς γυναῖκας του.

— Ἀνοίχτε! ἀπήντησε προσπαθώντας νὰ ἀλλάξῃ τὴ φωνὴ του.

Ἄκουσε τὸ βῆμα της, σύρσιμο παντούφλας νὰ πλησιάζῃ, ἔπειτα κοντὰ στὴν πόρτα νὰ στέκεται.

— Ποιὸς; ῥώτησε πάλι.

— Ὁ κύριος Σαρόπουλος μοῦπε τὴν ὀμπρέλλα!

— Ἄ! μιὰ στιγμὴ!

Ἦξερε αὐτὸς ὅτι ἀργεῖ νὰ πάῃ ἀπ' τὴν ἐργασία του ὁ Σαρόπουλος.

Σὲ λίγο τὴν ἄκουσε πάλι νὰ πλησιάζῃ μαζὺ μένα κρότο, ποῦ θάταν τὸ ἀνοιγόκλειμα τῆς ὀμπρέλλας.

Καὶ ἡ πόρτα ἀνοίξε.

— Στάσου δὰ νὰ μπῶ γυναῖκα μου! καταβράχια!..

Ἐσπρωξε τὴν πόρτα καὶ μπῆκε. Αὐτὴ τραβήχθηκε, μὲ μιὰ φωνὴ πνιγμένη, γρήγορα ἀπὸ κοντὰ του.

— Ποῦ πᾶς; ποῦ πᾶς;

Τῆς εἶπε αὐτὸς καὶ τὴν σταμάτησε. Ἐμεινε αὐτὴ φοβισμένη, ἄφωνη. Τὴν ἄφησε.

— Ἐτσι ὑποδέχονται τὸν ἄνδρα τους ποῦ ἔχουν καιρὸ νὰ δοῦνε; ἔτσι; Δὲν πίστευα νὰ εἶσαι ἔτσι ψυχρὴ Ἐλένη! Ποτέ, μὰ τὴν ἀλήθεια, δὲν τὸ πίστευα! Θυμήσου σὺ τῆς ἄλλες ἔλεγε ψυχρὴς!.. Μὰ, τί μᾶφίνεις ἐδῶ, στὸ διάδρομο! Κάνει κρῦο ἐδῶ!.. Δὲ σὲ μέλει πιά ἂν κρυώσω! Γιὰ θυμήσου πῶς ἔκανες ἄλλοτε, γιὰ νὰ μὴ κρυώσω!.. Ἄχ τὸ μουλάρι ὅταν δὲν σύρῃ πιά τὸ μαγκάνι δὲν μᾶς μέλει τί θὰ πάθῃ! Ἐτσι εἶνε! Γιὰ τὸ μαγκάνι ὅλη ἡ ἀγάπη! Ἐγὼ ἤμουν τὸ μουλάρι!.. Νὰ ὅμως ἐγὼ πάω μέσα κεῖ! Μοῦ φαίνεται ὥραϊα κεῖ μέσα! Γιὰ ἔλα καὶ σὺ!

Προχώρησε αὐτὴ ἔμπρός. Τὴν εἶδε κίτρινη, ἀλλ' ὄχι φοβισμένη, σὰ νὰ εἶχε πάρῃ θάρρος...

Μιὰ λάμπα μένα γύρο κόκκινο ἔχυνε γλυκειὰ λάμψη. Ἀπὸ κάτω ἓνα τραπέζι μὲ τραπεζομάνδικο χρωματιστὸ, πολυθρόνες, εἰκόνες.

Κάθησε σὲ μιὰ καρέκλα, καὶ κύτταξε τριγύρω.

— Οὐμ' ὥραϊα εἶνε ἐδῶ!

Εἶδε τὰς εἰκόνας καὶ μιὰ τοῦ τραβήξε τὴν προσοχὴ.

— Τ' εἶνε αὐτὸ ἐκεῖ; Τὶ παριστάνει; Ἐνας ἄνθρωπος δεμένος στὸ ἄλογο!.. Πέρα μιὰ γυναῖκα!.. Θὰ ὑπάρχει πάντα ἡ γυναῖκα στὴ μέση!.. ἴσως ὅμως τὴν ἀγαποῦσε!..

— Νὰ σοῦ πῶ Πέτρε!..

Τὴν κύταξε. Τὴν εἶδε κίτρινη, καὶ τοῦ φάνηκε νὰ κἀνῃ καὶ ἓνα τινάγμὸ μικρὸ τὸ κεφάλι της.

— Ἐγὼ δὲν μποροῦσα πιά νὰ ζήσω μὲ σένα, γιατί καθὼς ξέρεις οὔτε νὰ μὲ θρέψῃς

μποροῦσες: Πῆγες στὴ φυλακὴ!.. Ὅτι ἔκαμα... Καὶ ὁ τινάγμὸς ἐκεῖνος ὁ πολὺ μικρὸς, ποῦ μόλις φαινόταν, τοῦ κεφαλιοῦ πάνω, κάτω, αὔξησε.

— Τὸ ξέρεις!.. Καλλίτερα νὰ μὴν τὸ κρύβουμε!.. Δὲν ὑπάρχει τίποτα πιά μαζὺ μας!.. Θὰ σοῦ δώσω διαζύγιο! Ἐπάνω, κάτω τὸ ἐπιθυμοῦσες! Θυμᾶσαι τί εἶπες μιὰ φορὰ;...

Τὶ ἀναίδεια! Ἐνα λόγο θυμοῦ, ποῦ τοῦ ξέφυγε μιὰ φορὰ, αὐτὴ τὸν πείρε καὶ τὸν φύλαξε γιὰ νὰ τὸν κἀνῃ ἐπιθυμία του μεγάλη, ποῦ τοῦ κρατοῦσε τὴ σκέψι καὶ νὰ τὴν μεταχειρισθῆ γιὰ ὄπλο ἐναντίον του, ὅταν θὰ ἦταν καιρός! Σηκώθηκε.

— Μὴ λές περισσότερα, γιατί μοῦ ἔφερες ἀρκετὴ συχασιὰ γιὰ νὰ σὲ συχαθῶ!.. Φτάνει πιά! Γιατί μαζὺ μὲ σένα συχαίνουμε ὀλόκληρο τὸ ἀνθρώπινο γένος!.. Ἐκανε νὰ φύγῃ, ὅταν θυμήθηκε τὸ παιδί του.

— Τὸ παιδί τί τὸ ἔκανες; τὸ πέταξες;

— Μέσα εἶναι κοιμᾶται!

Στεγνὴ, στεγνὴ τοῦ ἀπήντησε.

Ἐφυγε χωρὶς νὰ τῆς πῆ τίποτα. Κατέβηκε γρήγορα τὴ σκάλα, καὶ χώθηκε μέσα στὴ βροχὴ, στὸ σκοτάδι.

Ὁ Ζίλας ἔφυγε πρώτα γρήγορα, ἔπειτα τὸ βράδιμα του ἔγινε βραδύ. Αἰσθανόταν κάτι νὰ κλαίῃ μέσα του. Ὅχι, δὲν ἔκλαιε αὐτὸς, ἀλλὰ κάτι μέσα του ἀφημένο μόνο, σὰ ξένο καὶ χωρισμένο ἀπ' αὐτόν.

Νὰ τὴν σκότωνε; Ὅχι, ὄχι! Οὔτε πολὺ αὐτὸ ἔμεινε στὸ νοῦ του καθὼς καὶ ἄλλοτε μέσα στὴ σκοτεινὴ καὶ ὑγρὰ φυλακὴ του. Θὰ χτυποῦσε κείνον, θὰ τὸν σπάραζε, θὰ τὸν ξέσχιζε καὶ ἔτσι θὰ τιμωροῦσε καὶ κείνην!..

Κάτι ἔκανε νὰ περάσῃ ἀπ' τὸ νοῦ του καὶ αὐτὸς δὲν τὸ ἄφησε. Ἦταν κάτι ποῦ τὸν ἐνοχλοῦσε στὴ φυλακὴ, ἦταν μιὰ τυραννία στὴν ἐκδίκησί του.

Κύταξε νὰ δῆ ποῦ ἦταν καὶ ζήτησε τὴν ταβέρνα, μιὰ παλιὰ, ποῦ κάποτε πήγαινε καὶ λεύθερος ἀκόμα.

— Θὰ εὐθυμῶ καὶ ἔπειτα σκέπτομαι!.. εἶπε καὶ ἓνα ἄγριο χαμόγελο ἔκανε τὰ χεῖλια του νὰ ἀφήσουν, κουνώντας λίγο τὸ κεφάλι καὶ σφίγγοντας τὰ δόντια. Ἦταν αὐτὸ καὶ ἀπάντησι καὶ φοβέρα σὲ κείνο, ποῦ ἔκανε νὰ πε-

ράση απ' τὸ νοῦ του. Μπῆκε μέσα στὴν ταβέρνα καὶ ζήτησε μιὰ παράμερη θέσι. Δὲν ἦσαν μέσα παρὰ δύο πελάτες. Ἐνας γέρος ἀδύνατος μὲ μιὰ μακρὰ πίπα στὸ στόμα καὶ ποτήρι ἄδειο ἔμπρὸς του καὶ ἕνας χονδρὸς μεσόκοπος μὲ κόκκινο λαιμοδέτη. Διέταξε κρασί. Τοῦ ἔφεραν καὶ τὸ ἴπιο.

Ἐνῶ ἤθελε νὰ γλεντήσῃ ἦταν σιωπηλὸς σκυθρωπός. Ἐκεῖνο πάλι φάνηκε στὸ νοῦ του. Τὸ ἄφησε νὰ τοῦ πῆ τί ἤθελε.

Σκοτώνοντας τὸν ἄνδρα πάλι ἡ γυναῖκα σου στὸν δρόμο καὶ τὸ παιδί σου!... Καὶ θὰ ζητήσῃ νὰ βρῆ ἄλλον!...

Τίναξε τὸ κεφάλι. Δὲν ἤθελε νὰ τὸ ἀκούσῃ πιά. Ἦθελε νὰ ἀκούσῃ κάτι ἄλλο, τὴ φωνὴ τῆς ἐκδικήσεως, ποῦ σκέψεις δὲν γνωρίζει τέτοιες καὶ τὴν ὁποία πάντα ἀκουγε μέσα στὴ φυλακὴ του καὶ ζοῦσε συντροφευμένος τῆς νύχτες τῆς μαῦρες απ' αὐτά! Ἐκδίκησι! Ἦταν μιὰ δροσιά σὲ ἀσθενή, σὲ δειψασμένο στόμα! Ἦταν ἡ μαύρη του παρηγοριά!...

Διέταξε καὶ ἄλλο κρασί καὶ τὸ ἴπιο γρήγορα. Ζαλίσθηκε λίγο.

Νὰ ἡ φωνὴ ἡ περγελαστικὴ, ποῦ ἀκουγε μέσα του καὶ τὸν πείραζε ὅταν κάποιος στὴ φυλακὴ, σύντροφος τοῦ ἔδινε οὔζο καὶ ἔπινε. Τότε ἡ φωνὴ σὰ νὰ ξυπνοῦσε κάποιος ἄλλος μέσα του, ξένος, ἄρχιζε νὰ τὸν περγελαῖ καὶ νὰ τοῦ λέγῃ χίλια δυὸ λόγια πειραχτικά, καὶ καθὼς αὐτὸς ἔμενε σκυθρωπός, βαρὺς, κείνο κεῖ εὐθυμοῦσε καὶ χόρευε μέσα του.

Τώρα θέλησε νὰ ἀκολουθήσῃ τὴ φωνὴ ἐκεῖνη νὰ κἀνῆ καὶ αὐτὸς ὅπως ἐκεῖνο.

— Φέρε ρε παιδί γρήγορα τὸ κρασί! Ἄντε σβέλο!... Στὸ διάολο ἢ λύπες, ἢ πίκρες! Μεθύσι ἀπόψε καὶ τραγούδι!... Τί νὰ κἀνης;... Βρέ! Σίς.. Ἐλα νὰ πάρῃς ἕνα!...

Γνώρισε τὸν ἕνα απ' τοὺς πελάτες, τὸν χονδρὸ, μεσόκοπο. Κι' αὐτὸς τὸν γνώρισε καὶ τὸν πλησίασε.

— Πότε βγήκες;

— Ἄστα!

— Χτὲς εἶδα τὸ παιδάκι σου. Φοροῦσε καινούργιο φόρεμα, θαλασσί!...

— Ἄστα λέω!

Καὶ χτύπησε τὸ χέρι του στὸ τραπέζι δυνατά.

— Κρασί βρέ, εἶπε ἄγρια στὸ παιδί.

Πάλι γύρισε στὸ πρῶτο, στὴν εὐθυμία του.

— Εἶπαμε νὰ γλεντήσουμε; Θὰ γλεντήσουμε! Ἐξω ἢ σκουτοῦρες! Ἐλα, ἂν ἔχῃς, νὰ τῆς πνίξουμε μέσα στὸ ποτήρι, ὅσω μεγάλες, καὶ ἂν εἶνε! Καὶ ὁ Ζίλας ἄρχισε νὰ τραγουδά.

Τὸ κρασάκι εἶνε ἡ μόνη ζωὴ μου—εἶνε ἡ μόνη!...

— Χρόνια, Χρόνια! εἶπε διακόπτοντας τὸ τραγούδι. Στὸ διάολο! Ἐκανε νὰ ἐξακολουθήσῃ τὸ τραγούδι, ἀλλὰ τοῦ φάνηκε ἡ φωνὴ του ἢ βραχνὴ σὰ νὰ ἐκλαιε, νὰ πονοῦσε καὶ ἀγρίεψε.

— Στὸ διάολο οἱ πόνοι!...

Καὶ πάλι χτύπησε τὴ γροθιά του στὸ τραπέζι. Ὁ μεσόκοπος ἄρχισε νὰ φοβάται.

— Ἐλα πιέ! Θυμᾶσαι μιὰ φορὰ τί μεθύσι ῥίξαμε στὸ ὑπόγειο κείνο τὸ βαθύ!... Ἄχ Χρόνια!... Κατάρρα!... Γιατὶ γεννήκανε τὰ χρόνια;.. Ἄστα!... Βίβα!

Ἰπιο τὸ ποτήρι του. Καὶ ἔμεινε ὅμως σιωπηλὸς ἔπειτα. Ἄκουσε ἐκεῖνο πάλι νὰ τοῦ λέγῃ στὴ σιωπῇ:

— Ἄν τὸν σκοτώσῃς τί θὰ γείνη κείνη; Τὸ παιδί σου, ἡ γυναῖκα σου θὰ ῥιχτοῦν στὸ δρόμο καὶ ἄλλον, ἄλλον θὰ πάρῃ κείνη!...

Καὶ ἀπήντησε τώρα στὰ λόγια αὐτά.

— Καὶ ἂν τὴν ῥίξῃ αὐτός;

— Δὲν θὰ τὴν ῥίξῃ τὸ ξέρετε! Τὴν ἀγαπᾶ καὶ μαζὺ ἀγαπᾶ καὶ τὸ παιδί! Ἐπειτα εἶνε καὶ περασμένης ἡλικίας αὐτὸς, ἐνῶ αὐτὴ εἶνε νέα!..

Ἄκουσε τὴ φωνὴ νὰ λέγῃ.

Καὶ ἦλθαν στὴ μνήμη του τὰ λόγια τοῦ φίλου του.

— Θὰ τὴν ἔπερνε ἂν εἶχε διαζύγιο!...

Καὶ εἶπε σιγά:

— Εἶχε δίκαιο! Θὰ εὐτυχοῦσε ἀλήθεια καὶ αὐτὴ καὶ τὸ παιδί μου!... Φοροῦσε θαλασσὶ καινούργιο φόρεμα!... Ἐγὼ εἶμαι τὸ ἐμπόδιο!..

Σήκωσε τὸ κεφάλι. Εἶδε τὸν σύντροφο νὰ τὸν κυτᾶζει μὲ κάποιον φόβο.

— Ἐ πᾶμε; τοῦ εἶπε κείνος.

— Ναί, ναί. Ἀπήντησε χωρὶς νὰ τὸ σκεφθῇ.

Πλήρωσε καὶ βγήκαν ἔξω. Αὐτὸς ζητοῦσε νὰ μείνῃ μόνος καὶ ὁ σύντροφός του νὰ φύγῃ καὶ χωρίσῃ. Προχώρησε μέσα στὸ σκοτάδι. Ἡ βροχὴ εἶχε πάψῃ καὶ ὁ οὐρανὸς καθάριζε. Ἐλαμπαν τᾶστέρια κάπου, κάπου. Τὰ εἶδε καὶ

τοῦ θύμησαν τὰ κρίνα καὶ μαὐτὸ θυμήθηκε, ὅτι εἶχε δῆ στὸν ὕπνο του νὰ κοιμᾶται καὶ νὰ βρέχεται μὲ κρίνα, ποῦ ἔπεφταν απ' τὸν οὐρανό!

Σὲ λίγο καθὼς προχωροῦσε, θυμήθηκε τὸν σύντροφό του καὶ σκέφθηκε πῶς καὶ ποῦ τὸν ἄφησε. Δὲν μπόρεσε νὰ θυμηθῇ. Βρέθηκε απ' ἔξω απ' τὸ θέατρο. Ἄκουσε μουσικὴ νὰ παίζῃ καὶ φωνὴ ψηλὴ πριμαντόνας ἔφθασε στὰ αὐτιά του.

Μόλις σκεπτόταν λίγο. Βρισκόταν σὰ βυθισμένος μέσα σὲ λύπη, σὲ ἀπελπισία, χωρὶς τὸν παραμικρὸ θυμὸ, απ' ἐκεῖνον ποῦ ἔσχιζε τὸ σκοτάδι τῆς ἀπελπισίας σὰν ἀστραπὴ καὶ τοῦ τραγουδοῦσε, τὸν νανούριζε, ἄλλοτε, μὲ τὴν ἐλπίδα τῆς ἐκδικήσεως!

— Ἐκδίκησι; ἄκουσε τὴ φωνὴ τὴν περγελαστικὴ νὰ τοῦ λέγῃ.

— Ὅχι ὄχι! ξέρω γὼ τί θὰ κάνω! Ἐνας λυγμὸς τοῦ ἦλθε.

— Γιατὶ κλαίω;

Δὲν ἤθελε νὰ κλαίῃ! Ὅχι! Ἐκδίκησι; Μὰ ἐκδίκησι θάταν καὶ αὐτὴ! Καὶ μέσα του θαμπὰ αὐτὸ εἶχε γείνη, γεινόταν, εἶχε ἀποφασισθῇ. Ἐ

ἐκδίκησι ζητοῦσε κάτι, ζητοῦσε θῦμα καὶ αὐτὸς πιστὸς σαυτῇ, στὴν παρηγορίτρα τῶν μαύρων ἡμερῶν θὰ τῆς προσέφερε θῦμα δὲν θὰ τὴν ἄφινε ἔτσι, χωρὶς θυσία! Θὰ τῆς προσέφερε τὸν ἑαυτὸ του! Αὐτὸς θύτης καὶ θῦμα!

Καὶ βάδιζε μέσα σένα κῆπο Δημόσιο, σκοτεινόν, ποῦ σὲ κάθε κούνημα τοῦ ἀνέμου τὰ δένδρα τοῦ ἔρριχναν βροχὴ νεροῦ. Ὅταν ἔφθανε στὸ τέλος πάλι ξανάρχιζε τὸν ἴδιο δρόμο μὲ σκοτεινὸ νοῦ. Καὶ μέσα στὸ σκοτάδι κείνο τοῦ νοῦ του πῶς μαῦρο στεκόταν σὰ φάντασμα ἡ ἀπόφασί του.

— Μὰ τί κάνω; ρώτησε ἑξαφνα. Μὴ φοβοῦμαι; Αὐτὸ μᾶς ἔλειπε!...

Καὶ ἔκανε νὰ γελάσῃ.

Ἐνα κλαδί ἔσυρε τὸ βλέμμα του, ἑνὸς χονδροῦ δένδρου, τενωμένο σὰ νὰ τὸν προσκαλοῦσε.

Ἐβγαλε τὴ ζώνη του!...

Σὲ λίγο ἕνα σῶμα κρεμώταν στὸ κλαδί τοῦ χονδροῦ δένδρου καὶ καθὼς ἔμεινε ἀκίνητο ὁ ἄνεμος ἔφερε ἀπὸ μακρὰ ἤχους μουσικῆς θεάτρου καὶ μετὰ πλήθος χειροκροτημάτων.

ΔΗΜΟΣΘΕΝΗΣ Ν. ΒΟΥΤΥΡΑΣ

ΑΠΟ ΠΑΤΡΩΝ ΜΕΧΡΙΣ ΟΛΥΜΠΙΑΣ*

Περὶ τὴν ἐνάτην ὥραν μεταβαίνω μετὰ τοῦ Γερμανοῦ καὶ τοῦ ὀδηγοῦ εἰς τὸ Μουσεῖον. Τὸ Μουσεῖον, ὡς εἶπον, κτισθὲν δαπάναις τοῦ μακαρίτου Συγγροῦ, ἔχει διαστάσεις οἷας περίπου καὶ ὁ ναὸς τοῦ Ὀλυμπίου Διός. Μόλις ἐπάτησα τὴν οὐδὸν τοῦ Μουσείου ἠσθάνθην μυχίαν τινὰ συγκίνησιν, ἐπειδὴ ἀνυπομόνως ἔσπευδον νὰ ἴδω ἐξελισσόμενον πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν μου κόσμον ὅλον ἀρχαίας καὶ μυθικῆς ἱστορίας. Ἄλλ' ἰδίως ὁ πόθος μου νὰ ἀντιληφθῶ ἐξόχου καλλιτέχνου ἀριστοῦργημα θεῖον ἐπηύξαμε τὴν συγκίνησίν μου.

Ἐ δροσερὰ αὔρα ἦτις ἐξήρχετο ἐκ τῆς ὑπερυψηλοῦ καὶ εὐρείας στοᾶς τοῦ Μουσείου ἀντιθέτως πρὸς τὸν ἑξωτερικὸν καύσωνα ἠδύνατο νὰ ἐκληφθῇ ὑπὸ εὐλαβοῦς ἐπισκέπτου ὡς οὐράνιον

δρόσιμα δι' οὗ ὁ αἰθέριος τοῦ Ὀλύμπου κυρίαρχος, τὸν υἱὸν αὐτοῦ ἐδρόσιζε καὶ ἀνεκούφιζε τοὺς ἀποτίνοντας πρὸς αὐτὸν τὸν φόρον τοῦ θαυμασμοῦ των. Εὐθὺς ὡς εἰσῆλθον εἰς τὴν εὐρείαν στοᾶν, ἦτις παριστᾷ τὸν κυρίως ναὸν, ἐξελίχθη πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν μου οἰνοεὶ ζῶσα εἰκὼν δύο πραγματικῶν σκηνῶν τῆς μετὰ μυθολογικοῦ πέπλου κεκαλυμμένης ἀρχαίας Ἑλληνικῆς ἱστορίας. Ἡ μὲν ἔχει σχέσιν πρὸς τὴν κατοχὴν τῆς Πελοποννήσου καὶ τοῦ ὀνόματος αὐτῆς, ἡ δὲ ἄλλη εἶναι σκηνὴ, ἣν πολὺ ἠρέσκοντο οἱ ἀρχαῖοι γλύπτει τῆς Ἀττικῆς νὰ παριστᾶσιν, εἴτε διότι περιέχει ὅλα τὰ στοιχεῖα εἰς ἃ δύναται νὰ ἐπιδειχθῇ πληθὺς δεξιότητων καλλιτεχνικῶν, εἴτε διὰ τὸν συμβολισμὸν τῆς παραστάσεως. Ὁ Πausanias ὅμως ἀναφέρει ὅτι ἡ σκηνὴ αὕτη παρεστάθη εἰς τὸ Δυτικὸν ἀέτωμα τοῦ ναοῦ τοῦ Ὀλυμπίου Διός ἐπειδὴ ἐν

* Ἰδε σελίδα 841.

αὐτῇ σπουδαῖον ὑποδύεται πρόσωπον ὁ προσφύλης τῶν Ἀθηνῶν ἦρως, ὁ Θησεύς, τέταρτος τοῦ Πέλοπος ἀπόγονος. Μᾶλλον ὅμως δέον νὰ δεχθῶμεν ὅτι ἡ συγγενικὴ αὐτῆ σχέσις, ἣν ἔχει πρὸς τὸν Πέλοπα ὁ Θησεύς ἐπέχει δευτερεύουσαν σημασίαν ἐν τῇ Κενταυρομαχίᾳ, πρωτεύει δὲ τὸ περιεχόμενον αὐτῆς, ὅπερ εἶναι σημαντικὸν ἐπὶ μεγάλη πλαστικῇ ἐπιστηλίᾳ καὶ πάθους ἐναγωνίου δεκτικόν. Ἐκτὸς δὲ τούτου ἐξαίρεται ἐν αὐτῇ ἀνδραγαθία ἠρωϊκὴ οἰκεία καὶ πάτριος ἀρετή. Κατὰ μῆκος τῆς μεγάλης αἰθούσης ἔχουσι τοποθετηθῆ τὰ ἀνάγλυφα τοῦ ἀνατολικοῦ καὶ δυτικοῦ ἀετώματος τοῦ ναοῦ τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς, ἔργα τοῦ Ἀλκαμένους καὶ Παιωνίου.

Ἐκ τούτων ὁ μὲν ἀνέγλυφε τὰ τῆς δυτικῆς πλευρᾶς ὁ δὲ Παιώνιος τὰ τῆς ἀνατολικῆς. Τὰ ἔργα ταῦτα εἶναι ἤδη ἐκτεθειμένα ἐν τῷ Μουσεῖῳ ὅπως ἔκριντο ἐν τοῖς ἀετώμασι τοῦ ναοῦ. Τινὰ τούτων ἔχουσι ὑποστῆ τὸ μοιραῖον τοῦ χρόνου κτύπημα, καὶ ἄλλα ἔχουσι πάθει ἀκρωτηριασμὸν ἐκ τῆς πτώσεως αὐτῶν. Ἀλλὰ παρ' ὅλα ταῦτα διατηροῦσι τὴν ἀρχαιοπρεπῆ μεγαλοπρέπειαν καὶ τὴν σοβαρὰν ἐπιβολὴν μὲ τὰ ὅποια ἔχει περικουμήσει αὐτὰ ἡ γλυφίς τῶν εἰρημένων καλλιτεχνῶν.

Παριστᾶ δὲ ἡ μὲν ἀνατολικὴ πλευρὰ ἐν τῷ μέσῳ τῶν δύο συμπλεγμάτων τὸν Δία ὄρθιον, ἔχοντα ἥρεμον τὸ οὐράνιον παράστημα, οὐ δεξιὰ μὲν εὐρίσκειται ὁ Οἰνόμαος ἀκέφαλος, ἀριστερὰ δὲ ὁ Πέλοψ ἀγένειος νεανίας, πλήρης ζωηρᾶς καὶ λεπτῆς χάριτος. Παρὰ τῷ Οἰνομάῳ ἡ σύζυγος αὐτοῦ Στερόπη μετὰ ποδῆρους πέπλου, παρὰ δὲ τῷ Πέλοπι ἡ Ἴπποδameia, ἡ κόρη τοῦ Οἰνομάου, σύννους ἅτε ἀναλογιζομένη τὸ μέλλον νὰ προκύψῃ τοῦ ἀγῶνος ἀποτέλεσμα.

Παρὰ τὰς δύο δὲ ταύτας γυναῖκας παρίσταται τὸ συμπλεγμα τῶν ἵππων ὅπερ μετὰ τῶν καθημένων ἵπποκόμων ρυθμίζει τεχνηνῶς καὶ ὁμαλῶς τὴν ἠρέμα μεταβαίνουσαν παράστασιν τῶν ὀρθίων πρὸς τοὺς γονυπετεῖς εἰς τὰ ἄκρα τοῦ ἀετώματος κειμένους ποταμούς. Διότι εἰς τὰ πέρατα τοῦ ἀετώματος πρὸς μὲν τὰ δεξιὰ κεῖται ὁ Κλάδεος, ὁ τὰς μεγίστας παρὰ τῶν Ἡλείων μετὰ τὸν Ἀλφειὸν λαμβάνων τιμᾶς, εἰς δὲ τὰ ἀριστερὰ ὁ Ἀλφειός. Τὸ διαφέρον ἐν

τῇ παραστάσει ἀμφοτέρων τῶν προσώπων τούτων φαίνεται λίαν ἐνεργὸν καὶ σπουδαῖον. Διότι ὁ μὲν Ἀλφειὸς παρίσταται ὑπεγειρόμενος ἐπὶ τοῦ ἀγκῶνος ἵνα παρακολουθήσῃ τὸν ἀγῶνα συμβολίζων τὸ ἡγεμονικὸν μεγαλεῖον τοῦ Οἰνομάου, ὁ δὲ Κλάδεος πλήρης νεανικῆς ὀρμῆς καὶ νεότητος, ὡς ἐκπροσωπῶν τὸν Πέλοπα, ἐγείρεται διὰ τῶν δύο βραχιόνων καὶ παρατηρεῖ μετ' ἀνυπομόνου περιεργίας τὰ πρὸ αὐτοῦ. Ἡ πλευρὰ αὐτῆ τοῦ ἀετώματος ἀπεικονίζει ἐγγῶριον ἱστορίαν ἀναγομένην εἰς τὴν κατοχὴν τῆς Πελοποννήσου. Διότι κατὰ τὴν παράδοσιν ὁ βασιλεὺς τῆς Ἡλείας Οἰνόμαος μαθὼν ὅτι ὁ γαμβρὸς αὐτοῦ ἔμελλε νὰ τὸν φονεύσῃ ἐκήρυξεν ὅτι θὰ δώσῃ εἰς γάμον τὴν θυγατέρα αὐτοῦ Ἴπποδάμειαν εἰς τὸν νικῆσοντα αὐτὸν ἀρματηλάτην. Μετὰ τὸν φόνον πολλῶν ὑποψηφίων γαμβρῶν ἀνέλαβε νὰ ἀγωνισθῆ πρὸς αὐτὸν καὶ ὁ Λυδὸς Πέλοψ. Ἀγωνισθεὶς δὲ καὶ νικήσας ἐγένετο ὁ ἰδρυτὴς τοῦ τῶν Ἀτρειδῶν οἴκου καὶ κυρίαρχος τῆς Πελοποννήσου.

Ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ νίκῃ ταύτῃ τὸ τροπαιὸν ἔστησεν ὁ Ἔρως, διότι ὁ Πέλοψ κατορθώσας νὰ τρώσῃ προσηγουμένως τὴν καρδίαν τῆς ἡγεμονίδος δι' ἔρωτος, ὑφαρπάζει τὴν νίκην διὰ δόλου, πείθει δηλαδὴ αὐτὴν νὰ δελεάσῃ τὸν Μυρτίλον, τὸν ἠνίοχον τοῦ Οἰνομάου οὕτως ὥστε πρὸ τοῦ ἀγῶνος νὰ ἀφαιρέσῃ οὗτος τοὺς ἡλούς τῶν τροχῶν τοῦ ἄρματος. Τούτου δὲ γενομένου, ὁ μὲν Οἰνόμαος, ἀνατραπέντος τοῦ ἄρματος ἐφονεύθη, ὁ δὲ Πέλοψ ἀνεδείχθη νικητῆς.

Ἡ δὲ ἄλλη πλευρὰ παριστᾶ τὴν Κενταυρομαχίαν. Τὴν παράστασιν ταύτην εὐρίσκομεν ἐν τῇ ζωοφόρῳ τοῦ Θησείου, ἐν ταῖς μετώπαις τοῦ Παρθενῶνος καὶ ἐν τῷ ναῷ τοῦ ἐν Φιγαλείᾳ Ἀπόλλωνος. Ἡ ἐρμηνεία ἦν δίδουσι εἰς αὐτὴν οἱ σήμερον ἀρχαιολόγοι διαφέρει τῆς τοῦ Πανσανίου. Κατὰ τὴν ἐρμηνείαν τῶν σημερινῶν ἀρχαιολόγων ἐν τῷ μέσῳ ἵσταται ὁ Ἀπόλλων ὄρθιος ἔχων τὴν δεξιὰν χεῖρα προτεταμένην ἐλατέρωθεν δὲ ὁμᾶς ἐκ τριῶν προσώπων συνάπτει κρατερὰν μάχην. Ἀριστερόθεν ὁ βασιλεὺς τῶν Κενταύρων Εὐρυτίων παρίσταται ἀρπάζων τὴν Δηϊδοδάμειαν πρὸς βοήθειαν τῆς ὁποίας σπεύδει ὁ Πειρίθους, δεξιὰ νεαρὰ κόρη ἀσπαίρει εἰς τοὺς βραχίονας ἄλλου Κενταύρου ἤδη τὴν κεφα-

λὴν πληγέντος διὰ πελέεως ὑπὸ τοῦ Θησεῦς. Ἐκατέρωθεν τῶν κυρίων τούτων προσώπων ἐξελισσεται παρομοία σκηνὴ διαμαχομένων ἄλλων, ὧν τὸ ὕψος βαθμηδὸν μειοῦται ἀναλόγως τοῦ ὕψους τοῦ ἀετώματος. Παρ' ἐκατέρωθεν δὲ γωνίαν δύο γυναῖκες ὀκλαδὸν καθήμεναι παρακολουθοῦσι πλήρεις ἀγωνίας καὶ τρόμου τὰς περιπετείας τῆς μάχης, εἰς δὲ τὸ βάθος τῶν γωνιῶν νύμφαι νωχελῶς ἐπερεισμέναι διατελοῦσιν ἀπαθεῖς πρὸ τῆς δραματικῆς σκηνης, ἣτις ἐξελισσεται πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν των.

Τοιαύτη εἶναι ἡ ἱστορία ἣν ἐκτυλίσσουσι τὰ δύο ταῦτα συμπλέγματα ἅτινα ἔργα θεᾶς ἄξια ἐν τῷ Μουσεῖῳ τῆς Ὀλυμπίας κείμενα παρέχουσι ἡμῖν ἐναργῆ τεκμήρια τῆς δεξιότητος καὶ καλλιτεχνικῆς ἀξίας δύο μεγάλων τῆς ἀρχαίας γλυπτικῆς τεχνιτῶν, τοῦ Παιωνίου καὶ Ἀλκαμένους.

Εἰς τὸ βάθος τῆς αἰθούσης ἵσταται ἡ Νίκη τοῦ Παιωνίου, ἔργον φαντασιώδους συλλήψεως, καὶ προῖον ἰσχυρᾶς ἀντιλήψεως, ὅπερ ἔστησαν οἱ Μεσσήνιοι εἰς ἀνάμνησιν τῆς νίκης ἣν ἤρανο κατὰ τῶν ἀσπόνδων αὐτῶν Λακεδαιμονίων τὸ 424 ἐν Σφακτηρίᾳ, χωρὶς νὰ ἐπιγράψωσι τὸν λόγον τοῦτον, ἀλλ' ἔτερον τὸν κατὰ τῶν Ἀκαρνάνων, παρ' ὧν οὐδὲν κακὸν ἐφοβοῦντο. Ἡ θεὰ παρίσταται καθιπταμένη διὰ μέσου τοῦ αἰθέρος, ἥς ἡ προσέγγισις ἐπὶ τὸ ἔδαφος διαφαίνεται ἐν τῇ ἐντέχνῳ τοῦ σώματος κλίσει· στηρίζει δὲ τὸν μὲν δεξιὸν πόδα ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, τὸν δὲ ἀριστερὸν μετέωρον εἰσέτι ἔχουσα, ὡς ἐμφαίνεται εἰκονιζομένη ἐν τῷ στυλοβάτῃ, ἐνθα σχεδὸν ἀπεικονίζεται κινουμένη. Ὁ ἄνεμος διαρριπίζων ἐν τῇ πτήσει τὴν μακρὰν αὐτῆς ἐσθῆτα ἀφίνει νὰ ἀντιληφθῶμεν ὅλην τὴν πλαστικότητα τοῦ σώματος αὐτῆς καὶ τὰς ὠραίας πτυχᾶς ἃς σχηματίζει ὁ δωρικὸς πέπλος. Δυστυχῶς τὸ ἔργον τοῦτο εἶναι ἠκρωτηριασμένον καὶ ἡ αἰθερία τοῦ τεχνίτου πτήσις, ἣτις θὰ διεφαίνετο ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ ἀγάλματος ζωηροτάτη, ἐλαττοῦται ἐπαισθητῶς. Ἀλλὰ παρ' ὅλην τὴν μεγάλην φθορὰν, ἣν ἔχει ὑποστῆ τὸ ἔργον καὶ μάλιστα εἰς τὸ σπουδαιότερον μέλος αὐτοῦ, τὴν κεφαλὴν, ἥς μόνον τὸ ὄπισθεν ὑπολείπεται, δὲν δύναται τις νὰ μὴ θαυμάσῃ τὸν καλλιτεχνικὸν οἶστρον, οὗ ἐμφοροῦμενος ὁ τεχνίτης κατώρθωσε νὰ ἐμφανίσῃ μίαν τοσοῦτον ζωντανὴν, ἐνθου-

σιώδη καὶ ἔμπουν πραγματικότητα εἰς τὴν Νίκην αὐτοῦ.

Ἀλλὰ τὸ ἔργον ἐκεῖνο ὅπερ μὲ ἐξέπληξεν ἔτι μᾶλλον καὶ μὲ περιέλουσε μὲ ἱερὰν φρικίαν, εὐθύς ὡς ἠτένισα αὐτὸ, εἶναι τοῦ Πραξιτέλους ὁ Ἔρμης. Πιθανὸν ὁ θαυμασμὸς οὗτος νὰ ὀφείλεται εἰς προκατάληψιν ζωηρὰν, πιθανὸν νὰ εἶναι προῖον τῆς ἐντυπώσεως, ἣν ἐμποιεῖ εἰς τὸν ἐπισκέπτην τὸ ἐξαισίον ἔργον τοῦ Πραξιτέλους. Καὶ ὁμολογῶ ὅτι αἱ περιγραφαὶ καὶ μάλιστα δεξιῶν καὶ εὐφραντάστων περιηγητῶν εἶναι συνήθως ἀνώτεραι τῆς πραγματικότητος, ἀλλ' ἐν ταῦθα δύναμαι νὰ προσθέσω ὅτι ὅσον καὶ ἂν ἐξιμνήσῃ τὸ ἔργον ἡ γραφίς ἐνθουσιώδους καλλιτέχνου, οὐδέποτε ἢ ἐκ τῆς ἀναγνώσεως ἰδανικῆ σύλληψις θὰ ὑπερβάλλῃ τὴν ἐντύπωσιν ἣν ἐμβάλλει τὸ ἔργον ἐκ τῆς πραγματικῆς ἀντιλήψεως. Νομίζει τις ὅτι ὁ Ἔρμης δὲν εἶναι ἔργον αἰώνων ἀλλὰ χθεσινὸν μόλις ἐξεληθὸν ἐκ τοῦ ἐργαστηρίου τοῦ καλλιτέχνου. Τοιαύτη ἀθάνατος θαλερότης ἐπανθεῖ ἐπὶ τοῦ μαρμαροῦ ἣτις ἐνεκολάφθη περιῖπου πρὸ δισχιλίων ἐτῶν. Ἡ μαρμαίρουσα καὶ ἀκτινοβολοῦσα χάρις τῆς μορφῆς τοῦ θεοῦ προσδίδει εἰς τὸ ὄλον ἔκπλαγον καλλονὴν πρὸ τῆς ὁποίας μένουσι κεχνηνότες καὶ αὐτοὶ οἱ ἀπαθεῖς πρὸς τὰ καλλιτεχνικὰ τῆς ἀρχαιότητος ἀριστουργήματα.

Τὸ ἔργον τοῦτο ἀνευρέθη τῇ 8ῃ Μαΐου 1877 ἐν τοῖς ερειπίοις τοῦ Ἡραίου. Εὐτυχῶς διατηρεῖται περιῖπου ἀκέραιον. Ὁ θεὸς παρίσταται νεανίας ὄρθιος νωχελῶς στηριζόμενος ἐπὶ κορμοῦ δένδρου, ἐφ' οὗ τὸν μανδύαν ἔχει ἐπιρρίψει. Τὸ σῶμά του, οὗ ὀλόκληρον τὸ βάρος φέρει ἡ δεξιὰ κνήμη, κλίνει ἐπιχαρίτως οὕτως ὥστε νὰ παρέχῃ εἰκόνα ἐναργῆ τῆς πλαστικότητος καὶ εὐκαμψίας τοῦ θεοῦ. Ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ βραχίονος κἀθηται ὁ Διόνυσος ἔχων τὴν μὲν τῶν χειρῶν ἐστηριγμένην ἐπὶ τοῦ Ἐρμοῦ, τὴν δὲ ὑψωμένην μετὰ τάσεως νευρικῆς πρὸς ἀντικείμενον πρὸς ὃ φαίνεται ἀσπαίρων ἐξ ἀνυπομονησίας ὀλόκληρον τὸ μικρὸν του σῶμα. Δυστυχῶς ἡ δεξιὰ χεῖρ τοῦ Ἐρμοῦ εἶναι ἠκρωτηριασμένη, πρὸς ἣν παρίσταται ἀτενίζων ὁ Διόνυσος. Καὶ εἰκάζεται συμφώνως πρὸς τὰς νεωτέρας ἀπομυμήσεις ὅτι ὁ Ἔρμης ἐδείκνυε σταφυλὴν εἰς τὸν Διόνυσον. Ἰδίως αἰσθηθῆναι μεγίστην παρέχει ἡ φαινομένη ἀντίθεσις μεταξὺ

της ψυχικής γαλήνης και μελιχίας έκφρασεως τοῦ Ἑρμοῦ πρὸς τὴν ὑπερβάλλουσαν ἀγωνίαν τοῦ μικροῦ Διονύσου. Ἐκτὸς τῶν σπουδαιοτέρων τούτων εὐρημάτων τῆς Ὀλυμπίας ἐν τῷ μουσεῖῳ αὐτῆς εὐρίσκονται καὶ πλείστα ἄλλα ἀντικείμενα, ὧν τὴν περιγραφὴν βλέπει τις ἐν τῷ ὁδηγῷ τοῦ Μουσείου.

Εὐχαριστημένος εἰς ἄκρον ἐκ τῆς ἐπισκέψεως ταύτης ἐπανήλθον εἰς τὸ Ξενοδοχεῖον. Ἐκεῖθεν πάλιν ἐθεώμην ἀπλήστως ἤδη τὰ ἐρείπια τῆς Ἄλτεως καὶ τοῦ ποταμοῦ τὸ κολπωτὸν ρεῖθρον. Ὁ δὲ ἀναγνώστης, ὅστις δὲν ἔσχε τὴν εὐτυχίαν κατόπιν τῶν εὐρημάτων τούτων νὰ ἐπισκεφθῇ τὴν Ὀλυμπίαν, δύναται νὰ λάβῃ ἀμυδρὰν εἰκόνα τῆς τοποθεσίας, ἐὰν φαντασθῇ ὅτι εὐρίσκεται εἰς τὸ ἀνοιγμα στενωπῆς κοιλάδος, ἣν διαρρέει ὁ Κλάδεος καὶ ἣτις διανοίγεται παρὰ τὴν Ἄλτιν. Ἐντεῦθεν εὐρύνεται εἰς μεγάλην ἔκτασιν ἣν περιβάλλουσι τὸ Κρόνιον, οἱ ἀπέναντι λόφοι καὶ τὸ πέραν τοῦ Ἀλφειοῦ Τυπαῖον ὄρος. Ἐκεῖθεν λέγεται ὅτι ἐκρημνίζοντο αἱ γυναῖκες, αἵτινες κατὰ τοὺς ἀγῶνας ἐτόλμων νὰ διέλθωσι τὸν Ἀλφειὸν, ὅπως παραστῶσιν εἰς αὐτοὺς ὡς θεαταί. Ἐκεῖ ὑπὸ τοὺς πρόποδας τοῦ Κρονίου, ἐν τῷ χώρῳ, ὃν περιορίζει ὁ Κλάδεος μετὰ τοῦ Ἀλφειοῦ ὑπῆρχεν ἡ ἀρχαία Ἄλτις, καλουμένη οὕτω διὰ τὴν μεγάλην αὐτῆς φυτικὴν καὶ πολύδενδρον ιδιότητα. Σήμερον ἡ Ἄλτις εἶναι γεγυμνωμένη τῶν δροσερῶν ἐκείνων πλατάνων, τῶν ὑψηλῶν ἐλατῶν καὶ τῶν ἐλαιῶν τῶν πυκνοφύλλων δι' ὧν καὶ τὰ ἐνθα τῆς Ἄλτεως ἐκαλλωπίζοντο ἕξ ἧς καὶ ἐν συνδυασμῷ γραφικῷ ἐσημάτιζεν ἡ φύσις μαγευτικὸν στέφανον δι' οὗ περιέβαλλε τὸν ἱερὸν τοῦτον χώρον καὶ παρεῖχεν εἰς τὸ ὄμμα τοῦ παρατηρητοῦ ἐπαγωγότατον θέαμα. Οἱ περίεξ λόφοι πλὴν τοῦ Κρονίου ἦσαν κατάφροντι ἕξ Ἀμπελώνων καὶ κληματίδων ὧν τὰ κλήματα ἀνερχόμενα ἐπὶ τῶν πλατάνων ἐκόσμουσαν αὐτὰς κατὰ τὸ θέρος διὰ πολυχρώμων σταφυλῶν. Αἱ μύρτοι καὶ οἱ ἄλλοι θάμνοι συνεπλήρουσαν τὸ ἔργον τῆς φύσεως καὶ τοῦ ἀνθρώπου.

Ἐκπαγλον πραγματικῶς θὰ ἦτο τὸ θέαμα τῆς ἀρχαίας Ἄλτεως ἐν τῇ ἀκμῇ τῆς Ἑλλάδος. Διότι ὁ θρησκευτικὸς τῶν ἀρχαίων φανατισμὸς ἠνωμένος μετὰ τῆς λεπτῆς καλαισθησίας καὶ τῆς ἀγάπης τῆς φύσεως θὰ εἶχε καταστήσει τὸ

Ἑλλήν. τοῦτο κέντρον ἀγλαΐσμα καὶ θαυμάσιον ἐντρυφήμα τῶν προσκυνητῶν. Καθὼς δὲ εἰς τὸν Ἀλφειὸν παρὰ τὸν ἱερὸν τοῦτον χώρον ἐχύνοντο ἐπὶ τὰ παραπόταμοι, οὕτω καὶ δι' ἐπὶ διαφόρων ὁδῶν εἰσῆρχοντο τὰ πολυάριθμα τῶν θεατῶν καραβάνια εἰς τὴν κοιλάδα τῆς Πίσσης καὶ μεγάλοι εἰσοδοὶ διατέμνουσαι τὸν περιβόλον εἰσῆγον εἰς τὸ τετράγωνον τῆς Ἄλτεως. Ὁ Πανσανίας περιγράφει λεπτομερῶς τὰ εἰς τὸν Δία ἀναθήματα ἐν δέκα καὶ πέντε παραγράφοις. Περιγράφωμεν ἤδη ἐν συντόμῳ τὰ τῆς Ἱερᾶς Ἄλτεως μνημεῖα. Ταῦτα διαιροῦνται εἰς ἕξωτερικὰ καὶ ἐσωτερικὰ. Ἐχοντες βᾶσιν τὸ ὄρος Κρόνιον ἄγομεν γραμμὴν ἐκ τοῦ Πρυτανείου, ὃπερ κατέχει τὴν γωνίαν τοῦ τετραπλεύρου τῆς ἐσωτερικῆς Ἄλτεως περατομένην μέχρι τῆς γωνίας τοῦ Λεωνιδαίου. Ἐνταῦθα συναντῶμεν τὴν νοτιανὴν θύραν. Ἐκεῖθεν ἄγομεν εὐθεῖαν γραμμὴν πρὸς ἀνατολὰς καὶ φθάνομεν μέχρι τοῦ οἴκου τοῦ Νέρωνος. Ἐκεῖθεν ἄλλην γραμμὴν πρὸς τὸ Κρόνιον ἣτις περατοῦται εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ Σταδίου παρὰ τοὺς πρόποδας τοῦ Κρονίου καὶ κάτωθεν τῶν θησαυρῶν. Ἐντὸς τοῦ χώρου τούτου εἶναι ἡ Ἱερὰ Ἄλτις. Ἐξωθεν τούτου ἀπέναντι τοῦ Πρυτανείου συναντᾷ τις τὰ Προπύλαια καὶ βορειότερον τὸ Γυμνάσιον, χώρος εἰσέτι ἀνεξερευνήτος. Κάτωθεν τῶν Προπυλαίων, ἡ παλαιστρα τετράγωνον οἴκημα ἐνθα προεπονοῦντο οἱ μέλλοντες νὰ λάβωσι μέρος εἰς τοὺς ἀγῶνας. Περιεβάλλετο δὲ τοῦτο ὑπὸ στοῶν, ὧν μία εἶχε μῆκος 240 μέτρων.

Κάτωθεν τούτου εὐρίσκειτο τὸ ἀνάκτορον τῶν ἱερέων καλούμενον θεοκολεῖον, ἐν εἶδος μονῆς καὶ παραπλεύρως τούτου τὸ Ἡρώων καθιερωμένον εἰς τὸν ἀρχαιότατον ἱερατικὸν οἶκον τῆς Ὀλυμπίας. Κάτωθεν τούτου τὸ ἐργαστήριον τοῦ Φειδίου ἔχον τὸ αὐτὸ μῆκος, τοῦ ναοῦ τοῦ Ὀλυμπίου Διός. Καὶ τέλος εἰς τὴν γωνίαν πρὸς τὸ Νοτιοδυτικὸν τῆς Ἄλτεως εὐρίσκειτο τὸ Λεονιδαιὸν χρησιμεῖον ὡς ξενῶν τῶν ἐπισήμων ἀπεσταλμένων παρὰ τὴν θριαμβευτικὴν ὁδὸν, ὁπόθεν ἠδύνατό τις νὰ ἀντιληφθῇ τὴν μαγευτικὴν εἰκόνα ἣν ἐπαρουσίαζεν ἡ Ἱερὰ πόλις. Πάντα ταῦτα τὰ οἰκοδομήματα εὐρίσκοντο μετὰ τὸν Κλάδεον καὶ τοῦ ἱεροῦ περιβόλου.

Ἐξωθεν δὲ τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς παρὰ τοὺς

πρόποδας τοῦ Κρονίου εὐρίσκειτο τὸ στάδιον, χώρος ἀνεξερευνήτος 192 μέτρων τὸ μῆκος. Ἡ ἐκεῖθεν εἴσοδος ἦτο στοῶδης. Μεταξὺ τοῦ σταδίου καὶ τῆς ὄχθης τοῦ Ἀλφειοῦ ἔκειτο ὁ Ἰππόδρομος 770 μέτρων τὸ μῆκος, οὗ τὸ πλείστον ὁ ποταμὸς ἐξηφάνισε. Πρὸς νότον τοῦ ἱεροῦ περιβόλου ἔκειτο τὸ βουλευτήριον, ἐνθα συνήρχετο κατὰ τὰς ἑσπέρους ἡ Ὀλυμπιακὴ Γερουσία.

Ἐντὸς δὲ τοῦ ἱεροῦ περιβόλου περὶ τὸ Κέντρον ἔκειτο ὁ μέγας βωμὸς τοῦ Διός. Ἀπετελεῖτο ἐκ δύο κρηπιδωμάτων, ὧν τὸ ἐν ὑπερέκειτο τοῦ ἐτέρου. ἔχων ὕψος εἴκοσι καὶ δύο ποδῶν. Εἰς τὸ ὑπέρτερον κρηπιδώμα ἔθνον μόνον ἄνδρες, εἰς δὲ τὸ κατώτερον καὶ γυναῖκας, καθ' ἃς ἡμέρας ἐπετρέπετο. Ὑπῆρχον δὲ ἐν τῷ ἱερῷ περιβόλῳ ὑπὲρ τοὺς ἐξήκοντα βωμούς. Πρὸς βορρᾶν τοῦ βωμοῦ Διὸς κείται τὸ Μητροῶν. Παρ' αὐτὸ πρὸς ἀνατολὰς ἔκειτο τὰ πολυπληθῆ ὁμοιώματα τῶν Ζανῶν ἅτινα ὑπεχρεοῦντο γὰ ἰδρῶσιν ὅσοι τῶν ἀθλητῶν κατὰ τοὺς ἀγῶνας παρεσπόνδουν. Ἄνωθεν τούτων εὐρίσκοντο οἱ θησαυροὶ τῶν διαφόρων πόλεων 13 τὸν ἀριθμὸν οἵτινες ἐχρησίμευον ὅπως ἐναποταμιεύονται ἐν αὐτοῖς αἱ πρὸς τὸν Δία διαφοροὶ προσφοραί. Πρὸς δυσμᾶς τούτων εὐρίσκειτο ἡ Ἐξέδρα Ἡρώου τοῦ Ἀττικοῦ παρ' ἣ εὐρεία δεξαμενὴ ἐδέχετο τὸ ὕδωρ ὃπερ δι' ὕδραγωγείου μετεκόμισε ἐκ τοῦ Ἀλφειοῦ ὁ γενναϊόδωρος οὗτος ἀνὴρ. Πέριξ τῆς ἐξέδρας ταύτης ὑπῆρχον 21 διάφορα ἀγάλματα.

Τοῦ δυτικοῦ ἄκρον ταύτης ἐφήπτετο σχεδὸν Ἡραῖον, ὁ ναὸς τῆς Ἡρας καὶ ἀπέναντι αὐτοῦ πρὸς νότον τὸ Πελοπίον ναὸς τοῦ Πέλοπος ὃς ἐτιμᾶτο ὑπὸ τῶν Ἡλείων τοσοῦτον μετὰ τῶν Ἡρώων, ὅσον ὁ Ζεὺς μετὰ τῶν θεῶν. Ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἡρας εὐρίσκειτο ἡ Λάρναξ τοῦ Κυψέλου. Τὰ δὲ ἐπὶ τῆς λάρνακος ταύτης ἀνάγλυφα περιγράφει ὁ Πανσανίας ἐν 7 σελίσιν. Πλησίον ταύτης ἔκειτο ἔργον ἄξιον θεᾶς ἡ τράπεζα, ἐνθα ἐτίθεντο οἱ στέφανοι τῶν νικητῶν ἐκ χρυσοῦ καὶ ἐλέφαντος κατασκευασμένη. Πρὸς δυσμᾶς δὲ τοῦ Ἡραίου ἔκειτο στρογγυλὸν οἰκοδόμημα, τὸ Φίλιππειον ὃπερ ἀνηγγέρθη μετὰ τὴν ἐν Χαίρωνείᾳ μάχην, καὶ τὸ ὁποῖον ἐκόσμουσαν ἀγάλ-

ματα τοῦ Φιλίππου καὶ τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου χρυσελεφάντινα, καὶ πρὸς βορρᾶν τούτου. παρὰ τὰ προπύλαια τὸ Πρυτανεῖον ἐνθα ἐδίδοντο τὰ ἐπίσημα γεύματα καὶ πρὸς τοὺς ἐπισήμους καὶ πρὸς τοὺς νικητάς.

Πρὸς νότον τοῦ Πελοπίου καὶ τοῦ βωμοῦ τοῦ Διὸς ἐπὶ ὑψηλοῦ κρηπιδώματος ὑψοῦτο τὸ ἐπιφανέστερον μνημεῖον τῆς Ὀλυμπίας, ὁ ναὸς τοῦ Ὀλυμπίου Διός, ἐνθα ὑπῆρχε τὸ θαυμασιώτερον ἄγαλμα τῆς ἀρχαιότητος ὁ Ὀλύμπιος Ζεὺς καθήμενος ἐπὶ ὑψηλοῦ θρόνου καὶ ἀπεικονισθεὶς οὕτως ὥστε νὰ ἐμφαίνῃ ὅλον τὸ ἥρεμον αὐτοῦ καὶ οὐράνιον μεγαλεῖον. Κατὰ μῆκος τοῦ ἀνατολικοῦ περιβόλου ἦτο ὀκδομημένη ἢ καλουμένη ποικίλη στοᾶ, περίφημος διότι λέγεται ὅτι ἀπέδιδε τὴν ἀπήχησιν τῆς φωνῆς ἐπτάκις. Ἐντεῦθεν ἠδύνατό τις νὰ ἀντιληφθῇ ἑναργῶς ὅλον τὸν ἱερὸν χώρον τῆς Ἄλτεως. Ἐμπροσθεν δὲ τῆς ποικίλης στοᾶς ἔκειτο ἡ ἀγορὰ πλήρης ἀγαλμάτων ἐνθα ὑπῆρχεν ἐπίμηκες βᾶθρον, ὁπόθεν οἱ διάφοροι ρήτορες καὶ ποιηταὶ ἀπήγγελλον τὰ ἔργα τῶν ἐνώπιον τῶν συνελεγεμένων ἐκεῖ Ἑλλήνων.

Πρὸς νότον τῆς ποικίλης στοᾶς εὐρίσκειτο ἡ αἴθουσα τῶν ἑλλαδικῶν παρὰ τὴν στοᾶν τοῦ Ἀγνάπτου ἐνθα ἐπίσης διητῶντο οἱ ἐπίσημοι ξένοι. Ἐκεῖ ὀκδομήσεν ὁ Νέρων καὶ ἀπωτέρω ἐν τῇ ἐξωτερικῇ γωνίᾳ τῆς Ἄλτεως εὐρίσκειτο καὶ τὸ ὀκτάγωνον οἰκοδόμημα. Τοιαῦτα καὶ τοσαῦτα τὸ πλῆθος οἰκοδομήματα σπουδαῖα εὐρίσκοντο ἐντὸς τοῦ Ἱεροῦ περιβόλου τῆς Ἄλτεως. Πόσα ὅμως ἀγάλματα καὶ ὁποῖα ἀναθήματα καὶ τίς πλοῦτος τέχνης περιείχετο ἐν τῇ Ἄλτει δύναται τις ἀμυδρὰν ἔννοιαν νὰ συλλάβῃ ἐὰν διεξέλθῃ τὴν ξηρὰν καὶ ἀφιλόκαλον περιγραφὴν τῶν ἀρχαίων μνημείων τοῦ Πανσανίου. Ἐπιφυλαττόμενος ἄλλοτε νὰ δώσω σκιαγραφίαν μικρὰν τοῦ τρόπου καθ' ὃν ἐτελοῦντο οἱ Ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνες, θεωρῶ ἐπ'ἀνάγκης καὶ καθήκον μου νὰ παρατηρήσω ὅτι σήμερον οὐδεμία πολιτικὴ, ἐθνικὴ, ἢ καὶ διεθνῆς πανήγυρις δύναται νὰ προσλάβῃ τοσαύτην αἴγλην καὶ σημασίαν ὅσην ἐνέκλειον ἐν ἑαυτοῖς οἱ Ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνες.

ΧΑΜΕΝΟ ΟΝΕΙΡΟ

Βρέθηκα πάλι, όπως έναν καιρό, στη χώρα που γεννήθηκα. Και γνώρισα παιδί τὸν εαυτόν μου, όπως και τότε. Καθόμουν, όπως συνείθιζα μικρός, ἀπάνω σῆς ἑπαλξες τοῦ κάστρου, πού ζώνει τὴ χώρα καὶ τὸ λιμάνι τὸ ἥσυχο μὲ τὰ λιγιστὰ καΐκια, τ' ἀραγμένα στὰ θολὰ νερά του.

Τὸ κῆμα φουσκωμένο ἔρχονταν καὶ ξεθύμαινε στὰ πόδια μου καὶ χτυποῦσε κ' ἔσκαβε τὰ χοντρά θέμελα τοῦ κάστρου, αἰῶνες τώρα. Τάτρωγε, τὰ κούφωνα, καὶ ὁμως δὲ γκρέμιζε τὸ γίγαντα, πού στέκονταν, θαρροῦσες, ἀνάλαφρος ἀπάνω στὸ νερό.

"Εμεινα ἔκει λησιμονημένος· παραδομένος στῶν κυμάτων τ' ἀχολόγημα τ' ἀκάματο, στ' ἀγνάντεμα τοῦ κάμπου τ' ἀργυροῦ, πού μὲ τραβοῦσε τ' ἄδειο τ' ἀπλωμά του, ἔφηνεγα ἔτσι ἀθέλητα, μὲ τὸ νοῦ μου, ἀπὸ τῆς χώρας τοὺς θορύβους, πού ἔφταναν ὡς ἐκεῖ σμιχτοὶ καὶ πνίγονταν στὸν πάταγο τὸν πελαγίσιο. Ἔτσι ἀργὸς καὶ ξένοιαστος, βλέποντας τὸ τίποτε, φέροντας τὴ φαντασία μου σὲ μακρονὰ ἀρμενίσματα, ἄγρυπνος μαζί καὶ κοιμισμένος, θὰ μπορούσα ἕναν αἰῶνα ἐκεῖ νὰ κάθωμαι. Φτάνει ὁ ἥλιος νάλαμπε ἀπὸ πάνω μου κ' ἡ θάλασσα νὰ μὴ στέρευε. Κ' ἔτσι ἡ ζωὴ μου ἄσκοπη, ἄπονη θὰ ζητοῦσα νὰ περνᾷ καὶ νὰ μὴ σώνεται.

Χωρὶς νὰ καταλάβω πῶς, μου φάνηκε νὰ ξύπνησα ἀπὸ κάποιον ὕπνο. Τ' ἄνεργο ὄνειρο-πόλημα, πού ἀγαποῦσα νὰ μεθῶ μὲ τὸ πιεστό του, ἔφυγε ἀπὸ τὴν ψυχὴ μου. Σὰν ἄνεμος δροσόβολος νὰ πέρασε ἀπὸ μέσα μου, ἀλάφρωσα κ' ἀναφτερώθηκα. Μιὰ ξένη δύναμη φυτεύτηκε στὰ σπλάχνα μου. Πόθοι, πού ὡς τότε κρύβονταν βαθειά, ξύπνησαν καὶ μὲ συνῆπταν. Τότε κύταξα μὲ ἀλλοιώτικη ματιὰ τὸ πέλαγος. Ἔνοιωσα τὴ ζητοῦσα. Ἦθελα νὰ πάω μακρὰ! Νὰ φύγω ἀπὸ τὴ χώρα αὐτὴ, τὴν παραδομένη σὴν κακομοιριά, σὴν φτώχεια καὶ σὴν θλίψη. Νὰ μὴν ἰδῶ πειὰ καὶ τὸ λιμάνι τ' ἀποκοιμισμένο σ' ὕπνο νεκρικό, τὸ γιομαῖτο ἀπὸ τὸ βουρκο πού ἄφησε τῶν καιρῶν τὸ κατακάθισμα. Νὰ λευτερωθῶ ἀπὸ τοῦ κάστρου αὐτοῦ τὴν

πέτρινη ἄλυσίδα, πού μὲ σκλάβωνε, τριγυρισμένη γύρω σὴν ψυχὴ μου.

Μ' ἀπλωμένα τὰ χέρια πρὸς τὸ πέλαγο, μὲ μάτια πού θ' ἄστραφταν ἐκείνη τὴ στιγμή, ζήτησα ἀπ' αὐτὸ τὴ λευτεριά μου. Κ' ἐκεῖ, στ' ἄορατο σημάδι τοῦ νεροῦ, πού καρφώθηκε ἡ ματιὰ μου, ἕνα εἶδωλο καραβιοῦ ἀμφίβολο ἀναστυλώθηκε.

Θὰ βγῆκε ἀπὸ τὴ θάλασσα, γιατί ἀλλοιῶς θὰ τὸχα ξεχωρίση ἀπὸ μακρονὰ, καθὼς θὰ πρόβαινε. Καὶ τώρα, νὰ πού κινῶνταν ἡμερο κ' ἀγαλινὸ, σὰ νὰ μὴν ἔνοιωθε τὴν τρικυμιὰν πού μάνιαζε τριγύρω του. Κι' ὁμως αὐτὸ δὲ σάλενε πέρα ἀπὸ τοῦ δρόμου τ' αὐλάκι, τὸ χαραγμένο, θάλλεγες, ἀπὸνα σοφὸ χέρι. Κι' ὁμως τὰ πλατεῖα παντιὰ τοῦ καραβιοῦ δὲ φούσκωναν κ' ἄν ἦταν ἀπλωμένα.

Εἶχε βάλῃ πλώρη τὸ Καράβι ἴσα κατὰ τὴ χώρα μας. Κ' ἐγὼ, μόλις τ' ἀντίκουσα, κατάλαβα πῶς θ' ἄρχονταν ἐκεῖ. Κι' εἶπα πῶς θ' ἄρχονταν νὰ πάρη ἐμένα! Μ' ἄγρια, μ' ἀχόρταστη προσήλωση τ' ἀκολουθοῦσα, ὅσο πλησίαζε. Κι' ὄλο καὶ πλησίαζε! Κ' ἔβγαινε ἀπὸ τὴν καταχνιά του, πού τ' ἀγκάλιαζε, σὰν κάποια χώρα ὁμορφοστόλιστη, πού μὲ τὸ ξύπνημά της, τὸ πρωτὶ, τινάζει κάθε ἀχνόπελο ἀπὸ τὸ κορμί της. Ὡ πλάσμα ἐσὺ, πού δὲν τοιμοῦσα νὰ σὲ ζωγραφίσω τόσο ὄνειρεντὸ σὴν φαντασία μου ὅπως σὲ βλέπω! Ἔλα!

Ἦρθε ἀπαλὰ κ' ἄραξε ἀντίκρου ἀπὸ τὸ κάστρο. Ἐμπρὸς στὰ μάτια μου, πού τὸ θωροῦν, πού θαμαίνονται. Ἄγκυρα δὲν ἀκούστηκε νὰ ποντίξη στὸ νερό. Φωνὴ ἀνθρωπινὴ δὲν ἔφτασε. Κι' ὁμως στὸ κατάστρωμα ἀναδεύονταν ἀνθρώποι, ἀμίλητοι κ' ἀθόρυβοι. Προσπάθησα ν' ἀκροαστῶ, ἀλλὰ ἦχος δὲ χτύπησε σὲ ἀφτιά μου. Ἐβλεπα μοναχὰ καὶ σὴν πᾶναι!

Ἦταν ἀλήθεια ἕνα θάμπωμα τὸ πλοῖο ἀπὸ τὴν πλώρη του ὡς τὴν πρύμη. Φρεγάτα σὰ νύφη στολισμένη, σὰν παληκάρι ἀρματωμένη. Μεγάλῃ, πού δὲ θὰ τὴ χωροῦσαν δυὸ λιμάνια σὰν τὸ δικό μας, τὸ κακόμοιρο. Ψηλὴ, ψηλότερη κ' ἀπὸ τὸ κάστρο μας. Στὴν πλώρη ἔμπρὸς

ἔν' ἀκροστόλι θεόρατο φοβέριζε—γυναῖκα μαρμαρένια, φτερωτὴ, μὲ ἕνα σπαθὶ στὸ χέρι καὶ μ' ἕνα στεφάνι—ἄν θέλῃς διάλεξε. Φαίνονταν σὰ νὰ πετοῦσε, καὶ πετώντας νᾶφτανε ἔτοιμη νὰ κατεβῆ στὸ κῆμα καὶ νὰ περπατήσῃ. Κι' αὐτὸ τ' ἄγριο θεοῖο, στ' ἀντίκρουσμα τοῦ ποδαριοῦ της, ἡμέρωσε καὶ γίνονταν ἀοράκι. Ὡ θάμα! Στὴν πλώρη ἔβραζε ἡ ἀνεμοζάλη, καὶ σὴν πρύμη βασίλευε ἡ γαλήνη. Κι' ἀπάνω στὸ Καράβι, καὶ κοντὰ στὸ δοιάκι, ἡ ἴδια ἐκείνη, τῆς πλώρης ἡ γυναῖκα ἡ θεϊκὴ, φαίνονταν ὀλοζώντανη, κυβερνήτρα ἐδῶ καὶ βασίλισσα. Καὶ κυβερνοῦσε καὶ βασίλευε!

Μ' ἔπιασε μιὰ ταραχὴ ἀμολόγητη. Δὲν εἶναι καιρὸς νὰ κάθωμαι καὶ νὰ χαζέω, εἶπα μέσα μου. Γιὰ μένα ἦρθε ἡ φρεγάτα! Λοιπὸν ἔπρεπε νὰ φύγω συντροφιὰ της! Βιαστικὸς ἄφησα τ' ἀγνάντεμά μου, κ' ἔτρεξα σὴν ἀποβάθρα.

Μοῦ φάνηκε παράξενο πού ἦρα ἐκεῖ ὅλη τὴ χώρα συναγμένη. Πότε μάθανε πῶς ἦρθε τὸ καράβι καὶ συνάχτηκαν; Μὲ πρόσωπ' ἀναμμένα μ' ἄγρια φοβερίσματα, πολεμοῦσαν ποῖς νὰ πάρη τοῦ ἀλλοινοῦ τὸν τόπο καὶ νὰ προσπεράσῃ. Ἄξαφνα τὸ πλῆθος σώπησε, γαλήνεψε. Στοῦ λιμανιοῦ τὸ στόμα πρόβαλε μιὰ βάρκα ὀλλενη. Παιδιὰ ἀγγελόμορφα, σὰ γαλανὰ ντυμένα, τραβοῦσαν τὰ κοντιὰ. Καὶ σὴν πρύμη, ὁμορφονεῖος παρόμοιος μὲ τοὺς ἄλλους, στέκονταν ὀρθὸς καὶ δοιάκιζε.

Ἦ βάρκα ἦρθε καὶ πλάγιασε σὴν ἀποβάθρα. Ὁλοὶ στεκόμαστε ἄφωνοι. Κυτάζαμε καὶ δὲ χορταίναμε. Τὶ ναῦτες λιγερόκορμοι καὶ τὶ νυφοῦλα βάρκα! Χλωμὸς, ἐγὼ, κρυμμένος πίσω ἀπὸ τὸν κόσμο, ἔβλεπα μέσα ἀπὸ τὰ πόδια τῶν ἀντρῶν, γονατιστὸς, μὲ φόβο. Ἦ καρδιά μου πήγαινε νὰ σπάσῃ ἀπ' τὴ λαχτάρα της. Μὲ λόγια φλογερὰ χαιρέτιζα ἀπὸ τὴν ψυχὴ μου τ' ἀπάρθενα ναντάκια, ἀγρούδωτα παιδιὰ, ὅμοια μ' ἐμένα. Τὰ καλωσῶριζα καὶ τὰ παρακαλοῦσα νὰ μὲ πάρουν. Ἦθελα κ' ἐγὼ νὰ γίνω ἕνας τους, ἦθελα νὰ γραφτῶ σὴν συντροφιὰ τους, καὶ σκλάβος ἄς πέθαινα σὴν Ἀραπιά!

Οἱ ναῦτες μείνανε σιωπηλοὶ γιὰ λίγο.

Τότε ἕνας ἀπὸ τὴ χώρα μας πῆρε τὸ λόγο καὶ μὲ βαρεῖα φωνὴ τοὺς ρώτησε:

— Τί εἶστε;

— Δοῦλοι τῆς Κυρᾶς μας, ἀποκρίθηκεν ὁ πρῶτος τοὺς γλυκόφωνα.

— Καὶ ποιά εἶν' ἡ Κυρά σας;

— Εἶν' ἐκείνη πού κυβερνάει τὸ καράβι μας τὸ κατακτητικό. Ἦ Βασίλισσα, πού ταξιδεύει ἀνίκητη στὰ πέλαγα. Κ' ἐμεῖς, οἱ ταπεινοὶ της πού ταξιδεύουμε μαζί.

— Καὶ τί ζητᾶτε ἔδῳ;

— Ἦρθαμε νὰ πάρουμε τὸν Καλεσμένον πού κ' ὁ ἴδιος μᾶς τὸ ζήτησε. Ἄς ἔρθῃ, νὰ πού τὸν ἀκούσαμε! Σύντροφο θὰ τὸν κάμουμε κ' ἀγαπημένο μας. Τὴν τρικυμῖα θὰ πολεμήσουμε μαζί. Καὶ θὰ νικήσουμε μαζί! Τὸν ἔπαινο τῆς Κυρᾶς μας θ' ἄρχουμε σημαῖα μας. Αὐτὴ θὰ μᾶς σκεπάσῃ καὶ θὰ μᾶς βοηθήσῃ. Πού εἶναι, ἀφοῦ μᾶς κάλεσε νὰρθοῦμε; Ἄς ἔβγῃ ἔμπρὸς! Καιρὸ δὲν ἔχουμε. Τὸ Καράβι τρανὰ ταξείδια θὰ καταπιαστῇ. Καὶ θὰ πάρη κ' ἄλλους καλεσμένους. Καὶ θὰ πάη καὶ σ' ἄλλες χώρες. Τὸ προσμένον νὰ περάσῃ οἱ διαλεχτοὶ, ἀνυπόμοιοι! Τί ἀργεῖ; Ἄφοῦ ἀκούει τὸ κάλεσμα, δὲν ἀποκρίνεται; Κ' ὕστερα θ' ἀρχίσῃ τὸ ταξεῖδι μας σὲ πέλαγα καινούρια, πού ὡς τώρα δὲν τοὺς γνώρισαν ἐκείνους πού θὰ τὰ δαμάσουν. Καὶ θὰ τοὺς γνωρίσουν, καὶ θὰ δαμαστοῦν! Καὶ θὰ τοὺς προσκυνήσουν. Τὶ νῖκες θ' ἄν' ἐκεῖνες! Κ' ὕστερα ἡ ἀνάπαψη καὶ ἡ χαρὴς! Κληνάρια καὶ προσκέφαλα ἀπὸ πεταλοῦδες θὰ μᾶς βαστοῦνε καὶ θὰ μᾶς ναρκώνουν. Κ' ἡ Κυρά μας ἀπὸ πάνω θὰ φιλήσῃ τὸν ὕπνο μας τὸν κουρασμένο. Ὑπνο μακαριστόν. Ἐμπρὸς! Ποῖος εἶναι; Κρύβεται; Διστάζει; Ἄλλοίμονο σ' ἐκεῖνον, ἂν φόβος τὸν κρατεῖ. Σ' ἐμᾶς ὁ φόβος εἶναι ξένος, πού δὲν ξεπροβάλλει ἔμπρὸς μας. Κι' ὅποιος φοβᾶται, δὲν εἶναι ἀπὸ τὸν κύκλο μας. Ἐμπρὸς;

Ὡ σπαραγμοί! Ἐτοιμάζεται νὰ φύγῃ ἡ βάρκα. Ἐνῶ μιλεῖ τὸ παληκάρι, χίλιες λαχτάρες μὲ γραπώνουν. Τὰ λόγια του ἔβγαιναν ἀπὸ τὴν ψυχὴ μου. Τόσο τᾶβλεπα ν' ἀκολουθοῦν κάθε μου σκέψη. Ἀπόφαση καὶ τόλμη σὴν ἀρχὴ μου ἀνάψανε τὰ σωτικά. Κ' ὕστερα δισταγμοὶ καὶ τρόμοι μαῦροι μὲ σείσανε βαθειά. Καὶ τελευταῖα καὶ σὰν κρῦο μούδιασμα ἀνεξήγητο μούδεσε κάθε λογισμὸ καὶ μὲ παράλυσε. Κ' ἡ βάρκα ξάνοιγε! Κι' ὁ κυβερνήτης μὲ θλιμμένο πρόσωπο δὲν ἔβλεπε ἄλλον παρὰ ἐμένα μοναχά. Καὶ μ'

ἔκραξε μὲ τὴ γλυκεῖα καὶ λυπημένη του ματιᾶ.
Καὶ σιωπηλὰ μὲ μάλλωσε. Ἄλοίμονό μου!
Κ' ἡ βάρκα ἔφρευγε. Τότε ἀνασαλεύτηκε τὸ
πλῆθος. Πολλὲς φωνὲς σηκώθηκαν.

— Μὴν εἶμ' ἐγώ; Μὲ θέλεις; Ἔρχομαι!

Γύρισε περὶ φανὸ τὸ παληκάρι καὶ εἶπε:

— Δειλοὶ, μὴ μὲ ρωτᾶτε ἐμένα! Ἐγὼ ρωτῶ:
Ποῖος εἶν' ἐκεῖνος ἀπὸ σᾶς; Ὁ ἀποκριθῆ; Δὲ
θὰ τολμήσῃ, γιατί κ' αὐτὸς εἶναι δειλός. Κ'
εἶν' ἀποφασισμένο: Μ' ἐσᾶς ὅλους θὰ μοιάσῃ,
τοὺς δειλοὺς!

Μάνιαζε καὶ λάχιζε ἡ ψυχὴ μου. Ἔλεγα:
«Εἶμ' ἐγώ! εἶμ' ἐγώ!» Καὶ δὲν εὗρισκα φωνὴ
νὰ τὸ φωνάζω. Τὸ πλῆθος ἄγριο χειρωνακμοῦσε
καὶ ἔβριζε τοὺς ναῦτες. Τοὺς φώναζε νὰ γυρίσουν
καὶ νὰ τοὺς πάρουν ὅλους. Δυὸ τρία παιδιὰ ἀπὸ
τοὺς συντρόφους μου στὸ σκολεῖο καὶ στὰ παι-
γνίδια, θέλησαν μ' ἓνα πῆδημα νὰ φθάσουνε
τὴν βάρκα πρὶν ξεμακρύνῃ πέσανε στὸ νερό,
καὶ πνίγονταν, καὶ κανένας δὲν τοὺς ἔδινε βοή-
θεια, μήτε ἡ βάρκα. Δὲν τοὺς λυπόμουννα καὶ
ἐγὼ τὴν τόλμη τους μισοῦσα.

Ἡ βάρκα βγήκε ἀπ' τὸ λιμάνι χωρὶς ν' ἀνοίξῃ
τὸ νερό, χωρὶς νὰ κάμῃ κρότο. Ὁ κόσμος ἔφρευγε
βουβός. Κ' ἐγὼ, μὲ μιὰν ἀπελπισιὰ θανάσιμη
στὰ στήθια, ἔτρεξα καὶ ἀνέβηκα στὸ Κάστρο
πάλι καὶ ἄρχισα παραχακτὰ νὰ κλαίω καὶ νὰ
φωνάζω. Παρακαλοῦσα νὰ μὲ πάρῃ τὸ καράβι
γιατ' εἶμαι ἐγὼ ἐκεῖνος ποῦ ζητᾶ. Κανείς δὲ
μ' ἀκουσε! Τὸ καράβι γαλανὸ καὶ μαγεμένο,
κίνησε πάλι ὅπως εἶχ' ἔρθῃ. Τραγοῦδι ἀνάκουστο
σὸν προσενῆ καὶ σὸν παιᾶνας, ἀνέβαινε στὸν
οὐρανό. Τραγοῦδια καὶ βιολιά σ' ἓνα ρυθμὸ
ἀδερφώνονταν, καὶ ἀνέβαιναν. Καὶ τὸ καράβι
πέρασε. Τὸ κῆμα ἐμπρὸς του ἀγρίωνε, καὶ τα-
πεινὸ ἔσβυνε πίσωθὲ του. Κι' αὐτὸ γλυστροῦσε
καταφρόνεια μας τὴν ἄναντρον, στὴν αἰώνια
λησμονεῖα.

Τόχασα ἀπὸ τὰ μάτια μου, ἀχνὸς σὰ νᾶτανε
καὶ νὰ σκορπίστικε. Κ' ἐμείνα καὶ ὡς ποῦ στεί-
ρεψαν τὰ δάκρυά μου. Μ' ἄδεια καρδιά, μὲ
κουρασμένα μάτια κύταξα τὸ πέλαγο καὶ πάλι.

Γ. ΒΛΑΧΟΓΙΑΝΝΗΣ

ΑΘΗΝΑΪΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΘΕΑΤΡΙΚΗ ΖΩΗ

Μὴν γενικὴ ματιὰ — «Τὸ Χελιδόνι» —
«Οἱ Πετροχάρηδες»

Κανείς, υποθέτω — οὔτε αὐτοὶ οἱ ἐκ συστή-
ματος ἐχθροὶ τοῦ κ. Χρηστομάνου — δὲν θὰ
ἠμποροῦσε ν' ἀρνηθῆ, ὅτι ἀπὸ τὴν ἐποχὴν, ποῦ
ὁ ποιητὴς τῆς Αὐτοκρατείας Ἐλισάβετ, μᾶς
δηγήθηκε τὸ ὄραϊον του ὄνειρον μέσα εἰς τὴν
κόγχην τοῦ Διονυσιακοῦ Θεάτρου καὶ ἐπεχείρησε
νὰ τὸ ζωντανέψῃ μὲ τὴν ἴδρυσιν τῆς «Νέας
Σκηπῆς», τὸ νεώτερον Ἑλληνικὸν Θεᾶτρον
ἔκαμεν ἕως σήμερα τὰ εὐγενικώτερα καὶ ἀριστο-
κρατικώτερα βήματά του πρὸς τὰ κάποια Ἰδα-
νικὰ τῆς μεγάλης Τέχνης, ποῦ φτερουγίζουν
ἀκόμη ἀθάνατα — γὰ ὅσους ἔχουν τὴ δύναμι
νὰ τὰ διαισθάνονται — κάτω ἀπὸ τὸν αἰώνιος
νεάζοντα καὶ αἰώνιος γελαστὸν οὐρανὸν μας.
Ἄλλὰ καὶ κανείς, βέβαια, δὲν θὰ εἶταν εἰς θέσιν,

δυστυχῶς, νὰ βεβαιώσῃ, ὅτι ὁ ὑπέροχος αὐτὸς
ἄνθρωπος δὲν ἀπογοητεύθηκε πολὺ γλίγορα καὶ
δὲν ἐκουράσθηκε καὶ δὲν κατέστρεψε σὲ μιὰ
στιγμὴ ἐνὸς πεζοτάτου θυμοῦ, τὸ ὠραιότερον
μέρος τῆς ποιητικωτάτης ἀποπείρας του.

Ἄλοίμονον! οἱ καλλιτεχνικὲς βραδυὲς, ποῦ
ἐπέρασαν οἱ Ἀθηναῖοι κάποτε εἰς τὸ κομφὸν
θεατρᾶκι τῆς πλατείας τῆς Ὀμοιοῖας παρῆλθον
πολὺ γλίγορα καὶ ἀπὸ τὰ μέσα σχεδὸν τοῦ
δευτέρου ἔτους τῆς ζωῆς τῆς «Νέας Σκηπῆς»
ἢ «Ἄλκηστις», ἢ «Ἀντιγόνη», ἢ «Ἐδδα Γκάμ-
πλερ», ἢ «Ἀγριόπαππια», ἢ «Νύφη μου», τὸ
«Ξένο Ψωμί», τὸ «Κράτος τοῦ Ζόφου», καὶ
δὲν ἐνθυμοῦμαι τι ἄλλο ἀκόμη ἀριστοῦργημα
τῆς παγκοσμίου φιλολογίας, παρεχώρησαν τὴν
θέσιν τους εἰς τὴν «Κοραλίαν καὶ Σαν», τὴν
«Πρώτην νύκτα τῶν γάμων τοῦ κ. Καρπὸν
καὶ Σα» καὶ τίς ἄλλες δυσώνυμες «Συντροφίαις»,
ποῦ τὸ ἐλεύθερον γαλλικὸν θέατρον προσφέρει

ὡς τονωτικὰς ἐνέσεις εἰς τὰ γεροντοπαλλήκαρα
καὶ μέσον ἀυξήσεως τῆς πελατείας του εἰς τὸν
ἠμίκοσμον τῶν κραισινῶν βουλευβάρτων...

Ἔτσι, ὁ κ. Χρηστομάνος, ὁ ὁποῖος, παρὰ τὴν
θέλησιν του, ἠναγκάσθη νὰ καταφύγῃ εἰς τὰ
ἔργα αὐτὰ διὰ νὰ κινήσῃ τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ
κοινοῦ, ποῦ — γιὰ αἰτίαι, τῶν ὁποίων τὴν
εὐθύνην ὑπέχουν ἐξίσου ἢ ἀυστηματοποίητος
ἐργασία του καὶ αἱ μικροζηλίαι καὶ τὰ μικροπάθη
τῶν λογίων μας — ἤρχισε νὰ χαλαροῦται, ἔκαμε
τὴν ἀρχὴν τοῦ κακοῦ. Ὁ κ. Σαγιῶρ ὕστερα, ὁ
ὁποῖος ἐπῆρε τὸ θέατρον τῆς πλατείας τῆς
Ὀμοιοῖας, ἓνας ἠθοποιὸς, τὸν ὁποῖον ὁ Τύπος
ἄρπαξε μιὰ μέρα ἀπὸ τὴν ἀφάνειαν καὶ τὸν
ἐτίναξε ψηλὰ στὰ μάτια τοῦ κόσμου χάριν τῆς
κάποιαις του ἀξίας, ποῦ δὲν ἠμπορεῖ κανεὶς νὰ
τοῦ ἀρνηθῆ, ἀλλὰ καὶ ὁ ὁποῖος — καθὼς ἐφάνη
ἀργότερα — δὲν ἔχει, οὔτε μποροῦσε νὰ ἔχῃ
κανὲν ἄλλο ἰδανικὸν ἀπὸ τὸ ἰδανικὸν τοῦ χρημα-
τισμοῦ, ἐπλειοδότησεν εἰς τὴν ἐκμετάλευσιν τοῦ
διεφθαρμένου γούστου τοῦ κοινοῦ καὶ σήμερα
παριστάμεθα πρὸ τοῦ οἰκτροῦ θεάματος μιᾶς
«Νέας Σκηπῆς» ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἔσβυσαν ὅλα τὰ
ἴμορφα ὄνειρα τοῦ κ. Χρηστομάνου καὶ ἐπέ-
τάξαν μακρὰ ὅλες οἱ ὠραῖαι ἐλπίδες τοῦ κόσμου
καὶ δὲν ἀπομένει τίποτ' ἄλλο περὶ παρὰ τὸ
κομφὸν κτίριον καὶ τὸ συμβολίζον τὴν ἀδελφο-
ποίησιν τῆς Ρωμέτικης κουταμάρας μετὰ τῆς
Φραντζέτικης ὑπερλευθεριότητος σύμπλεγμα τοῦ
Ἑλληνικοῦ N καὶ τοῦ Γαλλικοῦ S, τὸ τοποθε-
τημένον ἐπάνω ἀπ' τὴν ἐξώπορτα τοῦ θεάτρου.

Καὶ τὸ χειρότερον ὅλων εἰς τὴν περίστασιν
αὐτὴν εἶναι, ὅτι τὸ θλιβερὸν θέαμα ἐνὸς τελείου
καλλιτεχνικοῦ παραστρατήματος, ποῦ παρον-
σιάζει ἢ «Νέα Σκηπῆ» μᾶς τὸ παρέχει δυστυχῶς
καὶ δολόκληρον σχεδὸν τὸ Ἑλλ. θέατρον, τὸ ὁποῖον
ἐγκαταλειμμένον στὰ χέρια ἀνθρώπων χωρὶς
κανὲν εὐγενικὸν ἰδεῶδες, χωρὶς καμμίαν ἀλη-
θινὴν ἀγάπην γιὰ τὴν Τέχνην, χωρὶς καμμίαν
ἄλλην φροντίδα ἀπὸ τὴν φροντίδα τὴν πρόστυχη
καὶ ζφωδῶς ἐγωῖστικὴ γιὰ τὴν καλοπέρασι τῆς
μικροῦστου καὶ ἄσημης ζωῆτας τους, ἐπῆρε
τὸν κατήφορο.

Γιὰ μιὰ στιγμὴ, εἶν' ἡ ἀλήθεια, ὁ Τύ-
πος ἐξύπνησε, διεμαρτυρήθη, ἔσχισε τὰ ροῦχα
του. Καὶ τὸ κακὸν ἐσταμάτησε κάπως. Ἄλλ'
ἀπλῶς γιὰ νὰ πάρῃ ἄλλον δρόμον. Κι' αὐτὸ,

γιατὶ τὸ κοινόν, ποῦ εἶχε ξεσυνειθίσει πλέον νὰ
πηγαίῃ εἰς τὸ θέατρον εἰς ἀναζήτησιν σοβα-
ρᾶς πνευματικῆς τροφῆς, τὸ κοινόν, τοῦ ὁποῖου
ἢ σπονδυλικὴ στήλη εἶχε συνειθίσει στὰ ἠθο-
νικὰ γαργαλίσματα τῶν βαναύσων αἰσχρολο-
γιῶν καὶ τῶν ἀσέμνων σκηπῶν «τῆς Κυρίας
Μαξίμ» καὶ τῆς «Ζωζέτας» καὶ τοῦ «Τελωνοφύ-
λακος» καὶ τοῦ «Παραδείσου» καὶ τῶν ἄλλων
φασσοειδῶν, ἠτέλησε γενικὴν ἀπεργίαν. Ἡ
κρίσις ἐπέρασεν ἀπειλητικὴ γιὰ μιὰ στιγμὴ ἐπά-
νω ἀπὸ τὰ θέατρα, ἀλλ' ἀπὸ πολὺ ψηλά, δυσ-
τυχῶς, ὥστε νὰ κατορθώσῃ νὰ παρασύρῃ εἰς
τὴν ὁρμὴν τῆς ὄ,τι σάπιο καὶ ὄ,τι βρώμικο καὶ
ὄ,τι δηλητηριασμένο θὰ εὗρισκε...

Παρουσιάσθηκαν ἔξαφνα αἱ «Ἐπιθεωρή-
σεις» καὶ ὁ κόσμος ξαναγύρισε στὰ θέατρα. Ἔ-
τσι, ἐπέσαμεν ἀπὸ τὴν Σκύλλα στὴν Χάρυ-
βδι. Ἀπὸ τίς ξετσιπωσιὲς τῶν γαλλικῶν κακο-
ηθεστάτων ἔργων, στίς ξετσιπωσιὲς — ὑπὸ τὸν
τύπον δῆθεν σατύρας κάθε ἀνηθικοῦ θέματος,
ἀπασχολήσαντος κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος τὴν Εἰ-
σαγγελίαν — τῶν Ἀθηναϊκῶν revues. Ἀπὸ τὴν
δεσποινίδα Μαρίαν Κοτοπούλη — «Κυρίαν τοῦ
Μαξίμ» στὴν δεσποινίδα Μαρίαν Κοτοπούλη
— «Νέαν Γυναῖκα» τῶν «Παναθηναίων τοῦ
908» καὶ δεσποινίδα Μαρίαν Κοτοπούλη —
«Πρόεδρον τοῦ Συλλόγου τῶν Ἀγάμων» τραμ-
πουκίζουσιν ἐπάνω στὴ σκηνή, ἐλευθεριάζου-
σαν ὑπὲρ τὸ δέον, βωμολοχοῦσαν, σφυρίζουσαν
καὶ ἀφίνουσιν ὑπὸ τὰ σφυρίγματά της νὰ ὑπο-
νοοῦνται πράγματα ποῦ θὰ ἔφεραν τὸ ἐρύ-
θημα τῆς ντροπῆς καὶ στὰ μάγουλα ἀστυφύλα-
κος ἀκόμη. Καὶ κοντὰ στὴν πρωταγωνίστριαν
οἱ ἄλλοι ἠθοποιοί. Ὁ Λεπενιώτης, ὁ Λέων, ὁ
Μυράτ, ὁ Λούης, αἱ κ. Μυράτ καὶ Λούη, ἡ κ.
Ἄλκαίου.

Ἐπάνω στὸ «Σύνταγμα» ἡ ἴδια ἱστορία μὲ
τὸν «Κινηματογράφον» τὴν κ. Νίκα, τὸν κ.
Χρυσομάλην, τὴν κ. Φύρστ, τὸν κ. Χαλκιοπούλον.

Ὁρισμένως, εἶναι ἀπείρως μελαγχολικὸν καὶ
ἀπείρως ἀπελπιστικὸν τὸ θέαμα τόσῳ καλῶν
ἠθοποιῶν κατερχομένων εἰς τόσῳ χυδαίως χα-
μηλὸν ἐπίπεδον γιὰ νὰ στηρίξουν τὴν καλλιτε-
χνικὴν τους ὑπόστασιν εἰς τὴν συνείδησιν τοῦ
ἀνοήτου καὶ ἀμαθοῦς ὄχλου. Διότι ἐπὶ τέλους
ἂν ὁ κ. Σαγιῶρ πρωταγωνιστεῖ εἰς τὰ ἔργα αὐτὰ
φένεται πῶς αὐτὴ εἶναι ἡ δουλειὰ του. Κανείς δὲν

τοῦ ἐπέβαλε τὸ ρεζίλημα αὐτὸ καὶ πάει, μὰ τὴν ἀλήθεια, νὰ πιστέψη κανεὶς πῶς ἡ Τέχνη του σταματᾷ στὸν «Θανάση τὸν Χωροφύλακα» καὶ τὸν «Νικολέτον τὸν Καλοζευγάμενον» τῶν «Παναθηναίων».

Ὅτι εἶχε μᾶς τὸ ἔδωκεν ὁ ἄνθρωπος. Κ' ἐξηγητήμενος, ἀκολουθεῖ ἀπὸ καιρὸν τώρα τὰ βήματα τοῦ κ. Παντοπούλου πρὸς τὴν μοιραίαν καὶ ἀφευκτον καταστροφὴν κάθε ταλέντου στὸν τόπον μας, ἀπὸ τὸ ὁποῖον λείπει ἡ μόρφωσις πὺν ὀδηγεῖ ἀσφαλῶς τὴν ἰδιοφυίαν εἰς τὰς κορυφὰς τῆς πραγματικῆς τέχνης. Γι' αὐτὸ κ' ἀπὸ τὸν κ. Σαγιῶρ δὲν εἶναι λογικὸν νὰ περιμένῃ κανεὶς περισσότερα.

Ἀπὸ τοὺς ἄλλους ὅμως ἠθοποιούς κ' ἀπὸ τὴν δεσποινίδα Μαρίαν Κοτοπούλη ἰδίως, θὰ ἐπερίμενε κανεὶς κατιτὶ καλύτερον, κάποιαν εὐγενικωτέραν ἀντίληψιν τοῦ καλλιτεχνικοῦ προορισμοῦ της. Τί διάβολο, τὸ μάτι δὲν μπορεῖ νὰ συνειθίσῃ τόσῳ εὐκόλῳ καὶ χωρὶς ἡ ψυχὴ νὰ νοιώσῃ ἕνα βαθὺν σπαραγμὸν τὴν «Μαργαρίτα» τοῦ Φάουστ καὶ τὴν «Κυρὰ τῆς θάλασσας» τοῦ Ἴψεν, ξεμαλλιασμένες καὶ μεθισμένες μέσα σὲ μιὰ ταβέρνα— ἔστω καὶ τὴν ἀριστοκρατικώτερη— νὰ βωμολοχοῦν καὶ ν' ἀκολασταίνουσαν....

Κάποιος φίλος μου, ὕστερ' ἀπὸ τὴν «πρώτην» τῶν «Παναθηναίων τοῦ 908» μοῦ ἔλεγε: — Ὁρισμένως, τὸ θέατρόν μας κατήντησε Καφὲ—Ἀμάν.

Δὲν ξέρω ἐπιτυχέστερον χαρακτηρισμὸν ἀπ' αὐτὸν τῆς ἐν γένει σημερινῆς θεατρικῆς μας ζωῆς. Ὑπογράφω τὴν παρατήρησιν αὐτὴν τοῦ φίλου μου καὶ προσθέτω ἀκόμα ὅτι ὕστερ' ἀπὸ τὴν ἐπιδρομὴν αὐτὴν τῶν «Ἐπιθεωρήσεων» θὰ ἐχρειάζετο ἀναγκαίως καὶ μία Ἀστοϊατρικὴ Ἐπιθεώρησις. Νὰ τίς μαζέψῃ ὅλες καὶ νὰ τίς στείλῃ εἰς τὸ νοσοκομεῖον τῶν μεταδοτικῶν νοσημάτων. Ἔτσι μονάχα, θὰ ὑπῆρχε κάπια ἐλπίς νὰ σωθοῦμεν ἀπὸ τὸ ξάπλωμα τῆς ἀρρώστειας αὐτῆς.

**

Μῶλα ταῦτα θὰ εἶταν πολὺ τολμηρὸν νὰ προδικάσῃ κανεὶς τὸ μέλλον καὶ ν' ἀπογοητευθῇ τόσῳ γλίγορα.

Μέσα εἰς τὴν ἀτμοσφαῖραν αὐτὴν, τὴν Ἀθηναϊκὴν, τὴν φορτωμένην ἀπὸ τόσας ἀναμνήσεις

δόξης, πὺν ἔσβυσαν σήμερα γιὰ νὰ ξαναλάμπουν αὐριον, ὁ πεσσιμισμὸς δὲν ἔχει τὸν τόπον του.

Ἐπειτα, ἡ ἀπελπιστικῶς αὐτὴ μελανὴ κατάστασις, τὴν ὁποῖαν σᾶς περιέγραψα μὲ τὰ ἀληθινότερα χρώματα καὶ χωρὶς κανένα, ἀπολύτως, τόνον ὑπερβολῆς, παρουσιάζει ἐν τούτοις καὶ μερικὰ σημεῖα ἀρκετὰ ἐνθαρρυντικὰ διὰ τὸ μέλλον.

Κι' ἀλήθεια, ὅταν μέσα εἰς τὴν γενικὴν αὐτὴν παραγνώρισιν τοῦ προορισμοῦ τοῦ θεάτρου καὶ τὴν ἀνυπαρξίαν τῆς Τέχνης, πὺν βασιλεύει ὀλόγουρα, τὸ «Πανελλήνιον» μὲ τὴν Κυβέλην, κατωρθῶνει νὰ ζήσῃ, κρατώντας ψηλὰ τὴ σημαία τῆς εὐσυνειδησίας καὶ τῆς καλλιτεχνικῆς ἀξιοπρεπείας: ὅταν ἀνάμεσα τόσου ὄχλου χειροκροτοῦντος ἡλιθίως τὴν Ἀθηναῖαν—Μούντζαν στὰ «Νέα Παναθηναία» τὴν ὥραν, πὺν τραγουδώντας τὸν φασκελώνει, εὐρίσκονται καὶ ἀρκετοὶ γιὰ νὰ ὑποστηρίξουν ἕνα φιλολογικὸν θέατρον, ὅπως τὸ «Πανελλήνιον», θὰ εἶταν πολὺ παρακεκινδυνευμένον νὰ ὑποστηρίξῃ κανεὶς, ὅτι ἡ Τέχνη ἐφυγαδεύθη ἐντελῶς ἀπὸ τὸν τόπον μας.

Ἄν σήμερα, ἀπὸ τὰ ἐπτά ἢ ὀκτὼ θεάτρα πὺν ἐργάζονται αὐτὴν τὴν ἐποχὴν εἰς τὰς Ἀθήνας ὑπάρχει ἕνα μόνον ἀντάξιον τοῦ προορισμοῦ του, αὐριον, ὠρισμένως, θὰ ὑπάρχουν δύο, μεθαύριον τρία καὶ ἔχει ὁ Θεός. Οἱ νέοι ἄνθρωποι, πὺν ὑπάρχουν σήμερα εἰς τὸ θέατρον καὶ ἀναγκάζονται — γιὰ τὸ ψῶμι — ἀπὸ τοὺς καπῆλους τῆς Σκηνῆς θιασάρχας τῶν ν' ἀλευρώνονται καὶ νὰ κάνουν τοὺς παλητάσους καὶ τοὺς φασουλῆδες, δὲν μποροῦν παρὰ νὰ ξυπνήσουν ἀργὰ ἢ γλίγορα καὶ νὰ ἐγκαταλείψουν τοὺς ἐκμεταλλευτὰς τῶν. Τότε τὸ θέατρον θὰ βρῇ τὴ σειρὰ του.

Γιὰ τὴν ὥρα ἄς εἴμεθα εὐχαριστημένοι μὲ τὸ «Πανελλήνιον» καὶ τὴν Κυβέλην, ὀλόγουρα σὴν ὁποῖαν ὑφαίνεται ὁ θανατασμὸς καὶ ἡ ἐκτίμησις τῶν ὀλίγων.

Τὸ θέατρον ἀπέθανεν. Ζήτω τὸ θέατρον!

**

Κοντὰ σὴν πληθώραν τῶν «Ἐπιθεωρήσεων» πὺν ἔχομεν ἐφέτος εἰς τὰς Ἀθήνας, ἔχομεν καὶ ἀφθονον φιλολογικὴν θεατρικὴν παραγωγὴν.

Ὡς τὴν στιγμὴν αὐτὴν τὰ θεατρικὰ προγράμματα ἀναγγέλλουν 14—15 νέα πρωτότυπα ἔργα

ὀφειλόμενα εἰς τὸν κάλαμον παλαιῶν καὶ νέων λογίων.

Ἐξ αὐτῶν ἐπαίχθησαν γιὰ τὴν ὥρα δύο μόνον. «Τὸ Χελιδόνι» τοῦ κ. Νιρβάνα εἰς τὸ «Πανελλήνιον» καὶ οἱ «Πετροχάρηδες» τοῦ κ. Χόρν εἰς τὸ «Σύνταγμα».

«Τὸ Χελιδόνι» ἕνα τρίπρακτον δραματάκι πλημμυρισμένον ἀπὸ ποιήσιν, ὅπως ὄλα, ἄλλως τε, τὰ φιλολογικὰ ἔργα τοῦ κ. Νιρβάνα, ἔχει παρὰ τὴν κοινοτυπίαν τῆς ὑποθέσεώς του, ἡ ὁποῖα πλέκεται γύρω ἀπὸ τὴν κλασσικὴν πλέον συζυγικὴν ἀπιστίαν, κάποιαν δυνατὴν πρωτοτυπίαν, τόσῳ εἰς τὴν ἐξωτερικὴν ὄσῳ καὶ τὴν ἐσωτερικὴν του μορφὴν.

Ἐνας σοφὸς σύζυγος — φυσιολόγος — ἀσχολούμενος περισσότερον μὲ τὰ βιβλία καὶ τὸ μικροβιολογικὸν ἐργαστήριόν του, παραμελεῖ κάπως τὴν γυναῖκά του — μιὰ ὁμορφὴ καὶ χωριτωμένη γυναικοῦλα, πὺν ἐπῆρεν ἀπὸ ἔρωτα δῶ κ' ἕνα χρόνον. Ἐκεῖνη, πὺν στὸ βάθος τῆς παιδικίας ψυχῆς της, διατηρεῖ ἀκόμα χίλιους δυὸ θησαυροὺς τρυφερότητος τοὺς ὁποίους ἡ φαινομενικὴ ψυχρότης τοῦ συζύγου της δὲν τῆς παρέχει τὴν εὐκαιρίαν ν' ἀναλύσῃ — ὅπως εἶναι φυσικὸν — σὲ ἀφθονα νόμιμα φιλιὰ καὶ χάδια, πέφτει ὕστερ' ἀπὸ μιὰ γενναίαν ψυχικὴν πάλην στὰ δίκτυα ἐνὸς νέου τοῦ συρμοῦ. Τὸ σφάλμα δὲν προχωρεῖ πέραν ἀπὸ ἕνα φιλί. Ἀλλὰ τὸ φιλί αὐτὸ, τὸ πρῶτο, πὺν δίνουν οἱ ἔρασταὶ τὸ βλέπει ὁ σύζυγος. Δὲν σκοτώνει ὅμως τὴν γυναῖκά του. Οὔτε μονομαχεῖ μὲ τὸν ἔραστήν. Ἀλλὰ φεύγει.

Τὸ δράμα αὐτὸ τοῦ κ. Νιρβάνα ἡ κριτικὴ τῶν ἐφημερίδων τὸ κατέκρινε. Εἰς τὸν τόπον ὅμως αὐτὸν, πὺν ὄλα παρεξηγοῦνται καὶ τίποτε δὲν βρίσκεται σὴν θέσι του. Εἰς τὸν μακάριον αὐτὸν τόπον, πὺν ὁ καθένας ἔχει τὸ δικαίωμα, κρατώντας μιὰ σκουριασμένη πέννα στὸ χέρι, νὰ γράφῃ κριτικὰ καὶ νὰ ξετινάξῃ μὲ τὴν μεγαλύτεραν νεοελληνικὴν ἀφέλειαν τὸν Ὁσκάρ Οὐάιλντ καὶ τὸν Ντ' Ἀβουντίσιο καὶ νὰ ἰσχυρίζεται, ὅτι ἡ «Σαλώμη» τοῦ πρώτου εἶναι ἔργον ἀνήθικον καὶ ἡ «Τζοκόνδα» τοῦ δευτέρου εἶναι δράμα ἀρρωστημένον, ὁ κ. Νιρβάνας πρέπει νὰ εἶναι εὐχαριστημένος — διότι οἱ διάφοροι κριτικοὶ μας δὲν τὸν ἀνεκήρυξαν παράφρονα γιὰ δέσιμον ἢ Ἀνήθικον ἄξιον εἰρκτής.

Ἡ ἀλήθεια εἶναι, ὅτι «Τὸ Χελιδόνι» «δὲν

στέκεται σὴν σκηνῇ» κατὰ τὴν καθιερωμένην θεατρικὴν φρασεολογίαν. Τοῦ λείπει ἡ ἐξωτερικὴ μορφὴ τοῦ θεοῦ καὶ τῶν σκηναίων πυροτεχνημάτων, πὺν ἔχει ἀνάγκη ἕνα ἔργον θεατρικὸν γιὰ νὰ ἐννοηθῇ ἀπὸ τὸν κόσμον. Ἡ γιγαντιαία πάλη, πὺν διεξάγεται μέσα σὴν ψυχῇ τῆς νέας συζύγου μεταξὺ τοῦ Ἐνοστίτου καὶ τοῦ καθιερωμένου Ἡθικοῦ νόμου καὶ αὐτὴ ἀκόμα ἡ νίκη τοῦ πρώτου, φθάνουν ὡς τὴν ἀντίληψιν τοῦ θεατοῦ μ' ἕνα διάλογον ἀριστοτεχνικὰ ἤρεμον. Καὶ δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι χρειάζεται κάποιαν ξεχωριστὴν αἰσθαντικὴν δύναμιν γιὰ νὰ νοιώσῃ κανεὶς τὸν Πόνον, πὺν δὲν ξεσπᾷ σὲ κραυγὰς καὶ ὀλοφυρμοὺς.

Ἐπειτα τὸ τέλος τοῦ δράματος, ἡ ἀπόφασις τοῦ συζύγου νὰ συγχωρήσῃ ἄλλα καὶ νὰ φύγῃ καταντᾷ ὀλίγον ἀστεία καὶ ἀνήθικος γιὰ τοὺς Ρωμηοὺς, τοὺς βουτηγμένους ἀκόμα ὡς τὸ λαιμὸ μέσα στὸ βούρκο τῶν σρολήψεων καὶ πιστευόντας, ὅτι ἡ τιμὴ ξεπλένεται μονάχα μέσα στὸ αἷμα. Νὰ ἕνα σημεῖον, πὺν ἐκτύπησε περισσότερον ἢ κριτικὴ, χωρὶς νὰ λάβῃ ὕπ' ὄψιν της ὅτι ὁ ποιητὴς ζῆ σ' ἕνα κόσμον ἰδικόν του, ὅτι δημιουργεῖ τοὺς ἥρωας του καὶ ὅτι δὲν εἶναι ὑποχρεωμένος — προκειμένου ἰδίως περὶ ἐνὸς ἔργου κοινωνικοῦ μὲ θέσιν—ν' ἀντιγράψῃ τὴν ζωὴν εἰς ὄλα της τὰ σημεῖα ὅπως εἶναι, ἀλλ' ὅτι ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ γίνῃ ὁ Προφήτης ἐνὸς μέλλοντος, πὺν γλυκοχαράζει εἰς τὴν συνείδησιν τοῦ Παρόντος. Καὶ ἀμφιβάλω ἂν οἱ περισσότεροι ἐξ ἐκείνων, πὺν ἐκτύπησαν τὴν λύσιν «Τοῦ Χελιδονιοῦ» δὲν θὰ ἔκαναν τὸ ἴδιο, πὺν ἔκαναν καὶ ὁ ἀπατηθεὶς σύζυγος τοῦ δράματος τοῦ κ. Νιρβάνα, εὐρισκόμενος αἴφνης εἰς τὴν θέσιν του.

Ὁρισμένως, «Τὸ Χελιδόνι» εἶναι ἔργον ἐσωτερικὸν μᾶλλον καὶ γι' αὐτὸ δυσκολονόητον. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν, δὲν ἠμπορεῖ νὰ κατηγορηθῇ κανεὶς ἐκείνους πὺν τὸ παρεξήγησαν. Τὸ λάθος τους δὲν εἶναι τὸ ὅτι δὲν ἐκατάλαβαν περὶ τίνος πρόκειται εἶναι περισσότερον τὸ ὅτι δὲν ἐσυλλογίσθησαν πρὶν πιάσουν τὴν πέννα, ὅτι ἕνα ἔργον, σφραγισμένον μὲ τὴν σφραγίδα τῆς φιλολογικῆς προσωπικότητος τοῦ Νιρβάνα, δὲν ξετινάξεται τόσῳ εὐκόλῳ.

Δυὸ λόγια ἀκόμη γιὰ τοὺς ἠθοποιούς.

Ἡ κ. Κυβέλη, μὲ τὴν ὑπέροχον δύναμιν τῆς Τέχνης της, ἐδημιούργησεν ἕνα ἀληθινὰ ὠραῖον

ρόλον. Είχε στιγμάς ἀληθινῆς καλλιτεχνικῆς ἐμπνεύσεως καὶ δὲν εἶναι ὑπερβολὴ νὰ πῆ κανεὶς, ὅτι ἡ ὑπόκρισις τῆς ἔδωσεν μιὰν εὐτυχῶς ξεχωριστὴ καὶ δυνατὴν ἔξωτερικὴ μορφήν εἰς τὸ ἔργον Ὁ κ. Παπαγεωργίου, ὅπως συνήθως ἀπέδωκε μὲ ὅλην τὴν δυνατὴν τελειότητα τὸν χαρακτήρα τοῦ αὐτοῦ. Πολὺ καλὸς ἐπίσης καὶ ὁ κ. Ζάνος.

**

Ὅταν πρὸ δύο ἐτῶν ὁ κ. Χόρν, ἀξιωματικὸς τοῦ Βασ. Ναυτικοῦ, ἐδημοσίευσεν εἰς βιβλίον τὸ «Ἀνεχτίμητο» ἓνα ἀπὸ τὰ ποιητικώτερα δραματικά ἔργα τῆς νεωτέρας Ἑλλ. φιλολογίας, ἐμπνευσμένον ἀπὸ τὴν ὡραίαν παράδοσιν τοῦ «Γεφυριοῦ τῆς Ἄρτας» τοῦ γνωστοῦ δημοτικοῦ τραγουδιοῦ μας, κάποια σκηνὴ τοῦ ἔργου ἐθεωρήθη πολὺ ντεκολιὲ ἀπὸ τὴν τότε ὑπηρεσίαν τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ναυτικῶν καὶ ὁ συγγραφεὺς ἐκλήθη εἰς ἀπολογία. Κυρίως ὅμως τὸ βιβλίον τοῦ κ. Χόρν ἐκρίθη πολὺ τολμηρὸν, ὡς γραμμένον εἰς μιὰν γλῶσσαν εἰς ἄκρον δημοτικὴν, καὶ ἴσως - ἴσως ἡ αἰτία, διὰ τὴν ὁποίαν ἐκλήθη εἰς ἀπολογία ὁ νεαρὸς συγγραφεὺς, νὰ ἦτο ἡ *μαλλιάρη* γλῶσσα του περισσότερον ἢ ἡ σκηνὴ τῶν νεραϊδῶν, πὺν ἀνέφερα ἀνωτέρω.

Ὅπως δὲ ποτε, τὸ προηγούμενον αὐτὸ, τὸ ἀποτελοῦν τρόπον τινὰ «ἀρχὴν ἐγγράφου ἀποδείξεως» ἐναντίον κάθε νέου ἔργου τοῦ κ. Χόρν γιὰ τοὺς σχολαστικὸς πατριώτας, ὑπῆρξεν ἓνα ὄπλον ἀπὸ τὰ σοβαρώτερα εἰς τὰ χέρια τῶν δημοσιογράφων τοῦ «κιτρίνου» Ἀθηναϊκοῦ τύπου, οἱ ὅποιοι μόλις ἀνηγγέλθησαν οἱ «Πετροχάρηδες» ἤρχισαν τὶς γλυκανάλατες εἰρωνεῖες τοὺς καὶ τὶς ἀστεῖες ἀπειλὰς τοὺς. Εἶχε γνωσθῆ μάστιχα, ὅτι κάποιος «ὄμιλος μαξιλαρωτῶν» εἶχεν ἀναλάβει νὰ κάμῃ ἔναρξιν τοῦ μαξιλαρωματος τῶν «μαλλιάρων» ἀπὸ τὸ ἔργον τοῦ κ. Χόρν.

Ὅλ' αὐτὰ συνέτειναν εἰς τὸ νὰ σχηματισθῇ κάποια δυσμενὴς προκατάληψις ἐναντίον τῶν «Πετροχάρηδων» εἰς τρόπον ὥστε ἡ «πρώτη» τῶν ἐδόθη ἐνώπιον ἐκλεκτοῦ ἀλλὰ δυστυχῶς ἀλιγαρίθμου ἀκροατηρίου.

Κ' ἐν τούτοις, ἡ παράστασις ἐσημείωσεν ἓνα ἀληθινὸν θρίαμβον τοῦ νεαροῦ συγγραφέως.

«Οἱ Πετροχάρηδες» εἶν' ἓνα δραματικὸν ἀριστούργημα, πρώτης τάξεως, μὲ χρωματισμὸν ἐντελῶς Ἑλληνικὸν καὶ μὲ ἀναλογίαις πραγματικῆς πρὸς τὴν ἀρχαίαν τραγωδίαν. Τὸ ἔργον δὲν ἔχει θεοὺς νὰ ὑποστηρίξῃ. Μᾶς παρουσιάζει ἀπλῶς τὸ μοιραῖον ξεφύλλισμα μιᾶς ἱστορικῆς οἰκογενείας τοῦ 21, ἡ ὁποία χάνεται μαζὺ μὲ τὸν ἔγγονον, πὺν, κλέπτην καὶ διαφθορέα τῆς ἐξεδέλης του, φρονεῖ ὁ ἴδιος ὁ πατέρας του.

Εἶναι τὸ πρῶτον Ἑλληνικὸν ἔργον, πὺν φαίνεται ὀλιγώτερον ἐπηρεασμένον ἀπὸ κάθε ξένην τεχνοτροπίαν, ἀλλὰ καὶ πὺν στηρίζει τὴν δυνάμιν του εἰς τὰ ἀφίθονα δραματικά στοιχεῖα του, τὴν σκηναίαν του οἰκονομίαν καὶ τὸν ὡραῖον διάλογόν του. Ὁ συγγραφεὺς του, ἓνα ἰσχυρὸν δραματικὸν ταλέντο, ἀπέφυγε μὲ κάποια ἀσυνήθη δεξιότητα, τὸν σκόπελον τῶν μεγάλων πατριωτικῶν λόγων καὶ τοῦ ἀνεμίσματος τῆς φουστανέλλας, πὺν μετεχειρίσθησαν ἔως τώρα οἱ ποιηταὶ «Ἑλληνικῶν» ἔργων, «ἀποπνεόντων τὸ ἄρωμα τῶν βουνῶν μας»—κατὰ τὴν τετριμμένην φρασεολογίαν τῆς δημοσιογραφικῆς κριτικῆς—γιὰ νὰ ἐπιτύχουν μιὰ εὐκολὴ καὶ στιγμιαίαν ἐπιτυχίαν.

Ὁ Πετροχάρης-πατέρας ἠμποροῦσε νὰ φορῇ καὶ φράγικα. Ἡ Πετροχάρινα μποροῦσε νὰ κρατῇ καὶ φασαμέν. Τὸ ἴδιο θὰ ἐχειροκροτεῖτο τὸ ἔργον. Καὶ δῶ ἔγκειται ἡ ἐπιτυχία, ἡ ἀληθινὴ ἐπιτυχία τῶν «Πετροχάρηδων». Ὁ κ. Χόρν μᾶς ἀπέδειξε διὰ μυριοστὴν φορὰν, ὅτι ἡ ἰδιοφυΐα δὲν ἔχει ἀνάγκην ἀπὸ πυροτεχνήματα γιὰ νὰ ρεκλαμαρισθῇ.

ΧΡ. ΠΑΠΑΖΑΦΕΙΡΟΠΟΥΛΟΣ

ΓΡΑΜΜΑΤΑ — ΤΕΧΝΑΙ — ΕΠΙΣΤΗΜΑΙ

Ἡ κριτικὴ καὶ ὁ ἀναγνώστης

Θὰ εἶχα μεγάλο βάρος εἰς τὴν συνείδησίν μου, ἂν ἐνόμιζα ὅτι δύναμαι νὰ συντελέσω εἰς τὴν ἐπιτυχίαν ἢ τὴν ἀποτυχίαν ἐνὸς ἔργου. Διότι, ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, ἡ τέχνη μου θὰ ἦτο πολὺ πρόστυχον ἐπάγγελμα. Ἀφοῦ θ' ἀφαιροῦσα τὸ ψομὶ ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ συγγραφέως, ὁ ὁποῖος θὰ εἶχε τὸ ἀτύχημα νὰ μὴ μοῦ ἀρέσῃ. Αὐτὸ δὲ θὰ ἦτον ἀποτρόπαιον.

Μερικοὶ συγγραφεῖς νομίζουν πῶς ἔτσι εἶνε. Ἐνας ἀπὸ αὐτοὺς, πολὺ διάσημος, μοῦ γράφει, τώρα τελευταῖα, σοβαρευόμενος ἴσως. «Ἐχετε τὸ δικαίωμα νὰ συζητήσετε τὰς ἰδέας μου, καὶ θὰ σᾶς ἤμουν πολὺ ὑπόχρεως, ἂν τὸ ἐκάμινετε. Ἀλλὰ δὲν ἔχετε τὸ δικαίωμα νὰ πῆτε ὅτι εἶμαι ἀνίαρὸς, διότι αὐτὸ σχετίζεται μὲ τὴν πώλησιν καὶ δύναται καὶ, κατ' ἀνάγκην, θὰ τὴν ἐλαττώσῃ. Αὐτὸ δὲ εἶναι πράξις κακὴ.»

Σημειώσατε ὅμως ὅτι ὁ συγγραφεὺς αὐτὸς ἐπωφελεῖται κάθε περιστάσιν διὰ νὰ γράψῃ εἰς τὰ φύλλα ὅτι ἐγὼ εἶμαι εὐήθης χωρὶς νὰ σκέπτεται καθόλου ὅτι αὐτὸ δύναται καὶ, κατ' ἀνάγκην, θὰ βλάβῃ εἰς τὴν πώλησιν τῶν ἔργων μου. Ἀλλὰ παρόμοιαι ἀντιφάσεις εἶνε πολὺ ἀνθρώπιναι.

Κατὰ βάθος ἔχει ἄδικον. Δὲν θὰ πουλήσῃ κανένα ἀντίτυπον ὀλιγώτερον, ἐπειδὴ ἐχαρακτηρίσθη ἀπὸ ἐμένα ἀνιαρὸς, δὲν θὰ πουλήσῃ κανένα περισσότερον ἐπειδὴ τὸν ἐχαρακτήρισαν οἱ ἄλλοι κριτικοὶ μεγαλοφυῆ.

Ἡ ἐπίδρασις μας ἐπὶ τῆς ἐπιτυχίας, εἶνε ἀπολύτως μηδέν.

— Μὰ, μόλα ταῦτα, σᾶς διαβάσουν!

— Δὲν λέγω, ὄχι, καὶ μάλιστα ὅσο πάει καὶ πειὸ πολὺ καὶ, αὐτὸ σὲ παρένθεσιν, χωρὶς νὰ θέλω νὰ ἐπιδείξω γελοῖαν ἀφιλοκέρδειαν, ἀλλὰ τὸ λέγω ἀπλούστατα διότι νομίζω ὅτι εἶνε ἀλήθεια, δὲν εἶμαι διόλου εὐχαριστημένος ἀπὸ τὴν προτίμησιν αὐτὴν τοῦ κοινοῦ, πὺν ὀλοένα καὶ αὐξάνει, νὰ διαβάσῃ κριτικῶς.

Εἶνε συνήθεια ὀλίγον βυζαντινὴ. Θὰ ἐπροτιμοῦσα νὰ ἐδιαβάζοντο περισσότερον οἱ συγγραφεῖς. Τέλος πάντων τὸ βέβαιον εἶνε ὅτι ἡ μᾶς μᾶς διαβάσουν κα' ὅσο πάει καὶ πειὸ πολὺ.

— Βλέπετε;

— Τί μ' αὐτό; Μήπως αὐτὸ ἀποδεικνύει ὅτι μᾶς διαβάσουν διὰ νὰ μᾶς συμβουλευθοῦν; Μήπως αὐτὸ ἀποδεικνύει ὅτι μᾶς διαβάσουν διὰ νὰ μάθουν τί πρέπει νὰ φρονοῦν διὰ τὰ ἔργα; Ὁχι. Μᾶς διαβάσουν ὅπως διαβάσουν τοὺς συγγραφεῖς, ἐπειδὴ κινούμεν τὸ ἐνδιαφέρον. Ἡ κριτικὴ εἶνε ἓνα εἶδος φιλολογίας ὅπως κάθε ἄλλο καὶ οὐδὲν πλέον. Μᾶς διαβάσουν, ὅπως διαβάσουν ἓνα μυθιστόρημα, ἓνα ποίημα, ἢ ἓνα φιλοσοφικὸν βιβλίον.

Τί ζητεῖ τὸ κοινὸν μέσα εἰς τὰ βιβλία καὶ εἰς τὰς ἐφημερίδας;

Συνέχειαν τῆς ἰδικῆς του ζωῆς, τῆς ζωῆς του, τὴν ὁποίαν ἄλλοι ἐμελέτησαν καὶ ἐζωγράφισαν.

Τὸ κοινὸν ὄνειροπολεῖ, πλάττει ἓνα σωρὸ χαμένα ὄνειρα, φιλοσοφεῖ ἐπὶ τῆς φύσεως καὶ τοῦ προωρισμοῦ τῶν πραγμάτων, ὀμιλεῖ διὰ τὰ ἔργα ποῦ εἶδε καὶ τὰ βιβλία ποῦ ἐδιάβασε. Ἐπιζητεῖ μὲ τὴν ἀνάγνωσιν νὰ ὄνειροπολήσῃ ἀκόμη μιὰ φορὰ, νὰ παρακολουθήσῃ τὴν ἐξέλιξιν περιέργων περιπετειῶν, νὰ φιλοσοφήσῃ ἐπὶ τῆς φύσεως τῶν πραγμάτων καὶ νὰ ὀμιλήσῃ διὰ τὰ ἔργα καὶ τὰ βιβλία ποῦ γνωρίζει. Καὶ κατὰ συνέπειαν τοῦ χρειάζονται ποιήματα, μυθιστορήματα, φιλοσοφικά βιβλία καὶ κριτικῆς διὰ τὰ φιλοσοφικά καὶ δραματικά ἔργα.

Καὶ τὰ διαβάσει ὅλα μὲ τὴν αὐτὴν πρόθεσιν χωρὶς νὰ προδιθέσῃ τὸν ἑαυτὸν διὰ τὸ ἓνα ἢ τὸ ἄλλο σύγγραμμα. Καὶ ὅταν διαβάσῃ ἓνα κριτικὸν, τὸν διαβάσει διὰ τὸν ἑαυτὸν μου, διὰ νὰ παρατηρήσῃ τί καὶ πῶς σκέπτεται ἐκεῖνος, πῶς φιλοσοφεῖ καὶ ὄχι διὰ νὰ τὸν συμβουλευθῇ τί πρέπει νὰ πῆ νὰ δῆ καὶ τί πρέπει νὰ διαβάσῃ.

Αὐτὸ διαφέρει πολὺ, μὰ πάρα πολὺ.

Τὴν συμβουλήν αὐτὴν τὸ κοινὸν τὴν ζητεῖ ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν τοῦ. Τὴν ἐπομένην μιᾶς «Πρώτης», κάθε ἓνας συμβουλευτέται ὄχι τὸν κριτικὸν, ἀλλὰ τὸν ἀπλοῦν ἰδιώτην, τοῦ ὁποῖου τὸ γοῦστο νομίζει ὅτι θὰ συμφωνήσῃ μὲ τὸ ἰδικόν του.

— Ἀξίζει τὸν κόπο νὰ τὸ δῆ κανεὶς;

— Ὁχι. Ἴσως νὰ εἶνε ὡραῖο, ἀλλὰ εἶνε κουραστικό.

Ἡ τοῦναντίον.

— Δὲν εἶνε εὐχάριστο, ἀλλὰ εἶνε πολὺ ὡραῖο.

Καὶ ὁ ἄνθρωπος ἐμόρφωσε γνώμην.

Θὰ διαβάσῃ ἔπειτα ὅλας τὰς κριτικὰς, καὶ ἐκεῖνας ποῦ δὲν συμπίπτουν μὲ τὸ γοῦστο του καὶ ἐκεῖνας ποῦ πλησιάζουν περισσότερον, χωρὶς νὰ τὰς συμβουλευθῇ, ἀλλὰ μόνον καὶ μόνον διὰ νὰ τὰς διαβάσῃ, ἐπειδὴ εὐχαριστεῖται νὰ συζητῇ περὶ φιλολογίας.

Προσέξτε λοιπὸν ὀλίγον γύρω σας.

Ποτὲ δὲν θ' ἀκούσατε νὰ λέγουν.

Πρέπει νὰ τὸ δοῦμεν αὐτό. Ὁ Τάδε τῆς τάδε ἐφημερίδος λέγει ὅτι εἶνε καλὸ. Θ' ἀκούσατε ὅμως νὰ λέγουν.

Πρέπει νὰ τὸ δοῦμεν αὐτό. Ὁλοι εἰς ὅσους ὀμίλησα γι' αὐτὸ τὸ ἐπήνεσαν.

Ἐστερα θ' ἀκούσατε νὰ λέγουν.

— Ἐξοχο τὸ ἄρθρον τοῦ τάδε. Πολὺ ἐνδιαφέρον.

Καὶ τί ὡραῖα ποῦ τὰ λέγει.

Καὶ προσθέτουν χωρὶς νὰ ζητοῦν ποτὲ νὰ ἐπιδοκιμάσουν ἢ νὰποδοκιμάσουν.

— Συμφωνῶ μὲ τὴν γνώμην του.

Τὸ συνέδριον θὰ διαιρεῖται εἰς ἕξ ἐπιτροπὰς αἱ ὁποῖαι θὰ ἀσχοληθοῦν εἰς τὴν προκλαστικὴν ἀρχαιολογίαν, τὴν κλασικὴν, τὴν παπυρογραφίαν, τὴν θρησκευτικὴν ἀρχαιολογίαν, τὴν βυζαντινὴν ἀρχαιολογίαν, καὶ εἰς τὴν Νομισματικὴν καὶ τὴν Γεωγραφίαν.

ΔΙΑΦΟΡΑ

Εἰς τὸν συννεφιασμένον οὐρανὸν τῆς σχολαστικότητος, ποῦ σκεπάζει τὸν ἐκπαιδευτικὸν κόσμον τῆς Πατρίδος μας, ἄρχισε νὰ τρεμοφαίνεται ἕνα μικρὸ ἀστέρι, τὸ ὁποῖον ἐλπίζομεν, ὅτι σιγὰ σιγὰ θὰ μεγαλώσῃ καὶ μιὰ μέρα θὰ γίνῃ ὁ λαμπρὸς ἥλιος ποῦ θ' ἀνοίξῃ μὲ τὴν λάμπην του τὰ μάτια τῶν κοιμισμένων πρὶν κλείσουν μιὰ γιὰ πάντα.

Καὶ ὁ διορισμὸς τοῦ ποιητοῦ μὲ τοὺς γλυκοὺς καὶ ἀπαλοὺς στίχους, τοῦ κ. Δροσίνη, ὡς Γενικοῦ Ἐπιθεωρητοῦ τῆς Δημοτικῆς Ἐκπαιδεύσεως, εἴμεθα βέβαιοι, ὅτι δὲν θὰ εἶναι παρὰ ἡ χαρῶν μῖα ἐπαναστάσεως κατὰ τῆς σημερινῆς ἐκπαιδευτικῆς μας σαπίλας.

Ὁ κ. Μιστριώτης τώρα τελευταῖα, κόπτεται καὶ φωνάζει, ζητᾷ συνδρομὴν καὶ παρακαλεῖ τοὺς πιστοὺς, διὰ τὴν Ἐθνικὴν του γλώσσαν. Ἰδρῦει σύλλογον, διὰ τὴν σωτηρίαν τῆς ψυχῆς της, μὲ μέλη τὸν κ. Σ. Βάλβην, τὸν κ. Καλοστύπην καὶ ὀλόκληρον στρατὸν λογίων καὶ μὴ, σταυροφορούντων ὑπὲρ τῆς Ἰδέας.

Εἰς τὸ Trocadéro πρὸ ὀλίγων ἑβδομάδων ἐδόθη ἔκτακτος παράστασις, διὰ τῶν εἰσπραξέων τῆς ὁποίας θ' ἀγορασθῇ ἡ ἐν Rouen οἰκία τοῦ μεγάλου Γάλλου δραματικοῦ συγγραφέως Pierre Corneille.

Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ δημοσιεῖται τοῦ κ. Jules Claretie τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας ἕνας μικρὸς πανηγυρικὸς χαιρετισμὸς εἰς τὸν Corneille ὁ ὁποῖος τελειώνει μὲ τὰς λέξεις:

«...Χαιρετίσατε τὸν Corneille ἐν ὀνόματι τῆς περασμένης δόξης του καὶ τοῦ μέλλοντος μεγαλείου του! Χαιρετίσατε τὸν Corneille, ἐν ὀνόματι τῶν ξανθῶν κεφαλῶν, τῶν ὁποίων ἐπικυριαρχεῖ ἡ λευκὴ κεφαλὴ του, ἐν ὀνόματι τῶν τέκνων ἐκείνων, τὰ ὁποῖα ὁ λόγος του θὰ καταστήσῃ ἀνθρώπους! Χαιρετίσατε τὸν Corneille ἐν ὀνόματι τοῦ θεάτρου, ποῦ ἐδόξασε. Δόξα εἰς τὸν Corneille ἐν ὀνόματι τῆς Γαλλίας!»

Ἐκτὸς τῆς παραστάσεως ἤνοιξε καὶ κατάλογος εἰσφορῶν, ὁ ὁποῖος συνήθροισεν ἀρκετὰ ποσὰ μέχρι σήμερον.

Ἴδου παραδείγματα, τὰ ὁποῖα πρέπει νὰ ἀκούωμεν καὶ νὰ ἐντρεπόμεθα ἡμεῖς οἱ Ἕλληνες, ἀφοῦ δὲν κατορθώσαμεν μέχρι τῆς σήμερον νὰ συναχθῇ τὸ ἀναγκαῖον ποσὸν διὰ τὴν ἀνάγερσιν τοῦ ἀνδριάντος τοῦ ΠΟΙΗΤΗ μας, μὲ ὅλην τὴν καλὴν θέλησιν τῶν «Παναθηναίων», τὰ ὁποῖα εἶχαν τὴν πρωτοβουλίαν.

Ἡ «Comœlia» τῶν Παρισίων ἔθηκε τὸ ἐρώτημα εἰς διαφόρους λογίους, ἠθοποιούς, ἐρασιτέχνους τοῦ θεάτρου καὶ ἄλλους, «ποῖος εἶναι ὁ πρῦτανος τῶν Γάλλων κριτικῶν.»

Ἐπήφισαν ἐν ὅλῳ ἔνδεκα χιλιάδες, τὰ δὲ ἀποτελέσματα τῆς ψηφοφορίας ἀνέδειξαν πρῶτον κριτικὸν τὸν Emile Faguet τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας, δεῦτερον τὸν Adolphe Brisson καὶ τρίτον τὸν Catulle Mendès.

Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ, δημοσιεύομεν εἰς προηγουμένην σελίδα μερικὰς ἰδέας καὶ σκέψεις τοῦ πρυτάνεως κριτικοῦ περὶ Κριτικῆς.

Ὁ Γάλλος ἀρχιτέκτων Tourneau κατῳρθωσεν ἐσχάτως νὰ καθαρῶσιν τὰ βυζαντινὰ μωσαϊκὰ, τοῦ ἐν Θεσσαλονίκῃ ναοῦ τῆς Ἁγίας Σοφίας. Ἡ «Παναγία» τῆς ἀψίδος θεωρεῖται ἔργον τοῦ ὀγδοῦ αἰῶνος, καὶ εἶνε πολῦτιμον τεκμήριον τῆς τότε βυζαντινῆς ἐποχῆς.

Τὸ προσεχὲς διεθνὲς συνέδριον τῶν ὁπαδῶν τῆς Ἑσπεράντο θὰ συνέλθῃ ἐν Δρέσδη, τὸν προσεχῆ Αὐγούστου. Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ, ὁ ἐφευρέτης τῆς Ἑσπεράντο, Δόκτωρ Zamenhof, προετοιμάζει εἰς τὴν νεὰν ταύτην γλώσσαν, τὴν Ἰφιγένειαν ἐν Ταύροις, τοῦ Εὐριπίδου. Ἡ ἀρχαία τραγωδία θὰ παιχθῇ ἀπὸ ἐρασιτέχνους ὅλων τῶν ἐθνικοτήτων.

Εἰς τὸν Δημοκρατικὸν Κῆπον τῆς Βιέννης θὰ ἀνεγερθῇ ὁ ἀνδριὰς τοῦ Johann Strauss κοντὰ στὸν Schubert καὶ στὸν ζωγράφον Mackart. Ὁ ἀνδριὰς θὰ κατασκευασθῇ ἀπὸ τὸν γλύπτην Hellnier. Τὸ ἄγαλμα παριστᾷ τὸν Strauss νέον ὄρθιον, εἰς στάσιν ἐκφραστικῆν, παίζοντα τὸ βιολί του.

Τὴν 6ην προσεχοῦς Αὐγούστου θὰ συγκληθῇ διεθνὲς συνέδριον τῶν ἱστορικῶν ἐπιστημῶν ἐν Βερολίῳ. Θὰ διαρκέσῃ περίπου 6 ἡμέρας. Τὸ συνέδριον θὰ περιλαμβάνῃ ἱστορίαν τῆς ἀνατολῆς, Ἑλλην. καὶ Ρωμ. ἱστορίαν, πολιτικὴν ἱστορίαν τοῦ μεσαιῶνος καὶ τῶν νεωτέρων χρόνων, ἱστορίαν τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς διανοητικῆς κινήσεως κατὰ τὸν μεσαῖωνα καὶ τοὺς νεωτέρους χρόνους, ἱστορίαν τοῦ δικαίου καὶ τῆς οἰκιακῆς οἰκονομίας, ἱστορίαν τῆς ἐκκλησίας, ἱστορίαν τῆς τέχνης καὶ βοιωθητικὰ τῆς ἱστορίας καὶ τῆς ἐπιστήμης.

Ὁ «Κακὸς Δρόμος», τοῦ ὁποῖου προσεχῆ δημοσιεύουσιν ὠηγηγέλαμεν εἰς τὸ προηγούμενον φυλλάδιον, ἐδόθη ὑπὸ τοῦ συγγραφέως εἰς τὰ «Παναθηναῖα» ἀν καὶ «προωρίζετο ἀνέκαθεν» διὰ τὴν «Νεὰν Ζωὴν».

Τὴν τελευταίαν στιγμὴν μανθάνομεν τὸν θάνατον τοῦ Δημητρίου Βικέλα. Εἰς προσεχὲς φυλλάδιον ἐπιφυλασσόμεθα νὰ δώσωμεν περὶ αὐτοῦ μελέτην εἰδικοῦ μας συνεργάτου.